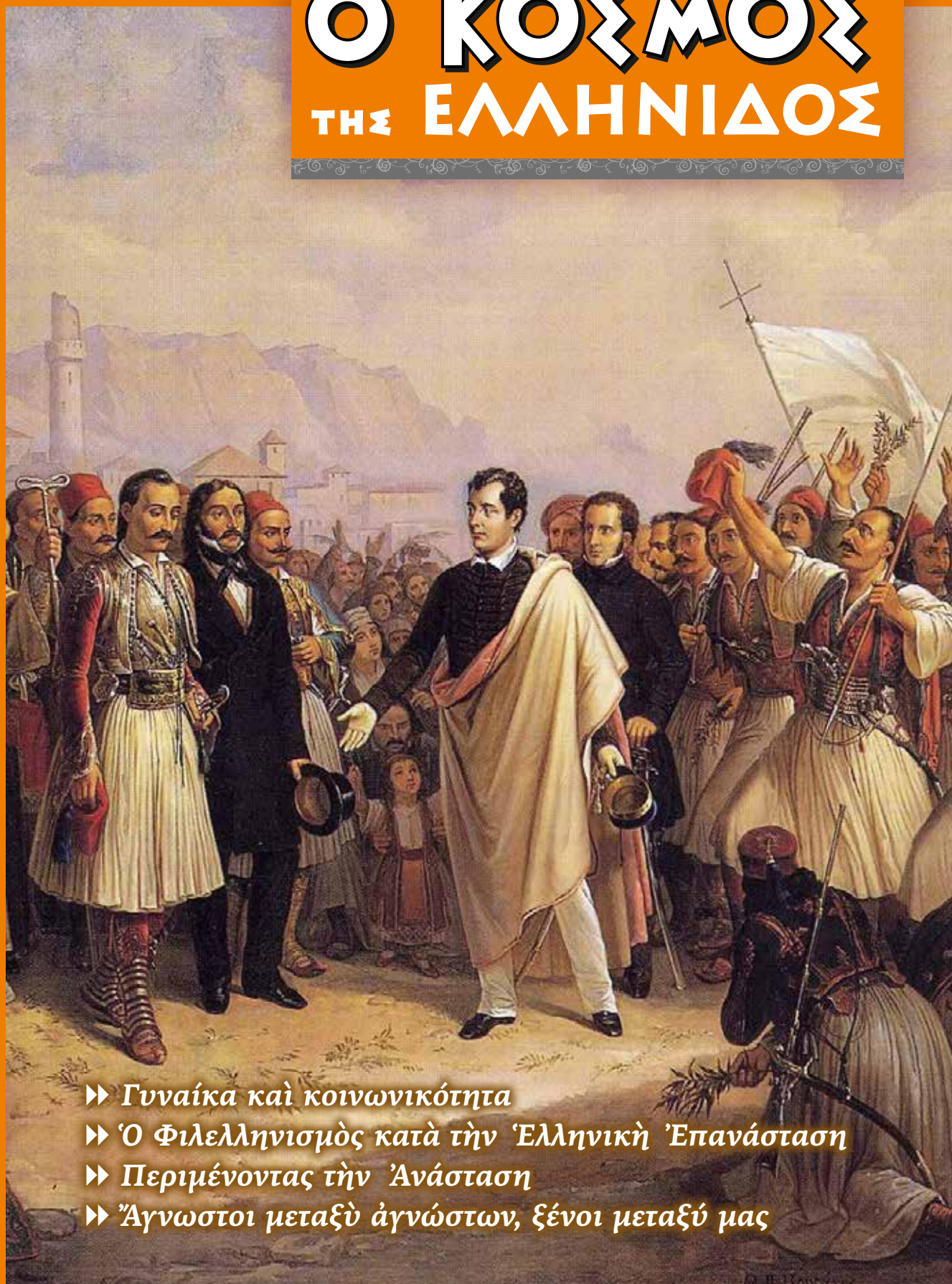

Ο ΚΟΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ

- ▶▶ Γυναίκα καὶ κοινωνικότητα
- ▶▶ Ὁ Φιλελληνισμὸς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση
- ▶▶ Περιμένοντας τὴν Ἀνάσταση
- ▶▶ Ἄγνωστοι μεταξὺ ἀγνώστων, ξένοι μεταξὺ μας

Περιεχόμενα

❖ Περιμένοντας την Ἀνάσταση (ΝΑΥΣΙΚΑ ΙΕΣΣΑΙ ΚΑΣΙΜΑΤΗ)	41
❖ Ἐξοδος σωτηρίας (ΜΑΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ)	42
❖ Γυναίκα καὶ κοινωνικότητα (ΜΑΡΙΑ ΓΟΥΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ)	43
❖ Προσευχή (ΓΑΡΥΦΑΛΛΙΑ ΚΑΛΑΜΠΟΚΗ)	45
❖ Ἄγνωστοι μεταξύ ἀγνώστων, ξένοι μεταξύ μας καὶ ἀδιάφοροι (ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ)	48
❖ Ἐνσυναίσθηση καὶ παιδί (ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Α. ΓΚΑΤΖΙΟΣ)	51
❖ Πῶς ἓνα εὐχαριστῶ (ΑΝΘΟΥΛΑ-ΙΣΜΗΝΗ ΝΑΟΥΜΗ)	53
❖ Τί μᾶς φέρνει ἡ Ἄνοιξη (ΖΩΗ ΡΙΖΟΚΩΣΤΑ-ΑΓΓΕΛΗ)	54
❖ Ἐνα μικρὸ ἀφιέρωμα (ΜΠΕΛΛΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ)	57
❖ Ἡ διακονία (ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝ. ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ)	59
❖ Ἡ κατοικία στὰ βυζαντινὰ χρόνια (ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΙΝΤΖΟΓΛΟΥ-ΑΜΑΣΛΙΔΟΥ)	60
❖ Ὁ Φιλελληνισμὸς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση (Α. Κ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ)	64
❖ Πλησιάζοντας τὸ Πάσχα (ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΟΓΑΝΗ)	72
❖ Τὰ μικρὰ τῆς ζωῆς μας (ΚΛΕΙΩ-ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΟΥΡΑΣΗ)	73
❖ Κάτι εἶδα... ἄκουσα... ἢ μοῦπαν... Πόσο γρήγορα περνάει ὁ καιρὸς (ΛΙΤΣΑ ΑΠΑΛΛΑΚΗ)	74
❖ Βιβλιοπαρουσίαση. Μαρία Γουμενοπούλου, Καθημέρα κυρίες μου (Γιάννης Κ. Τσέντος)	75
❖ Βιβλιοπαρουσίαση. Γεωργία Ἐφραίμογλου -Πέτρου, Χειροποίητο χαλί (ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΓΕΩΡΓΟΥΛΕΑ)	76
❖ Εἰς Μνημόσυον. Μαρία Δ. Σπυροπούλου (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΚΑΒΟΥΛΗΣ)	77
❖ Εἰς Μνημόσυον. Κωνσταντῖνος Ἀθανασόπουλος (Κ.Μ.)	78

Ο ΚΟΣΜΟΣ
ΤΗΣ **ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ**

Ἐκδότρια: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτῖνες»,
ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα
Τηλ. 210 3247294, 210 3235931

Τιμὴ τεύχους 2,5€.

Ἐτήσια Συνδρομὴ: Ἐσωτερικοῦ 15€.

Ἐξωτερικοῦ: 30€.

Κύπρου: 20€.

Κυκλοφορεῖ ἀνά δύο μῆνες
μέ 40 σελίδες.

• **Διευθυντὴς Σύνταξης:** Γιάννης Κ. Τσέντος,
Θεοξινῶνος 1, 166 74 Γλυφάδα
e-mail ἐπικοινωνίας: tsentosg@gmail.com

• **Τόπος ἔκδοσης:** Ἀθήνα

• **Μάρτιος 2022**

• **Δημιουργικὸ - Ἐκτύπωση:** «Λυχνία Α.Ε.»,
Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν,
Τηλ. 210 3410436, www.lyhnia.com

Παρακαλοῦμε, ἀποστέλλετε τίς συνεργασίες σας στὴ διεύ-
θυνση Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα.

Διατηροῦμε τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύουμε ἢ νὰ συντέ-
μνουμε κατὰ τὴν κρίση μας ὅποιοδήποτε χειρόγραφο. Χειρό-
γραφα δημοσιευμένα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

Περιμένοντας τὴν Ἀνάσταση

Βιοηέτες, μενεξέδες, διάχυτα μελαγχολική μιὰ εὐωδιά... δυὸ δρασκειλιές ξέω ἀπ' τὴν πόλην, ἀμέτρητο σύναγμα αὐτοφυῶν ἀγρολιούλουδων, φαίνεται νὰ προσμένει τὴ διάβαση ἀπ' τὴν ὁδύνη στὴ χαρά... κι οἱ ἡλιές τῶν πουλιῶν, τοῦτες τὶς ὥρες, συγχωρεμένες· ἂν ξέρεις ν' ἀφουγκράζεσαι τὴ φύση, νιώθεις τὴ μέθεξη τοῦ Δημιουργοῦ τῆς τὸ πάθος...

Μέσα στὴν ἐκκλησιά, ντυμένα ὄλα στὴν ἀπόχρωση μιᾶς ἀτάραχης θλίψης... οἱ ἅγιοι ἔχουν ρίξει κάμω τὸ βλέμμα... κι ὁ χτύπος τῆς καμπάνας ἀργός... ὁ Μεγάλιος Νεκρός, στὸν Τάφο...

Γέρνει κι ἡ ράθυμη ψυχὴ... ψελλίζουσι τὰ χεῖλη ἕναν πόθο μετανοίας... νὰ φύγουν τ' ἀγκάθια... οἱ αἰχμές... ν' ἀνθίσουν χαμόγελα... ν' ἀνοίξουν οἱ ἀγκαλιές...

Κάπου ἐκεῖ, στὸ μεσονύχτι... «τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων, ὄρθρου βαθέος» εὐφρόσυνα καμπανίσματα θὰ βουίξουν τὸ πασίχαρο ἄγγελμα... Χριστὸς Ἀνέστη... Χριστὸς Ἀνέστη... κι ἀντιβούισμα ἀπὸ παντοῦ θὰ βεβαιώνει τὴν ἄφατη χαρά... Ἀληθῶς Ἀνέστη... Ἀληθῶς Ἀνέστη...

Τσόφλια ἀπὸ κόκκινα αὐγὰ πάνω στὴ χλόη θὰ θυμίζουσι τὶς στάλεις ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὶς πηλῆδες τοῦ Πλάστη... καὶ μεῖς –τώρα πιά– θὰ χαμογελήμαμε στὸ θάνατο...

”Εξοδος σωτηρίας

Μοῦ τὸ διηγήθηκε μιὰ φίλη. Συνέβη, ἴσως, σε κάποια μικρὴ πόλη τῆς περιφέρειας, μερικὸς μῆνες πρὶν.

Σ’ ἓνα σχολεῖο, οἱ μικροὶ μαθητὲς σὲ μιὰ τάξη ἔγραφαν ἥσυχά τὴν ἐργασία τους, ὅταν ξαφνικὰ πυκνὰ σύννεφα καπνοῦ ἀλλήλα καὶ φλόγες ἄρχισαν νὰ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸ ἰσόγειο τοῦ σχολεῖου.

– Φωτιά, φωτιά, ἀκούστηκαν οἱ δυνατὲς φωνὲς τοῦ ἐπιστάτη, καί, ὅπως ἦταν φυσικό, τρομερὸς πανικὸς κατέλαβε τὴν τάξη, ἀλλήλα καὶ τὸ σχολεῖο ὀλόκληρο, καὶ μὲ κλάματα καὶ φωνὲς οἱ μικροὶ μαθητὲς ὄρμησαν πρὸς τὶς ἐξόδους, γιὰ νὰ σωθοῦν.

γκινήθηκα πολὺ, ἀλλήλα καὶ πόσο κουράγιο ἀντήησα καὶ ἐλπίδα!

Γύρω μας πανικός· ταραχή· πόλεμοι, ναυάγια, σεισμοί.

Σκέφτηκα ὅμως πῶς, μέσα σὲ τοῦτες τὶς σύγχρονες φωτιὲς τοῦ φόβου καὶ τοῦ τρόμου μας, τὶς φωτιὲς τῆς κάθε εἴδους «τρέλλας» καὶ ἀνηθικότητας ποὺ κυκλώνουν τὴν πατρίδα μας, καὶ ὅταν μὲ ἀγωνία, μέσα ἀπὸ φλόγες καὶ καπνοῦς, μάταια τὴν ἔξοδο προσπαθοῦμε νὰ βροῦμε, γιὰ νὰ σωθοῦμε, σκέφτηκα λοιπὸν πῶς ὑπάρχει πάντα καὶ γιὰ μᾶς ὁ Πατέρας. Ὁ Πατέρας μας· ποὺ ἀγρυπνᾷ καὶ μᾶς παρακολουθεῖ. Ὑπάρχει ὁ Πατέρας, ποὺ μᾶς καλεῖ νὰ ἀφεθοῦμε μὲ ἐμπιστοσύνη σ’ Ἐκεῖνον.

Ἀλήθεια, γιατί τόσο φόβος καὶ τόσο πανικός; Ὁ ἴδιος δὲν εἶπε, «Οὐ μὴ σὲ ἀνω, οὐδ’ οὐ μὴ σὲ ἐγκαταλείψω»;

Ὅμως, τόσο μεγάλος ἦταν ὁ συνωστισμὸς στὶς πόρτες, ποῦ, ἀντὶ νὰ βγοῦν ἔξω γρήγορα, καθυστέρησαν πολὺ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κινδυνεύσει ἡ ζωὴ τους. Κάποιοι μάλιστα ἀπ’ αὐτούς, καθὼς καὶ μιὰ δασκάλα, πήδηξαν ἀπὸ τὰ παράθυρα, προκαλώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τραυματισμοὺς στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια τους.

Κι ἐνῶ ὅλα αὐτὰ γίνονταν σὲ ὅλες τὶς τάξεις, μιὰ μαθήτρια τῆς τετάρτης, ἡ Μαρία, ἔμεινε ἀκίνητη στὴ θέση της.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔχασε τὸ χρῶμά της. Τὰ χεῖλη της ἔτρεμαν, καὶ δάκρυα ἔτρεχαν ἀπὸ τὰ μάτια της. Ἀλλήλα ὅμως, ἔμεινε ἐκεῖ καθιστή. Καρφωμένη, θὰ ἔλεγε κανεὶς, στὸ θρανίό της, χωρὶς οὔτε μία ῥέξη νὰ βγαίνει ἀπὸ τὰ χεῖλη της, ποῦ τὰ κρατοῦσε σφιγμένα.

Ὅταν ὕστερα ἀπὸ ὥρα ἡ πυρκαγιά ἔσβησε, καὶ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ δάσκαλοι ἠρέμνησαν, ἡ ἀπορία ὅλων ἦταν πῶς ἡ μικρὴ Μαρία τὴν ὥρα τοῦ τρομεροῦ πανικοῦ ἔμεινε στὴ θέση της.

Ἡ ἀπάντησή της ἦταν καταπληκτικὴ!

«Ὁ πατέρας μου εἶναι πυροσβέστης· ἔχω ἐμπιστοσύνη στὸν πατέρα μου!»

Ἀκούγοντας τοῦτο τὸ περιστατικό, εἰλικρινὰ συ-

”Ὅσον δίνουμε λοιπὸν τοὺς ἀγῶνές μας, ἀπ’ ὅποιο μετερίζι μας, καὶ ἡ εὐηλογημένη ἔξοδος τῆς σωτηρίας μας εἶναι ἀνοικτή.

«Μὴ ταρασσεσθῶ ὑμῶν ἡ καρδιά· πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε».

Ἀλήθεια, γιατί τόσο φόβος καὶ τόσο πανικός; Ὁ ἴδιος δὲν εἶπε, «Οὐ μὴ σὲ ἀνω, οὐδ’ οὐ μὴ σὲ ἐγκαταλείψω»;

”Ὅσον δίνουμε λοιπὸν τοὺς ἀγῶνές μας, ἀπ’ ὅποιο μετερίζι μας, καὶ ἡ εὐηλογημένη ἔξοδος τῆς σωτηρίας μας εἶναι ἀνοικτή.

ΜΑΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ

Γυναίκα καὶ κοινωνικότητα

Διάβασα κάπου γιὰ ἕναν πολὺ πρωτότυπο γυναικεῖο διαγωνισμό, ποὺ ἔγινε τελευταῖα σὲ μιὰ χώρα τῆς Εὐρώπης.

Στὸ διαγωνισμό αὐτό, βραβεύθηκε ἡ πιὸ κοινωνικὴ γυναίκα. Περίφημη ἰδέα, σκέφτηκα. Νὰ ποὺ ἦλθε ὁ καιρὸς νὰ βραβευτοῦν κι ἄλλα προσόντα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὠραῖα πόδια, τὰ ὄμορφα μάτια, τὶς σωματικὲς γραμμές. Καὶ ποιά γυναίκα δὲν τὸν ζηλεύει αὐτὸν τὸν τίτλο! Πόσες προσπάθειες δὲν καταβάλλουμε, γιὰ νὰ μᾶς ἀναγνωρίσουν οἱ ἄλλοι σὰν κοινωνικὰ ἄτομα!

Μόλις πέρασε αὐτὴ ἡ πρώτη ἐντύπωση, ποὺ μὲ γέμισε ἐνθουσιασμὸ καὶ εὐχαρίστηση, ἦλθαν οἱ σκέψεις, στοχαστικὲς, περιέργες, ἐρευνητικὲς ὅπως πάντα.

Μὰ τί ἀκριβῶς ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε κοινωνικὴ γυναίκα;

- Ἀσφαλῶς, τὴ γυναίκα ποὺ βγαίνει τακτικά,

ποὺ ἔχει πολλὲς γνωριμίες, παρακολουθεῖ θέατρο, συναυλίες, ἔχει γνώσεις, ντύνεται κατάλληλα σὲ κάθε περίσταση καὶ τὰ παρόμοια. Ἢ μήπως δὲν συμφωνεῖς; εἶπα τοῦ ἑαυτοῦ μου.

- Δὲν θὰ τοημοῦσα νὰ μὴ συμφωνήσω, ἀπάντησε ἐκείνος, γιὰτὶ ὅλα αὐτὰ ποὺ ἀνέφερες εἶναι πραγματικὰ δείγματα κοινωνικότητας. Ἀλλιά...

- Ὑπάρχει βιλέπω καὶ ἀλλιά. Ἄς τὸ ἀκούσουμε λοιπόν, γιὰ νὰ ξεκαθαρίσουμε μιὰ καὶ καλὴ τὸ θέμα.

- Ἄν πάρουμε τὴν ἐτυμολογία τῆς λέξης, θὰ δοῦμε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴ λέξη *Κοινωνία*, ποὺ σημαίνει συμβίωση, συνύπαρξη, συμμετοχή. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀποτελοῦν τὴν κοινωνία, κατὰ τὸν Ἀστικὸ Κώδικα, ἔχουν κοινὰ δικαιώματα καὶ κοινὲς ὑποχρεώσεις.

Κοινωνικοί, κατὰ συνέπεια, εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀφ' ἑνὸς μετέχουν στὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας, ἀφ'

Να λοιπόν ποὺ ἡ ἔννοια τῆς κοινωνικότητας εἶναι κάτι βαθύτερο ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἀνέφερα στὴν ἀρχή, δηλαδή τὶς πολλὲς γνωριμίες καὶ τὰ παρόμοια. Ἢ κοινωνικὴ γυναίκα δὲν ξεχνᾷ ποτὲ ὅτι ζεῖ καὶ κινεῖται δίπλα σὲ συνανθρώπους της, μέσα δηλαδή σὲ μιὰ ὁλότητα, ποὺ τὸ κάθε μέλος της ἔχει τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ τὶς ἴδιες ὑποχρεώσεις μ' αὐτήν. Πρέπει νὰ μὴν ξεχνᾷ νὰ φέρεται καὶ στοὺς ἄλλους ὅπως θὰ ἤθελε οἱ ἄλλοι νὰ φέρονται σ' ἐκείνην. Ὅποτε, ἂν θέλει νὰ ὠφεληθεῖ, θὰ ἐργάζεται καὶ ἡ ἴδια γιὰ νὰ ὠφελήσει.

έτέρου συντελοῦν σὴν πρόοδό της. Γιατί, ἂν δὲν συντελεῖ ὁ κάθε ἕνας σὸ καλὸ τῆς κοινωνίας, τότε θὰ εἶναι στοιχεῖο παθητικὸ ἢ ἐπιβλαβές.

Νὰ λοιπὸν ποὺ ἡ ἔννοια τῆς κοινωνικότητας εἶναι κάτι βαθύτερο ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἀνέφερα σὴν ἀρχή, δηλαδὴ τὶς πολλὰς γνωριμίες καὶ τὰ παρόμοια. Ἡ κοινωνικὴ γυναίκα δὲν ξεχνᾷ ποτὲ ὅτι ζεῖ

ὠφέλιμη. Κι ὅταν τὸ νιώσουμε ἐμεῖς οἱ γυναῖκες αὐτό, τὸν πόθο δηλαδὴ νὰ φανοῦμε χρήσιμες, εἶναι ἀναρίθμητοι οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους μπορούμε νὰ τὸν πραγματοποιήσουμε.

Ἄπὸ τὴν καθαρίστρια μέχρι τὴν ἐπιστήμονα.
Ἄπὸ τὴ μαθήτρια μέχρι τὴ γερόντισσα, μπορούμε:
Νὰ συμβουλέψουμε.

“Ὅταν τὸ νιώσουμε ἐμεῖς οἱ γυναῖκες αὐτό, τὸν πόθο δηλαδὴ νὰ φανοῦμε χρήσιμες, εἶναι ἀναρίθμητοι οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους μπορούμε νὰ τὸν πραγματοποιήσουμε. Ἄπὸ τὴν καθαρίστρια μέχρι τὴν ἐπιστήμονα. Ἄπὸ τὴ μαθήτρια μέχρι τὴ γερόντισσα, μπορούμε: Νὰ συμβουλέψουμε.

Νὰ δώσουμε τὶς γνώσεις μας ὅπου ὑπάρχει ἄγνοια.

Νὰ παρηγορήσουμε ἐκεῖ ὅπου βασιλεύει θλίψη καὶ ἀπόγνωση.

Νὰ συντροφέψουμε ὅπου εἶναι μοναξιά.

Νὰ χαμογελάσουμε καὶ νὰ χαϊδέψουμε ἐκεῖ ποὺ λείπει ἡ στοργὴ καὶ τὸ χᾶδι. Χωρὶς νὰ παραμελήσουμε τὸ ντύσιμό μας. Χωρὶς νὰ κλείσουμε τὸ σαλόνι μας. Χωρὶς ν’ ἀφήσουμε τὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ μας. Καὶ κυρίως, χωρὶς νὰ σταματήσουμε τὴ συστηματικὴ καλλιέργεια τοῦ ἑαυτοῦ μας.

καὶ κινεῖται δίπλα σὲ συνανθρώπους της, μέσα δηλαδὴ σὲ μιὰ ὁλότητα, ποὺ τὸ κάθε μέλος της ἔχει τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ τὶς ἴδιες ὑποχρεώσεις μ’ αὐτὴν. Πρέπει νὰ μὴν ξεχνᾷ νὰ φέρεται καὶ στοὺς ἄλλους ὅπως θὰ ἤθελε οἱ ἄλλοι νὰ φέρονται σ’ ἐκείνην. Ὅποτε, ἂν θέλει νὰ ὠφεληθεῖ, θὰ ἐργάζεται καὶ ἡ ἴδια γιὰ νὰ ὠφεληθεῖ.

Ἡ κοινωνικὴ γυναίκα προσπαθεῖ νὰ φτιάξει τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὴν οἰκογένειά της ἀνώτερη. Ἀνατρέφει τὰ παιδιά της μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε μεγαλώνοντας νὰ μὴν ἀποβοῦν ἀρνητικὰ στοιχεῖα σὴν κοινωνία, ἀλλὰ χρήσιμα καὶ δημιουργικά.

Πῶς μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι κοινωνικὴ μιὰ γυναίκα, ὅταν δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ προβλήματα αὐτῶν ποὺ ζοῦνε δίπλα της; Ὅταν δὲν συμπάσχει μὲ τὴ δυστυχία τῶν ἄλλων καὶ δὲν χαίρεται μὲ τὴ χαρὰ τους; Ἐνας μεγάλος ποιητὴς εἶπε κάποτε: Ἄπὸ τὸν χρωματισμὸ ποὺ δίνεις στὴ φωνή σου, ὅταν ἴδῃς σὲ κάποιον καθημέρα, καταλαβαίνω τί ἄνθρωπος εἶσαι.

Εἶναι λοιπὸν φυσικὴ συνέπεια νὰ μὴ φτάνει νὰ εἶναι μιὰ γυναίκα ἄψογη ἀπὸ ἀπόψεως ντυσίματος, γούστου, συμπεριφορᾶς, γνωριμιῶν, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ βαθιά, εἰλικρινὴς ἐπιθυμία νὰ εἶναι

Νὰ δώσουμε τὶς γνώσεις μας ὅπου ὑπάρχει ἄγνοια.

Νὰ παρηγορήσουμε ἐκεῖ ὅπου βασιλεύει θλίψη καὶ ἀπόγνωση.

Νὰ συντροφέψουμε ὅπου εἶναι μοναξιά.

Νὰ χαμογελάσουμε καὶ νὰ χαϊδέψουμε ἐκεῖ ποὺ λείπει ἡ στοργὴ καὶ τὸ χᾶδι.

Χωρὶς νὰ παραμελήσουμε τὸ ντύσιμό μας. Χωρὶς νὰ κλείσουμε τὸ σαλόνι μας. Χωρὶς ν’ ἀφήσουμε τὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ μας. Καὶ κυρίως, χωρὶς νὰ σταματήσουμε τὴ συστηματικὴ καλλιέργεια τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἐνας μεγάλος σφάλμα ποὺ κάνουμε ὅλες σχεδὸν οἱ γυναῖκες εἶναι ποὺ δὲν βρίσκουμε ὥρα γιὰ διάβασμα. Κι ὅμως! Πόσα πράγματα ἔχουν νὰ μᾶς μάθουν τὰ βιβλία! Ὅσο μαθαίνουμε καὶ ὅσο καλύτερεύουμε τὸν ἑαυτὸ μας, τόσο πιὸ ὠφέλιμες θὰ γινόμαστε στοὺς ἄλλους. Τότε ἡ κοινωνικότητά μας, αὐτὸ ποὺ τόσο ἐπιζητοῦμε καὶ μὲ τόσες προσπάθειες ἐπιδιώκουμε, θὰ εἶναι ὑγιής, θὰ εἶναι ἀληθινή, θὰ εἶναι τιμὴ γιὰ μᾶς καὶ τῆς κοινωνίας μας κέρδος.

ΜΑΡΙΑ ΓΟΥΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ
(ἀπὸ τὸ βιβλίο *Καθημέρα κυρίες μου*)

Προσευχή

Προσευχή σημαίνει επικοινωνία του ανθρώπου με τον Θεό. Και νοείται ως η απόλυτη, άμεση και προσωπική σχέση Θεού και ανθρώπου. Ο άνθρωπος δέεται, παρακαλεί τον Θεό και ζητάει τη θεία Χάρη.

Η προσευχή γίνεται για την ασφάλεια και ανύψωση του ίδιου του προσευχομένου. Γίνεται με λόγια άπλησ, άληθα και με τη σκέψη μας. Γι' αυτό έχουμε την προσωπική προσευχή, τη νοητή, άληθα και την όμαδική.

Ο προσευχόμενος πιστεύει ότι όμιλεί προς τον παρόντα προσωπικά Θεό και ότι αναστρέφεται προς Αυτόν κατά έσωτερικό και συγχρόνως ζωντανό τρόπο. Και σ' αυτό τó βίωμα βρίσκουμε τρία κύρια στοιχεία: πίστη στον ζώντα Θεό, πίστη στην άμεση και πραγματική παρουσία Αυτόυ και επικοινωνία με τον παρόντα, βιούμενο Θεό.

Δυνατή προϋπόθεση της προσευχής είναι η πίστη του ανθρώπου στον Θεό. Ο άνθρωπος αισθάνεται τον Θεό κοντά του, και μέσα στην καρδιά του υπάρχει η βεβαιότητα της παρουσίας Του.

Άλλή η προσευχή δεν είναι άπλησ ή πίστη στην ύπαρξη του Θεού, ούτε βίωμα της προστασίας Αυτόυ, γιατί αυτό συνοδεύει όλόκληρο τον βίο των άληθινά ευσεβών ανθρώπων. Η προσευχή είναι ζωντανή σχέση προς τον Θεό, έπαφή της ψυχής με Αυτόν, προσωπική σχέση, ένωση και συνομιλία ένός Έγώ προς ένα θείο Έσύ, είναι διάλογος. Άρα, η προσευχή είναι η ζωντανή επικοινωνία του ευσεβοϋ ανθρώπου με τον νοούμενο ως πρόσωπο και παρόντα Θεό.

Η προσευχή, μέσω της όποίας άποκαλύπτεται η γνήσια ευσέβεια του πιστοϋ, άποτελεί κεντρικό σημείο της θρησκείας. Ο Χριστός θεμελίωσε και δίδαξε *πίστη* και *προσευχή*. Άν διώξουμε την προσευχή, αυτό σημαίνει διάρρηξη του δεσμοϋ που συνδέει τον άνθρωπο με τον Θεό. Όπου η θρησκεία είναι ζωντανή στην ψυχή του ανθρώπου, εκφράζεται ως προσευχή.

Ο άνθρωπος (ό homo sapiens), όταν έγκαταστάθηκε μόνιμα και έγκατέλειψε τον πλάνητα βίο, κοντά στα άληθα που κατόρθωσε, άρχισε και να

Η προσευχή δεν είναι άπλησ ή πίστη στην ύπαρξη του Θεού, ούτε βίωμα της προστασίας Αυτόυ, γιατί αυτό συνοδεύει όλόκληρο τον βίο των άληθινά ευσεβών ανθρώπων. Η προσευχή είναι ζωντανή σχέση προς τον Θεό, έπαφή της ψυχής με Αυτόν, προσωπική σχέση, ένωση και συνομιλία ένός Έγώ προς ένα θείο Έσύ, είναι διάλογος.

προσεύχεται, και η προσευχή του ήταν αυθόρμητη έκφραση της ευσεβείας, της εμπιστοσύνης και της ευγνωμοσύνης προς τον Θεό.

Στά χρόνια προ Χριστού, οι άνθρωποι αισθάνονταν τον Θεό ή τους θεούς σαν δικούς τους προσωπικούς θεούς, και έτσι η προσευχή αποκτά προσωπικό χαρακτήρα, θερμότητα και έσωτερικότητα, και καθίσταται το κύριο και βεβαιότερο κριτήριο της εξέλιξης και θρησκευτικής συνειδήσεως του ανθρώπου. Η μορφή αυτής της έκφράσεως του θρησκευτικού βιώματος άπαντα σε όλους τους λαούς, από τους πρωτόγονους έως σήμερα, αλλά η προσευχή εκφράζεται διαφορετικά. Οι πρωτόγονοι ζητούν από τον Θεό να τους φυλάξει από τους κινδύνους, να αποκτήσουν υλικά αγαθά –την τροφή τους– και να είναι ευνοϊκός προς αυτούς, και μέσα σ' αυτά τους τα αίτηματα υπάρχει φόβος, αλλά και σεβασμός.

Οι Έλληνες στην Αρχαιότητα ύμνούν τους θεούς τους με ύμνους. Είναι πολύ ευσεβείς και πιστοί στους θεούς που τότε ήξεραν. Η προσευχή τους

δημιουργεί στον Χριστιανισμό την πεποίθηση ότι η προσευχή δεν είναι κάτι που ο Θεός ζητάει από τον άνθρωπο, αλλά η ζήτηση του ανθρώπου κάτω προς Αυτόν τον Θεό, ο Όποιος αποκαλύπτεται στον άνθρωπο και κατευθύνει την ιστορία προς τον τελικό αυτής σκοπό, τη σωτηρία του ανθρώπου.

Η προσευχή είναι έλευθηρη, αυθόρμητη και προσωπική όμιλία του ανθρώπου μετά του Θεού. Ο Χριστός θεμελίωσε τη διδασκαλία Του στην πίστη, στην προσευχή, αλλά και στην εμπιστοσύνη στον Θεό, στον ουράνιο Πατέρα μας. Μας άφησε υπόδειγμα προσευχής τό «Πάτερ ήμών», την *Κυριακή Προσευχή*. Αν προσπαθήσουμε να έμβαθύνουμε σ' αυτή την προσευχή, βλέπουμε ότι αναφέρεται σε τρεις θεμελιώδεις ιδιότητες του ανθρώπου: στη *λογική* («Πάτερ ήμών ό έν τοίς ουρανοίς, άγιασθήτω τό όνομά Σου, έλθέτω ή βασιλεία Σου...»), στο *ύλικό* αίτημα του ανθρώπου («...τόν άρτον ήμών τόν έπιούσιον δός ήμίν σήμεραν») και στο *συναίσθημα* («άφες ήμίν τά όφειλήματα ήμών, ώς και ήμείς άφίμεν τοίς όφειλέταις ήμών»).

Θα ήταν χρήσιμο να θυμηθούμε ένα απόσπασμα από το *Περί προσευχής έργο* του άγιου Ιωάννου Χρυσοστόμου: *«Είναι μεγάλο όπλο ή προσευχή, εάν γίνεται με κατάλληλη διάθεση. Είναι μεγάλο όπλο ή προσευχή, μεγάλη ασφάλεια, μεγάλος θησαυρός, μεγάλο λιμάνι, περιοχή άπαραβίαστη. Μεγάλο αγαθό ή προσευχή. Διότι, εάν κάποιος συζητώντας με κάποιον ένάρετο άνθρωπο παίρνει όχι μικρή ώφέλεια από εκείνον, αυτός που αξιώθηκε να κάνει διάλογο με τον Θεό πόσα αγαθά δεν θα αποηάψει; Έπειδή ή προσευχή είναι διάλογος με τον Θεό».*

έχει ήθικό περιεχόμενο και κορυφώνεται στο αίτημα της «καλοκαγαθίας», δηλαδή ζητούν από τους θεούς τους να είναι «καλοί», που σημαίνει υγιείς και όμορφοι, και «άγαθοί», δηλαδή καλοί στον χαρακτήρα, στην έσωτερική τους ζωή, στην ψυχή τους. Και αυτό αποτελεί τό ιδεώδες των ανθρώπων των κλασικών χρόνων. Οι Έλληνες φθάνουν στο σημείο να δέχονται την προσευχή ως βαθμιαία άνοδο της ψυχής από τό παροδικό προς τό *αίώνιο και ύψιστο αγαθό*. Η προσευχή είναι ή ένωση της ψυχής με τό Άπειρο, που είναι ό Θεός.

Η προσευχή στον Χριστιανισμό προσλαμβάνει νέο περιεχόμενο και αποκτά πλοῦτο και ποικιλία, βάθος και δημιουργική δύναμη. Η ιδέα της Χάριτος

Αυτή ή προσευχή τά λέει όλα, και είναι προσωπική προσευχή. Οι Πατέρες της Έκκλησίας συνέθεσαν και μάς άφησαν τη Θεία Λειτουργία, που σ' αυτήν οι Χριστιανοί προσευχόμεθα όμαδικά («έν έκκλησίαις ύμνείτε τόν Θεόν»). Έκκλησία είναι τό σύνολο των πιστών, οι άνθρωποι, ή συγκέντρωσή τους στον χώρο που λέγεται ναός.

Στό σημείο αυτό θα ήταν χρήσιμο να θυμηθούμε ένα απόσπασμα από τό *Περί προσευχής έργο* του άγιου Ιωάννου Χρυσοστόμου:

«Είναι μεγάλο όπλο ή προσευχή, εάν γίνεται με κατάλληλη διάθεση. Είναι μεγάλο όπλο ή προσευχή, μεγάλη ασφάλεια, μεγάλος θησαυρός, μεγάλο λιμάνι, περιοχή άπαραβίαστη. Μεγάλο αγαθό ή προ-

σευχή. Διότι, *ἐὰν κάποιος συζητώντας με κάποιον ἐνάρετο ἄνθρωπο παίρνει ὄχι μικρὴ ὠφέλεια ἀπὸ ἐκεῖνον, αὐτὸς ποὺ ἀξιώθηκε νὰ κάνει διάλογο με τὸν Θεὸ πόσα ἀγαθὰ δὲν θὰ ἀπολαύσει; Ἐπειδὴ ἡ προσευχὴ εἶναι διάλογος με τὸν Θεό».*

γινόμαστε κατοικία τοῦ Θεοῦ.

Ἄν ρίξουμε τὸ βλέμμα στὴ φύση, θὰ δοῦμε σὲ αὐτὴν τὰ πουλιὰ κάθε πρωῖ νὰ στέλνουν τὴν προσευχὴ τους με τὸ κελήδισμά τους, τὰ ἄνθη νὰ ἀνοίγουν τὰ πέταλά τους στὸν οὐρανό, τὰ δέ-

Ἄν ρίξουμε τὸ βλέμμα στὴ φύση, θὰ δοῦμε σὲ αὐτὴν τὰ πουλιὰ κάθε πρωῖ νὰ στέλνουν τὴν προσευχὴ τους με τὸ κελήδισμά τους, τὰ ἄνθη νὰ ἀνοίγουν τὰ πέταλά τους στὸν οὐρανό, τὰ δέντρα νὰ στέλνουν τὸ θρόσιμά τους ἐκεῖ ψηλὰ στὸν οὐρανό... Ὅλα προσεύχονται. Ἔτσι τὰ ἐπῆσαν τὰ ἁγιασμένα χέρια τοῦ Δημιουργοῦ.

Μάλιστα, σήμερα, ποὺ περνοῦμε δύσκολες στιγμές, ποὺ ἔχουμε διαλυθεῖ καὶ κινδυνεύουμε νὰ καθοῦμε, ἄς ἐντείνουμε τὶς προσπάθειές μας, καὶ νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι οἱ προσευχές μας θὰ εἰσακουστοῦν. Προσευχὴ, πίστη καὶ ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό, καὶ νὰ μὴν ξεχνᾶμε ὅτι προσευχόμενοι

ντρα νὰ στέλνουν τὸ θρόσιμά τους ἐκεῖ ψηλὰ στὸν οὐρανό... Ὅλα προσεύχονται. Ἔτσι τὰ ἐπῆσαν τὰ ἁγιασμένα χέρια τοῦ Δημιουργοῦ.

ΓΑΡΥΦΑΛΛΙΑ ΚΑΛΑΜΠΟΚΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΡΙΕΣ

ΠΡΟΣΟΧΗ!!! Παρὰ τὰ σχετικὰ σημειώματα ποὺ ἔχουμε βάλει ἐπανειλημμένα σὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ, ἐξακολουθοῦμε νὰ βλέπουμε στὸν τραπεζικὸ λογαριασμό (τὰ στοιχεῖα τοῦ ὁποίου ἀναγράφονται στὴν τελευταία σελίδα) πολλὲς πληρωμὲς ποὺ ἀδυνατοῦμε νὰ ταυτίσουμε, νὰ καταλάβουμε δηλαδή ἀπὸ ποῖον προέρχονται καὶ ποῖα συνδρομὴ ἀφοροῦν. Γιὰ τὶς ἠλεκτρονικὲς πληρωμὲς καὶ τὶς καταθέσεις, τὸ μόνο ποὺ μπορούμε νὰ δοῦμε στὴν ἐνημέρωση λογαριασμοῦ ποὺ λαμβάνουμε εἶναι οἱ 30 πρώτοι χαρακτῆρες ἀπὸ τὸ πεδίο ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ. Σὲ αὐτοὺς τοὺς 30 χαρακτῆρες πρέπει νὰ μπορούμε νὰ δοῦμε τὸ ὀνοματεπώνυμο τοῦ συνδρομητῆ ἢ τῆς συνδρομητριάς (καὶ μάλιστα ὅπως ἀναγράφονται στὴν ἐτικέτα, γιατί ἔχει συμβεῖ νὰ δηλώνεται ἐκεῖ ἐπώνυμο... ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔχουμε ἐμεῖς!). Αὐτό, ἐπαναλαμβάνουμε, στοὺς 30 πρώτους χαρακτῆρες! Ἄν λοιπὸν γράψετε ἀπλῶς: «Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ 2022», *ἀδυνατοῦμε νὰ γνωρίζουμε ποῖα συνδρομὴ ἀφορᾷ ἢ πληρωμὴ*, καὶ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει, ἂν γράψετε, γιὰ παράδειγμα: «Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 2021-2022 ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ» (καὶ ἐδῶ, ὅσο καὶ ἂν ἐσεῖς γράψετε τὰ στοιχεῖά σας, *ἐμεῖς ἀδυνατοῦμε νὰ τὰ δοῦμε*, γιατί εἶναι πέρα ἀπὸ τοὺς 30 χαρακτῆρες). Ἔτσι, μπορεῖ νὰ δεῖτε ὅτι ἐμφανίζετε νὰ ὀφείλετε συνδρομὴ ποὺ ἔχετε ἐξοφλήσει. Λοιπὸν, ΠΡΟΣΟΧΗ!

Ἄγνωστοι μεταξύ ἀγνώστων, ξένοι μεταξύ μας καὶ ἀδιάφοροι

Ἡ Ἐκκλησία δὲν νοεῖται ξέχωρα ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς «κοινωνίας»: κοινωνίας τῶν πιστῶν μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ κοινωνίας τῶν πιστῶν μεταξύ τους. Ἄν εἴμαστε ἢ νιώθουμε «μικρὸν ποίμνιον», αὐτὸ ἀπὸ μόνο του δὲν θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ μᾶς φοβίζει – ὡς μὴ ἠησμονοῦμε, ἀλλήλωστε, τὸν λόγον τοῦ Κυρίου: «Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον»¹. Ἄν ὅμως, σὰν νὰ μὴν ἔφθανε ὅτι εἴμαστε καὶ νιώθουμε «μικρὸν ποίμνιον», λείπουν καὶ οἱ δεσμοὶ κοινωνίας μεταξύ μας, νιώθουμε καὶ μέσα στὴν Ἐκκλησία ξένοι μεταξύ μας καὶ ἀδιάφοροι γιὰ τὸν διπλανό μας, τότε αὐτό, ναί, θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς φοβίζει.

Θὰ προσπαθῶ νὰ καταστήσω σαφὲς τί ἀκριβῶς ἐννοῶ μέσα ἀπὸ ἓνα παραδειγμα:

Πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, φοιτητῆς ἀκόμη, εἶχα δεχθεῖ στὸ πατρικὸ μου σπίτι τὴν ἐπίσκεψιν ἑνὸς ἀπὸ τὰ τυπικὰ ζεύγη Μορμόνων προσηλυτιστῶν. Καὶ ἡ μὲν προσπάθειά τους νὰ μὲ προσηλυτίσουν ἔπεσε βεβαίως στὸ κενό, ὁμοιογῶ ὅμως ὅτι αὐτὸ τὸ περιστατικὸ γέννησε μέσα μου ἓναν βαθὺ προβληματισμό, τὸν ὁποῖο ἐπιτρέψτε μου νὰ μοιρασθῶ μαζί σας:

Οἱ Μορμόνοι εἶναι μιὰ αἵρεση ποὺ γεννήθηκε καὶ ἐξαπλώθηκε στὴν ἀμερικανικὴ ἥπειρο. Πολλὲς χονδρικὰ –παρακαλῶ, συγχωρέστε με, ἂν ὑπερα-

πλουστεύω τὰ πράγματα–, οἱ Μορμόνοι δέχονται τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, διαφοροποιούμενοι ὅμως κατὰ τοῦτο: διδάσκουν ὅτι ἡ ἐπὶ γῆς πολιτεία τοῦ Κυρίου δὲν ὁλοκληρώθηκε στὴ γῆ τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψή Του, ὁ Χριστὸς σαρκώθηκε ἐκ νέου καὶ ἐμφανίσθηκε στὴν ἀμερικανικὴ ἥπειρο, ὅπου δίδαξε τοὺς ἰθαγενεῖς πληθυσμοὺς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Ὅλα αὐτὰ δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἐγείρουν ἓναν εὐλόγον προβληματισμό: Καταλαβαίνουμε,

1. Λουκ., ιβ' 32.

ἀσφαλῶς, πολὺ καλὰ τοὺς λόγους ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ κάνουν μιὰ τέτοια διδασκαλία ἐλέγκτικη στὰ αὐτὰ ἐνός «ψωνισμένου» Ἀμερικανοῦ, συνηθισμένου νὰ σκέφτεται ἀμερικανοκεντρικά. Τί θὰ ἔκανε ὁμως κάποιον νὰ προσδοκᾷ ὅτι θὰ μπορούσε νὰ προσελκύσει σὲ αὐτὴ τὴν αἴρεση ἕναν Ἑλληνα, βαπτισμένο ὀρθόδοξο;

Ἡ ἀπάντηση ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ δώσουμε σὲ αὐτὴ τὴν εὐλόγη ἀπορία εἶναι ὅτι ὅλες οἱ αἱρέσεις, πέρα ἀπὸ τὸ ὅποιο περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας τους, προσφέρουν κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ φανεῖ ἀπίστευτα δελεαστικό, ἰδιαίτερα μάλιστα στὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι σημαντικό νὰ τὸ καταλάβουμε αὐτό. Γιατί, ὅπως ἐξηγεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, δὲν θὰ πιανόταν κανεὶς ποτὲ

αἱρέσεις «πωλοῦν» αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ δυναμικὴ τοῦ «*μικροῦ ποιμνίου*», μὲ τοὺς στέρεους ὁμως δεσμούς κοινωνίας μεταξύ τῶν μελῶν του, καταφερόμενες μάλιστα κατὰ τοῦ *οἰκουμενισμοῦ* τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας, τὸν ὁποῖο ἐμφανίζουν ὡς διαστροφή τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος (περιττὸ νὰ τὸ ποῦμε, κάνουν πὼς δὲν ἔχουν ἀκούσει ποτὲ τὸ «*καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἰς ποιμήν*»³ ἢ τὸ «*ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν*»⁴ ἀπὸ τὸ *Κατὰ Ἰωάννην* εὐαγγέλιο). Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ θαλπωρὴ τοῦ «*μικροῦ ποιμνίου*» μὲ τοὺς στέρεους δεσμούς κοινωνίας μεταξύ τῶν μελῶν του εἶναι τὸ δόλωμα γιὰ τὸν προσηλυτισμὸ νέων μελῶν σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς αἱρέσεις.

Καὶ τὸ μὲν διακύβευμα σὲ τέτοιες ἔωλες ἀναζητήσεις εἶναι βεβαίως εὐνόητο. Διότι, ὅπως εὐλόγη

Εἶναι δική μας εὐθύνη, ἂν ἀφήνουμε νὰ εἴμαστε στὸ δικό μας «*μικρὸν ποιμνιον*» ἄγνωστοι μεταξύ ἀγνώστων, ἂν, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει συχνά, ὁ διπλανός μας δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει πέρα ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο μιᾶς –οὔτε κἂν πάντα καλοπροαίρετης– κοινωνικῆς κριτικῆς. Μοιάζουμε νὰ ἔχουμε ξεχάσει αὐτὸ ποὺ ἔξοχα γράφει ὁ ἁββᾶς Δωρόθεος, ὅτι «*ὅσον ἐνοῦται τις τῷ πλησίον, τοσοῦτον ἐνοῦται τῷ Θεῷ*» – ὅσο ἐνώνεται κάποιος μὲ τὸν πλησίον του, τόσο ἐνώνεται μὲ τὸν Θεό. Στὴν πράξη, ὁ πλησίον μας, ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὸ τὸ μικρὸ μας *ποιμνιον*, ποὺ λῆμε ὅτι ἀγωνιοῦμε γιὰ τὴ συρρίκνωσή του, μᾶς εἶναι συχνὰ ἀδιάφορος, ἂν δὲν τὸν νιώθουμε καὶ ὡς ἐνόχληση.

στὸ ἀγκίστρι, ἂν δὲν ἔσπευδε νὰ καταβροχθίσει μὲ ληαιμαργία τὸ δόλωμα – «*οὐ γὰρ ἂν τις καταπίη τὸ ἀγκίστρον, μὴ κατασπάσας ἐν λιχνεῖα τὸ δέλεαρ*»².

Τὸ «*δέλεαρ*», τὸ δόλωμα, στὴ συγκεκριμένη περίπτωση εἶναι περίπου τὸ ἐξῆς: «Ὅσο ἀδιάφορο ἢ καὶ ἀνόητο καὶ ἂν μπορεῖ νὰ φανεῖ αὐτὸ ποὺ πρεσβεύει μιὰ αἴρεση, πλῆι σὲ αὐτὸ «σερβίρεται» στὸν ἄνθρωπο τὸ αἶσθημα ὅτι, προσχωρώντας σὲ αὐτὴν, θὰ μπεῖ σὲ μιὰ κοινότητα ἀδελφῶν, στὴν ὁποία δὲν θὰ εἶναι πιά ἄγνωστος μεταξύ ἀγνώστων, καὶ οἱ ἄλλοι δὲν θὰ ἀδιαφοροῦν παγερὰ γιὰ τὸ ἂν ζῆ ἢ πεθαίνει, ἀλλὰ θὰ τὸν ἀγκαλιάζουν μὲ ἀγάπη καὶ ἐνδιαφέρον.

Αὐτοὶ ἀκριβῶς εἶναι οἱ «*δεσμοὶ κοινωνίας*» μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ *ποιμνίου*, γιὰ τοὺς ὁποίους μιλήσαμε ἐδῶ. Ἦς σημειωθεῖ ὅτι σχεδὸν ὅλες οἱ

διερωτᾶται ὁ Μέγας Βασίλειος, «*τί γὰρ ἂν καὶ μείζον πάθοι κακὸν τις τὸ τιμωτάτων τῶν ὄντων ζημιωθεὶς τὴν ἀλήθειαν;*» – τί μεγαλύτερο κακὸ θὰ μπορούσε νὰ πάθει κανεὶς, ὅταν χάσει τὸ πολυτιμώτερο ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα, τὴν ἀλήθεια;⁵

Ἀλλὰ τὸ θέμα μας ἐδῶ δὲν εἶναι ἡ εὐθύνη ὅσον παρασύρονται σὲ τέτοιες ἔωλες ἀναζητήσεις· τὸ θέμα μας εἶναι ἡ δική μας εὐθύνη. Διότι εἶναι δική μας εὐθύνη, ἂν ἀφήνουμε νὰ εἴμαστε στὸ δικό μας «*μικρὸν ποιμνιον*» ἄγνωστοι μεταξύ ἀγνώστων, ἂν, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει συχνά, ὁ διπλανός μας δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει πέρα ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο μιᾶς –οὔτε κἂν πάντα καλοπροαίρετης– κοινωνικῆς κριτικῆς. Μοιάζουμε νὰ ἔχουμε ξεχάσει αὐτὸ ποὺ ἔξοχα

3. Ἰω., ἰ' 16.

4. Ὁ.π., ἰζ' 21.

5. Βασιλείου Καισαρείας τοῦ Μεγάλου, *Τοῖς Νεοκαισαρεῦσι* (Ἐπιστολὴ ΣΔ'), ed. Y. Courtonne, 3.21-22.

2. Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὴν προσευχὴν*, Λόγος Ε', ed. F. Oehler, 314.9-10 (= ed. J.-P. Migne, PG 44, 1193 A).

γράφει ο ἄββᾶς Δωρόθεος, ὅτι «ὄσον ἐνοῦται τις τῷ πλησίον, τοσοῦτον ἐνοῦται τῷ Θεῷ» – ὅσο ἐνώνεται κάποιος μὲ τὸν πλησίον του, τόσο ἐνώνεται μὲ τὸν Θεό⁶. Στὴν πράξη, ὁ πλησίον μας, ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὸ τὸ μικρὸ μας *ποιμνιον*, πού ἴεμε ὅτι

ὅτι ὑπάρχει μιά... ἀπομόνωση ἐντὸς τῆς μειοψηφίας! ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ μειοψηφία δὲν ἀποτελεῖ Σῶμα Χριστοῦ⁷.

Ἄς μὴ μᾶς φοβίζει, λοιπόν, ἂν εἴμαστε «*μικρὸν ποιμνιον*». Ἄν ὅμως, σὰν νὰ μὴν φθάνει ὅτι εἴμα-

Ἄς μὴ μᾶς φοβίζει, λοιπόν, ἂν εἴμαστε «*μικρὸν ποιμνιον*». Ἄν ὅμως, σὰν νὰ μὴν φθάνει ὅτι εἴμαστε καὶ νιώθουμε «*μικρὸν ποιμνιον*», νιώθουμε ἢ ἀφήνουμε τοὺς ἄλλους δίπλα μας νὰ νιώθουν ἄγνωστοι μεταξὺ ἀγνώστων, αὐτὸ σαφῶς καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς φοβίζει. Καὶ ὅσοι μὲν, μὲ τὸ δόλωμα τῆς θαληπωρῆς ἐνὸς μικροῦ μὲν, ἀλλὰ πιὸ ἀνθρώπινου *ποιμνίου*, παρασύρονται μὲ τὸν τρόπο πού εἶδαμε σὲ ἕωλες ἀναζητήσεις στὸ ψέμα καὶ τὴν πλάνη, μακριὰ ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία, εἶναι σαφῶς ὑπόλογοι γιὰ τὴν ἐπιλογή τους. Πολλὸ φοβοῦμαι ὅμως ὅτι ὑπόλογοι εἴμαστε καὶ ἐμεῖς, ἂν δὲν μπορούμε νὰ εἴμαστε ἐνωμένοι στὴν ἀλήθεια, ὅπως ἄλλοι εἶναι ἐνωμένοι στὸ ψέμα.

ἀγωνιοῦμε γιὰ τὴ συρρίκνωσή του, μᾶς εἶναι συχνὰ ἀδιάφορος, ἂν δὲν τὸν νιώθουμε καὶ ὡς ἐνόηση.

Ἔτσι ὅμως συμβαίνει αὐτὸ πού γράφει ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης, κατονομάζοντας ὡς ἓναν ἀπὸ τοὺς παράγοντες ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ὁ «χριστιανισμός» μας ἔχει γεράσει τὴν ἀπομόνωση. Καὶ δὲν εἶναι πλέον μόνον τὸ ὅτι αἰσθανόμαστε τὸν ἑαυτὸ μας ὡς μιά μειοψηφία πού ὀλοένα φθίνει. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ μιά ἀπομόνωση ἀκόμη χειρότερη. Διότι κάποτε, ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Τσιριντάνης, αἰσθανόμασταν ὡς βέβαιες τὶς ἐπαγγελίες ὅτι θὰ εἴμαστε μὲν ὡς χριστιανοὶ τὸ «*μικρὸν ποιμνιον*», ἀλλὰ θὰ εἴμαστε ἓνα κάποιο *ποιμνιο*· ἐνῶ σήμερα βλέπουμε μιά ἄλλη ἀπομόνωση, ἡ ὁποία συνίσταται ὄχι πλέον στὸ ὅτι εἴμαστε μιά μειοψηφία, ἀλλὰ στὸ

στε καὶ νιώθουμε «*μικρὸν ποιμνιον*», νιώθουμε ἢ ἀφήνουμε τοὺς ἄλλους δίπλα μας νὰ νιώθουν ἄγνωστοι μεταξὺ ἀγνώστων, αὐτὸ σαφῶς καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς φοβίζει. Καὶ ὅσοι μὲν, μὲ τὸ δόλωμα τῆς θαληπωρῆς ἐνὸς μικροῦ μὲν, ἀλλὰ πιὸ ἀνθρώπινου *ποιμνίου*, παρασύρονται μὲ τὸν τρόπο πού εἶδαμε σὲ ἕωλες ἀναζητήσεις στὸ ψέμα καὶ τὴν πλάνη, μακριὰ ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία, εἶναι σαφῶς ὑπόλογοι γιὰ τὴν ἐπιλογή τους. Πολλὸ φοβοῦμαι ὅμως ὅτι ὑπόλογοι εἴμαστε καὶ ἐμεῖς, ἂν δὲν μπορούμε νὰ εἴμαστε ἐνωμένοι στὴν ἀλήθεια, ὅπως ἄλλοι εἶναι ἐνωμένοι στὸ ψέμα.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

6. Δωροθέου ἄββᾶ, *Διδασκαλία διάφοροι*, «Περὶ τοῦ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον», Διδ. Γ', ν', ed. J.-P. Migne, PG 88, 1696 B.

7. Ἀλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη, Ἡ πίστις ὡς θίωμα, τόμ. Α', Ἐκδόσεις «Συζητήσεις», Ἀθήνα 1980, σελ. 120-121.

Ένσυναίσθηση και παιδιά

Ενσυναίσθηση είναι η ικανότητα να «μπαίνει» κανείς στη θέση κάποιου άλλου και να κατανοεί τι νιώθει ή τι βιώνει.

Στα πρώτα χρόνια της ζωής, τα μικρά παιδιά είναι εκ φύσεως έγωκεντρικά και σκέφτονται κυρίως τον εαυτό τους και τις άμεσες ανάγκες τους. Δεν είναι ακόμη έτοιμα να κατανοήσουν και να αποδεχθούν τις ανάγκες και τα συναισθήματα των άλλων.

Άλλα η ανάπτυξη της ένσυναίσθησης είναι μια σημαντική αναπτυξιακή διαδικασία για τα μικρά

άλλα, πώς οι δικές μας πράξεις μπορούν να επηρεάσουν τους άλλους και γιατί κάποιος μπορεί να βιώνει συναισθήματα σε μια συγκεκριμένη στιγμή είναι μια πολύτιμη δεξιότητα ζωής, που πρέπει να έχουν τα παιδιά.

Η βοήθεια των μικρών παιδιών να αναπτύξουν μια ισχυρή αίσθηση ένσυναίσθησης είναι πολύ ευεργετική:

Βοηθά τα παιδιά να οικοδομήσουν μια αίσθηση ασφάλειας και ισχυρότερες σχέσεις με άλλα παιδιά και εκπαιδευτικούς, βοηθώντας πολύ στη μάθηση.

Η ικανότητα κατανόησης του τι αισθάνονται οι άλλοι, πώς οι δικές μας πράξεις μπορούν να επηρεάσουν τους άλλους και γιατί κάποιος μπορεί να βιώνει συναισθήματα σε μια συγκεκριμένη στιγμή είναι μια πολύτιμη δεξιότητα ζωής, που πρέπει να έχουν τα παιδιά.

παιδιά, μια διαδικασία που μπορεί να τα ωφελήσει όχι μόνο στην παιδική ηλικία, αλλά και στην ενήλικη ζωή τους.

Γιατί είναι σημαντική η ανάπτυξη της ένσυναίσθησης για τα παιδιά;

Η ικανότητα κατανόησης του τι αισθάνονται οι

Ένθαρρύνει την ανεκτικότητα και την αποδοχή των άλλων.

Προάγει την καλή ψυχική υγεία και τη συναισθηματική τους ισορροπία.

Πρωθυετ την κοινωνική άρμονία και μπορεί να μειώσει την πιθανότητα έκφοβισμού και τὸ

bullying, τόσο πολύ διαδεδομένο σήμερα σε κάθε ηλικία!

Τὰ ὀφέλη τῆς ἐνσυναίσθητικῆς σκέψης φαίνονται καὶ στὴν ἐνήλικη ζωή. Ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύσσει πιὸ ἱκανοποιητικὲς σχέσεις καὶ γίνεται καλλύτερος στὴν ἀντιμέτωπιση τῶν συγκρούσεων.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐνσυναίσθησης εἶναι ἓνα ζωτικὸ δομικὸ στοιχεῖο στὴν ἰκανότητα τοῦ παιδιοῦ νὰ μπορεῖ νὰ ρυθμίζει τὰ συναισθήματά του, τόσο πολῦτιμο γιὰ τὴν ἰκανότητα προσαρμογῆς καὶ ἐπιτυχίας σὲ ἓναν συνεχῶς μεταβαλλόμενον κόσμο.

Τὰ ὀφέλη τῆς ἐνσυναίσθητικῆς σκέψης φαίνονται καὶ στὴν ἐνήλικη ζωή. Ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύσσει πιὸ ἱκανοποιητικὲς σχέσεις καὶ γίνεται καλλύτερος στὴν ἀντιμέτωπιση τῶν συγκρούσεων.

Πῶς ὅμως μποροῦμε νὰ βοηθήσουμε τὰ παιδιὰ νὰ ἀναπτύξουν ἐνσυναίσθηση;

Οἱ γονεῖς εἶναι οἱ πρῶτοι καὶ πιὸ ἀνθεκτικοὶ δάσκαλοι τῶν παιδιῶν, καὶ ἡ μοντελοποίηση τῆς συμπεριφορᾶς μὲ ἐνσυναίσθηση εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς καλλύτερους τρόπους με τοὺς ὁποίους οἱ γονεῖς μποροῦν νὰ διδάξουν τὸ παιδί τους αὐτὴ τὴν πολῦτιμη δεξιότητα.

Ἄλλιοι ἀπλοὶ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ ἡ ἐνσυναίσθηση εἶναι:

Βοηθοῦμε τὸ παιδί μας νὰ ὀνομάσει τὰ συναισθήματά του, καθὼς ἡ κατανόηση τῶν συναισθημάτων του εἶναι ἓνα σημαντικό πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν κατανόηση τῶν συναισθημάτων τῶν ἄλλων.

Μιλοῦμε στὸ παιδί μας γιὰ τὸ πῶς μπορεῖ νὰ αἰσθάνονται οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ γιὰ τὴν αὐτὴν βοήθεια. Αὐτὸ βοηθεῖ τὸ παιδί νὰ χτίσει τὴ συναισθηματικὴ του γλῶσσα καὶ νὰ σκεφτεῖ τὶς προοπτικὲς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Ἴσως ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀπλοῦστερους τρόπους, ἀλλὰ πολὺ ἀποτελεσματικὸς, γιὰ νὰ βοηθήσουμε τὰ παι-

διὰ νὰ ἀναπτύξουν μιὰ αἴσθηση ἐνσυναίσθησης εἶναι ἡ ἀνάγνωση σχετικῶν βιβλίων μαζί τους, κυρίως ἱστοριῶν ἀπὸ τὴ Βίβλο.

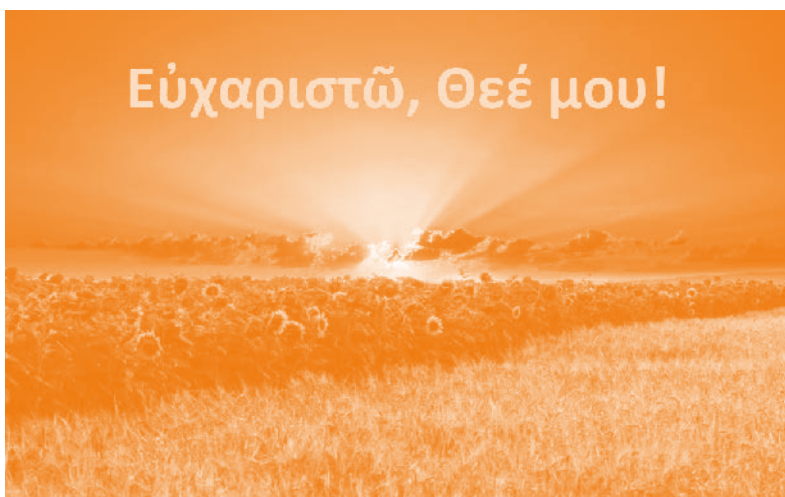
Ἀσύγκριτο παράδειγμα ἐνσυναίσθησης εἶναι ἡ παραβολὴ τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη, ἀλλὰ καὶ πολλὲς ἄλλες ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, καθὼς τὰ παιδιὰ μαθαίνουν νὰ συνδέουν συναισθήματα καὶ πράξεις μὲ τοὺς χαρακτῆρες καὶ τὶς ἱστορίες ποὺ διαβάζουμε ἢ διηγούμεστε.

(Ἐλεύθερη ἀπόδοση καὶ προσαρμογὴ ἀπὸ ἀγγλικά ἄρθρα)
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Α. ΓΚΑΤΖΙΟΣ

Πὲς ἓνα εὐχαριστῶ

Σάββατο βράδυ, ὥρα 11. Μιὰ μικρὴ ἀδιαθεσίᾳ με ὀδηγεῖ τέτοια ὥρα στὴν κλινικὴ. Στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς ἐπικρατεῖ ἀπόλυτη ἡσυχία. Δυό-τρεῖς ἄνθρωποι κάθονται στὶς ἄνγκες πολυθρόνες, ἐνῶ νοσοκόμοι, ἄλλοι με φακέλλοι στὸ χέρι καὶ ἄλλοι με καρτόνια, ἐμφανίζονται κάθε τόσο, διακόπτοντας τὴν ἡρεμία τῆς νύχτας. Καθὼς παρακολουθῶ ὅλη αὐτὴ τὴ μικρὴ κίνηση, περιμένοντας τὸν καρδιολόγο γιὰ ἐξέταση, τὸ βλέμμα μου πέφτει σ' ἓνα πίνακα με τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ ἀπὸ κάτω τὶς λέξεις: «Πὲς ἓνα εὐχαριστῶ».

Ἦς μὴν ξεχνᾶμε νὰ ἡέμε «εὐχαριστῶ». Τὸ ἔχουμε τόσο πολὺ ἀνάγκη, καὶ ἐμεῖς καὶ οἱ συνάνθρωποὶ μας, καὶ εἶναι τὸ ἐλάχιστο ποὺ μπορούμε νὰ προσφέρουμε στὸν Θεό, ποὺ εἶναι ὁ δωρεοδότης ὅλων τῶν ἀγαθῶν ποὺ δεχόμαστε καθημερινά.

Αὐθόρμητα σκέφτομαι: Αὐτὴ τὴ μικρὴ λέξη πόσο συχνὰ τὴ χρησιμοποιοῦμε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι; Ὅλοι αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται ἄρρωστοι στὸ κρεβάτι ἄραγε πόσα «εὐχαριστῶ» θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναπέμπουν στὸν Κύριο μετὰ τὴν ἀποκατάστασή τους;

«Εὐχαριστῶ». Μιὰ μικρὴ λέξούλα, με μεγάλη ἀξία καὶ σημασία γι' αὐτοὺς ποὺ τὴ δέχονται. Ἡ ζωὴ μας εἶναι γεμάτη ἀπρόοπτα. Ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη, δὲν ξέρουμε τί μπορεῖ νὰ μᾶς συμβεῖ. Γι' αὐτό, τὸ πρῶτο «εὐχαριστῶ» τῆς ἡμέρας καὶ τὸ τελευταῖο τῆς βραδιᾶς θὰ πρέπει νὰ τὸ ἀπευθύνουμε πρὸς τὸν Κύριο, ποὺ μᾶς ἀξίωσε νὰ δοῦμε πάλι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ νὰ ἀπολαύσουμε ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὶς δωρεές ποὺ μᾶς προσέφερε στὴ διάρκεια τῆς.

«Εὐχαριστῶ». Μιὰ μικρὴ λέξούλα, ποὺ μᾶς πικραίνει, ὅταν δὲν τὴν ἀκοῦμε. Αὐτὸ ὑποδηλώνει ἢ εὐαγγελικὴ περικοπὴ τῆς θεραπείας τῶν δέκα ἡμερῶν. Πικραμένος ὡς ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἀναρωτήθηκε, ὅταν μετὰ τὴν θεραπεία μόνον ὁ ἓνας γύρισε νὰ Τὸν εὐχαριστήσῃ: «Οἱ ἄλλοι ἐννέα ποῦ

εἶναι;». Αὐτὸ συμβαίνει καὶ σὲ μᾶς, ιδιαίτερα ὅταν μετὰ ἀπὸ μιὰ πράξη καθοσύνης καὶ εὐεργεσίας περιμένουμε ἓνα «εὐχαριστῶ», καὶ ὅταν δὲν τὸ ἀκούσουμε, πικραινόμαστε. Αὐτὸ ἂς τὸ ἐκλάβουμε ὡς ἀνθρώπινη ἀδυναμία, τὴν ὁποία δὲν μπορούμε νὰ παραβλέψουμε. Ζοῦμε σὲ μιὰ κοινωνία ὅπου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν στενὸ περίγυρο τῆς οἰκογενείας μας, ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφὴ με πολλοὺς συνανθρώπους μας. Δεχόμαστε τὶς ὑπηρεσίες τους, τὴ στήριξή τους, τὴ φιιλία του, τὴν ἀγάπη τους. Αὐθόρμητα, λοιπόν, ἡ λέξη «εὐχαριστῶ» θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνεβαίνει στὰ χεῖρῃ μας πρὸς ὅλους, ὅχι ἀπλῶς ὡς φιλοφρόνηση, ἀλλὰ ὡς ὑποχρέωση ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς ψυχῆς μας. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀντιλαμβάνεται ὁ συνάνθρωπός μας καὶ τὸ ἐκτιμᾷ.

Ἦς μὴν ξεχνᾶμε νὰ ἡέμε «εὐχαριστῶ». Τὸ ἔχουμε τόσο πολὺ ἀνάγκη, καὶ ἐμεῖς καὶ οἱ συνάνθρωποὶ μας, καὶ εἶναι τὸ ἐλάχιστο ποὺ μπορούμε νὰ προσφέρουμε στὸν Θεό, ποὺ εἶναι ὁ δωρεοδότης ὅλων τῶν ἀγαθῶν ποὺ δεχόμαστε καθημερινά.

Τί μᾶς φέρνει ἡ ᾽Ανοιξη

Μπῆκε ἡ ᾽Ανοιξη μὲ ὠραῖες
λιακάδες. Οἱ μέρες σιγὰ σιγὰ
μεγαλώνουν, ἄρα τὸ καλοκαίρι
ἔρχεται. Ἀναγαθλιιάζει ἡ ψυχὴ
μας, βάλισαμο στάζει στὴν καρ-
διά μας.

Ποιά ὅμως εἶναι τὰ ὀφέλη τῆς
᾽Ανοιξης;

Ἡ ᾽Ανοιξη μᾶς προσφέρει
εὐεξία. Ἡ ἀλλαγὴ καὶ μόνο τῶν
ἐποχῶν εἶναι ἀρκετὴ, γιὰ νὰ μᾶς
κάνει νὰ αισθανθοῦμε διαφο-
ρετικά, ἄλλοτε καλλύτερα καὶ
ἄλλοτε χειρότερα, ἀνάλογα μὲ
τὴν ἐποχὴ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, ἡ καλὴ διάθεση
ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸ πόσο χρόνο περνᾶμε
στὴ φύση. Ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴ φύση δημιουργεῖ
στοὺς περισσότερους ἀνθρώπους μιὰ *εὐεξία*
καὶ βελτιώνει σημαντικὰ μερικὲς λειτουργίες,
βοηθώντας, γιὰ παράδειγμα, στὴν ἐλάττωση
τοῦ ἄγχους καὶ τὴ συγκέντρωση τῆς προσοχῆς.

Μελέτες που έγιναν στη Σουηδία και Έσθονία απέδειξαν ότι η θέα και μόνον του φυσικού περιβάλλοντος από τα παράθυρα του νοσοκομείου όπου νοσηλεύονταν ασθενείς συνετέλεσε στη μείωση του χρόνου που χρειαζόταν για την ανάρρωσή τους.

Η έναρξη των εποχών προκαλεί μεταβολή της θερμοκρασίας, η οποία ανεβαίνει την άνοιξη, αλλά συγχρόνως αυξάνει και η ένταση του φωτός, το οποίο επιδρά στους ρυθμούς του ανθρώπινου οργανισμού.

Οι έπιστήμονες παρατηρούν ότι ένας αριθμός προβλημάτων συμπεριφοράς, όπως η μειωμένη όρεξη για τροφή και οι διαταραχές του ύπνου, ίσως οφείλονται στην έλλειψη αρκετού φωτός. Παράδειγμα αποτελεί το πόσο ο ήλιος και το φως επηρεάζουν τον ανθρώπινο ψυχισμό και το ότι παρουσιάζεται μια συναισθηματική εποχική διαταραχή γνωστή ως *κατάθλιψη του χειμώνα*. Είναι μια διαταραχή της διαθέσεως, που τη συναντάμε τον χειμώνα, κυρίως στις βόρειες χώρες.

Η έκθεση στον ήλιο αυξάνει τις *ένδορφίνες*, και έτσι βοηθά στη βελτίωση της διαθέσεως, και έπομένως και στην ποιότητα του ύπνου.

Βεβαίως, μπορεί ο ήλιος να κάνει τονωτικές ενέσεις στη διάθεσή μας, αλλά η δύναμή τους εξαρτάται και από την έπαφή μας με το φυσικό περιβάλλον. Δηλαδή, εκτός από την εποχή, η καλή διάθεση εξαρτάται και από το πόσο χρόνο περνάμε στη φύση. Η έπαφή με τη φύση δημιουργεί στους περισσότερους ανθρώπους μια *εύεξια* και βελτιώνει σημαντικά μερικές λειτουργίες, βοηθώντας, για πα-

ράδειγμα, στην έλιάντωση του άγχους και τη συγκέντρωση της προσοχής.

Μελέτες που έγιναν στη Σουηδία και Έσθονία απέδειξαν ότι η θέα και μόνον του φυσικού περιβάλλοντος από τα παράθυρα του νοσοκομείου όπου νοσηλεύονταν ασθενείς συνετέλεσε

μελέτη και παρακολούθησαν την πορεία ασθενών που έπασχαν από κατάθλιψη, και είδαν μεγάλη βελτίωση ύστερα από ένα περίπατο στην έξοχή. Οι όκτώ στους δέκα βελτιώθηκαν και αυξήθηκε η αυτοεκτίμησή τους. Κατέληξαν ότι οι βόλτες στη φύση με την οικογένεια ή με φίλους συμβάλλουν στη βελτίωση του ψυχισμού και στην έπιλυση προβλημάτων.

Οι ώφέλιμες όμως δεν σταματούν μόνο στην *εύεξια* και την ψυχική χαλάρωση, αλλά επεκτείνονται και στο *Άνοσοποιητικό Σύστημα*. Έρευνα του Πανεπιστημίου του Καϊμπριτζ βρήκε ότι την άνοιξη και το καλοκαίρι είμαστε πιο υγιείς. Μελέτησαν το DNA σε 16.000 ανθρώπους από όλο τον κόσμο και βρήκαν

Οι ώφέλιμες όμως δεν σταματούν μόνο στην *εύεξια* και την ψυχική χαλάρωση, αλλά επεκτείνονται και στο *Άνοσοποιητικό Σύστημα*. Έρευνα του Πανεπιστημίου του Καϊμπριτζ βρήκε ότι την άνοιξη και το καλοκαίρι είμαστε πιο υγιείς. Μελέτησαν το DNA σε 16.000 ανθρώπους από όλο τον κόσμο και βρήκαν ότι το *Άνοσοποιητικό Σύστημα* διαφέρει ανάλογα με τις εποχές. Η έρευνα έξηγει γιατί πολλές σοβαρές ασθένειες παρουσιάζονται τον χειμώνα και γιατί είμαστε πιο υγιείς την άνοιξη και το καλοκαίρι.

στη μείωση του χρόνου που χρειαζόταν για την ανάρρωσή τους. Η έπαφή λοιπόν με τη φύση δεν ώφειλν μόνον *το σώμα* και *το μυαλό*, αλλά βοηθάει και *την ψυχή* μας, μειώνοντας το στρες και όλες τις άρνητικές επιδράσεις στον ψυχισμό μας.

Στη Μεγάλη Βρετανία έγινε

ότι το *Άνοσοποιητικό Σύστημα* διαφέρει ανάλογα με τις εποχές. Η έρευνα έξηγει γιατί πολλές σοβαρές ασθένειες παρουσιάζονται τον χειμώνα και γιατί είμαστε πιο υγιείς την άνοιξη και το καλοκαίρι. Τα έμφράγματα, ο διαβήτης τύπου 1, ή κατά πλάκας σκλη-

ρυνση, προκύπτουν συχνότερα τὸν χειμῶνα, δηλαδή τοὺς κρύους μῆνες. Ποῦ ὀφείλεται αὐτό; Αὐτὸ ποὺ βρῆκαν οἱ ἐπιστήμονες εἶναι ὅτι ἓνα τέταρτο τῶν γονιδίων μας εἶναι πιὸ ἐνεργὰ συγκεκριμένες ἐποχὲς τοῦ χρόνου, καὶ μάλιστα αὐτὰ ἔχουν σχέση μετὸ Ἄνοσοποιητικὸ Σύστημα. Τὸ πῶς γνωρίζουν ν' ἀλλιάζουν ἀπὸ τὴ μία ἐποχὴ στὴν ἄλλη δὲν τὸ ξέρουν, ὑποπεύονται ὅμως ὅτι αὐτὸ ἔχει σχέση μετὸ *ἡλιακὸ φῶς*.

ὀξυγώνονται καλύτερα οἱ ἰστοί. Αὐτὸ διαπιστώνεται σὲ ὄσους ὑποφέρουν ἀπὸ ψωρίαση καὶ ξηροδερμία, οἱ ὁποῖοι βλέπουν μεγάλη βελτίωση μετὸν ἥλιο καὶ τὴ ζέστη.

Ἔχει παρατηρηθεῖ ἐπίσης ὅτι τὸ κρῦο προκαλεῖ σύσπαση τῶν ἀγγείων, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ζέστη διευκολύνει τὴν κυκλοφορία τοῦ αἵματος σὲ ὅλο τὸ σῶμα, κυρίως ὅμως στὸν ἐγκέφαλο. Αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα κατὰ τὴ διάρκειά της ἀνοίξεως καὶ

τὴν ἀνοίξη ἔχουμε καὶ *περισσότερη ἐνέργεια*, καὶ γι' αὐτὸ γινόμαστε *πιὸ παραγωγικοὶ* καὶ περισσότερο *δημιουργικοὶ*.

Ἄκόμη, ὁ ἥλιος βοηθᾷ στὴ δημιουργία τῆς *βιταμίνης D*, ἡ ὁποία συντελεῖ στὴν ἀπορρόφηση τοῦ ἀσβεστίου καὶ στὴν καλὴ *ύγεια τῶν ὀστέων*.

Γενικῶς, τὴν ἀνοίξη βγαίνουμε στὸ ὑπαιθρο, καὶ ὁργανισμὸς μας ἀπολαμβάνει ὅλες τὶς ὁμορφιὲς ποὺ πλοῦσια ἔχει χαρίσει ὁ καλὸς Θεὸς στὴ χώρα μας.

Ὅλα καλὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, πολλὸς ἥλιος, πολλὴς ὠφέλειες, ἀλλὰ ὑπάρχουν δύο ὄψεις, ὅπως σὲ ὅλα τὰ πράγματα στὴ ζωὴ. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἀνθίζουν ὅλα τὰ δένδρα καὶ ὅλα τὰ λουλουῖδια, ἐπόμενο λοιπὸν εἶναι νὰ φουντώνουν οἱ *ἀλλεργίες*, καὶ μάλιστα τοῦ Ἄναπνευστικοῦ Συστήματος καὶ τῶν ματιῶν. Παρουσιάζονται ἡ ἀλλεργικὴ ρινίτις καὶ ἀλλεργικὴ ἐπιπεφυκίτις καὶ τὸ βρογχικὸ ἄσθμα.

Γι' αὐτὸ, ὅσοι ἔχουν εὐαισθησία καὶ παρουσιάζουν ἀλλεργίες μετὰ ἐνοχλητικὰ συμπτώματα, δηλαδή δακρύρροια, βήχα κ.ἄ., νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἐξοχὴ ἢ νὰ λαμβάνουν προληπτικὰ μέτρα. Ὅλα μπορούμε νὰ τὰ ἐπιτύχουμε, ἐὰν γνωρίζουμε τὴν κατάσταση καὶ τὰ προληπτικὰ μέτρα ποὺ πρέπει νὰ λάβουμε.

ΖΩΗ ΡΙΖΟΚΩΣΤΑ-ΑΓΓΕΛΗ
Ἰατρός

Ὅλα καλὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, πολλὸς ἥλιος, πολλὴς ὠφέλειες, ἀλλὰ ὑπάρχουν δύο ὄψεις, ὅπως σὲ ὅλα τὰ πράγματα στὴ ζωὴ. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἀνθίζουν ὅλα τὰ δένδρα καὶ ὅλα τὰ λουλουῖδια, ἐπόμενο λοιπὸν εἶναι νὰ φουντώνουν οἱ *ἀλλεργίες*, καὶ μάλιστα τοῦ Ἄναπνευστικοῦ Συστήματος καὶ τῶν ματιῶν. Παρουσιάζονται ἡ ἀλλεργικὴ ρινίτις καὶ ἀλλεργικὴ ἐπιπεφυκίτις καὶ τὸ βρογχικὸ ἄσθμα.

Τὸ *δέρμα* ἐπίσης ταλαιπωρεῖται ἀπὸ τὸ κρῦο καὶ τὴν ἔλλειψη ὑγρασίας στοὺς θερμαινόμενους χώρους. Γίνεται τραχὺ καὶ ἐμφανίζει κοκκινίλλες. Ἀντιθέτως, τὴν Ἄνοιξη, μετὸν ἄνοδο τῆς θερμοκρασίας, βελτιώνεται ἡ ὄψη τους, διότι αὐξάνει ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος καὶ

τοῦ καλοκαιριοῦ νὰ εὐνοεῖται ἡ ἐγκεφαλικὴ λειτουργία – ἄρα *πιὸ κοφτερὸ μυαλό!*

Ἐπίσης, ὅλοι οἱ πάσχοντες ἀπὸ *ἀρθριτικὰ* νιώθουν καλύτερα τὴν ἀνοίξη, καὶ ἀκόμα καλύτερα τὸ καλοκαίρι, διότι *ἀνεβαίνει ἡ θερμοκρασία καὶ βελτιώνεται ἡ κινητικότητα*.

“Ένα μικρό αφιέρωμα

Η ιστορία τῶν ἀνθρώπων ἔχει πολλὰ διακυμάνσεις: χαρᾶς καὶ λύπης, ὑγείας καὶ ἀρρώστιας, εὐημερίας καὶ δυστυχίας, εἰρήνης καὶ πολέμου. Αὐτὴ ἡ ἐναλλαγὴ παρατηρεῖται καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸ καὶ στὸν ἐθνικὸ μας βίο.

Τὸ 2021 ὄλοι οἱ Ἕλληνες τιμήσαμε τὴν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία μας.

Φέτος, τὸ 2022, ἀνελέητες, σκληρὰς θύμψεις, κύματα ἀπὸ θλιβερὰς ἀναμνήσεις μᾶς ὀδηγοῦν, δέκα δεκαετηρίδες ἀφ’ ὅτου γράφτηκε ἡ τραγικώτερη σελίδα τῆς ἱστορίας τοῦ Γένους. Τοῦ Γένους ποὺ ἔζησε καὶ θρήνησε τὸν ἀπάνθρωπο ξερριζωμὸ

του. Τὸν ξερριζωμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκεῖνον τὸν δραματικὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1922. Τὰ ἱερὰ χώματα, ἑλληνικώτατες πατρίδες, ἀγαπημένα πρόσωπα, τάφοι προγόνων, ἱεροὶ βωμοί, ὅλα ἀφανισμένα, ὅλα χαμένα.

« Ἡ Σύμυρνη ὀλοκαυτώθη. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς ἐσφάγῃ. Οἱ γυναῖκές τῆς, αἱ παρθένοι ἐγένοντο θύματα αἱματηρᾶς ἀσελγείας. Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος ἐκρεουργήθη ἀγρίως. Ἴσως τὴν στιγμὴν ταύτην δὲν ὑπάρχει πλέον τίποτε καθ’ ὅλην τὴν Μικρασιατικὴν παραλίαν ποὺ νὰ ἐνθυμίζει Ἑλλάδα καὶ Ἑλληνισμόν. Τὸ ὄνειρον ἔσβησε. Καὶ ἴχνη Χριστιανισμοῦ δὲν ὑπάρχουν πλέον καθ’ ὅλην τὴν

Φέτος, τὸ 2022, ἀνελέητες, σκληρὰς θύμψεις, κύματα ἀπὸ θλιβερὰς ἀναμνήσεις μᾶς ὀδηγοῦν, δέκα δεκαετηρίδες ἀφ’ ὅτου γράφτηκε ἡ τραγικώτερη σελίδα τῆς ἱστορίας τοῦ Γένους. Τοῦ Γένους ποὺ ἔζησε καὶ θρήνησε τὸν ἀπάνθρωπο ξερριζωμὸ του. Τὸν ξερριζωμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκεῖνον τὸν δραματικὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1922. Τὰ ἱερὰ χώματα, ἑλληνικώτατες πατρίδες, ἀγαπημένα πρόσωπα, τάφοι προγόνων, ἱεροὶ βωμοί, ὅλα ἀφανισμένα, ὅλα χαμένα.

Ἀνατολήν. Δέκα πέντε ἡμέραι ἤρκεσαν, διὰ νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ ἔργον αἰώνων» (Ἐλεύθερον Βῆμα, 12 Σεπτεμβρίου 1922).

«Τί ἀπέγινε ὁ Μανώλης ὁ Μιταφτοῦς ὁ φούρναρης; Νὰ τὸν ἔπιασαν, τὸν ἔδεσαν, μαζί με τὴ γυναῖκά του, ἔβαλαν τὸν γιό του κι ἄναψε φωτιά και τοὺς ἔριξαν μέσα. Μὲ σύρμα τοὺς ἔδεσαν» (ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Στρατῆ Μυριβήλη, Ἡ Παναγιά ἢ Γοργόνα).

«Τὰ παιδιά τοῦ μακαρίτη Ἀντώνη Μάτζαρη, ὁ Δημητράκης και ἡ Μαρία, μόλις ἀκούσανε πὼς ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι, τρομάξανε, γιατί θυμηθήκανε τὸ σφαγμένο πατέρα τους, και κωθήκανε μέσα σὸ σωρὸ τὰ κάρβουνα, νὰ κρυφτοῦνε. Ἡ μάνα τους εἶχε

παιδιά μου, καλέ! Μὴν εἶδατε τὰ παιδιά μου; Για ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Ὡχ, μοῦ τὰ πήρανε! Τί τήνε θέλω τὴ ζωή; Τὰ παιδιά μου!». Βάζει μιὰ τρεχάλα γιὰ τὴ θάλασσα, πέφτει και πνίγεται! Τὰ ὄρφανά, σὰν ἐβγήκανε ἀπὸ τὰ κάρβουνα, κλαίγανε τὴ μάνα τους και τὴν ὄρφάνια τους» (Διδῶ Σωτηρίου, Ματωμένα Χώματα).

«Ἀκοῦστε, παρακαλῶ, και το μουσικὸν αὐτὸ ἀπὸ τὴν Μικρασιατικὴν συμφορὰν. Ἐνα βρέφος τριῶν μηνῶν, τυλιγμένον στὰ λευκά του σπαργανάκια, εὔρεθη εἰς τὸ κατάστρωμα κάποιου βαποριοῦ, ἀναχωροῦντος ἀπὸ τὴν καιομένην Σμύρνην, με φορτίον τὴν ἀνθρώπινην δυστυχίαν... Πουθενὰ μητέρα, πουθενὰ πατέρας, πουθενὰ συγγενῆς, πουθενὰ ἄνθρωπος διὰ νὰ διεκδικήσει...

Ἄλλὰ τί νὰ γίνε ἓνα βρέφος ἔρημο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει οὔτε διάστημα ὠρῶν χωρὶς μητρικὰς φροντίδας, μέσα εἰς τόσνην δυστυχίαν; Κάποιος τότε ἔκαμε μίαν τραγικὴν, ἀλλὰ φιλόανθρωπον πρότασιν. Νὰ τὸ ρίξουμε στὴ θάλασσα! Ἐτσι τοῦλάχιστον θὰ τελειώσουν μίαν ὥρα ἀρχήτερα τὰ βάσανά του. Δὲν τὸ ἔρριψαν τίς τὴν θάλασσαν. Εὔρεθη κάποια καλὴ γυναικούλα ποὺ ἐμοίρασεν τὸν θλιβερόν μαστόν της μεταξὺ τοῦ παιδιοῦ της και τοῦ ξένου. Τὸ παιδάκι ἐσώθη. Ἐφθασε ἔως τὰς Ἀθήνας. Παρεδόθη κάποιου. Καὶ ἀργότερα υἱοθετήθη ἀπὸ εὐπορον ζεῦγος» (Παῦλος Νιρβάνας, Ἐστία, 12 Σεπτεμβρίου 1922).

Ἐνα μικρὸ ἀφιέρωμα, γιὰ νὰ ζωντανέψουμε τις μνῆμες τῆς μεγαλύτερης καταστροφῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης. Ἐνας ἐλάχιστος φόρος τιμῆς γιὰ αὐτοὺς ποὺ χάθηκαν. Καὶ νὰ ἐρεθίσουμε τὰ μάτια τῆς φαντασίας μας, γιατί ὅ,τι δὲν ξεχνιέται δὲν χάνεται. Πρόκειται γιὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας, και πρέπει νὰ καταγραφοῦν σὰν ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ἐὰν ὅμως τὰ ἀναμοχλεύεις, σκοπεύοντας νὰ ὑψώσεις τὸ μῖσος, καλῶτερα νὰ σιωπῆς. Ἄλλὰ νὰ ὑψώνεις τὴ φωνή σου, ἐὰν θέλεις νὰ φανοῦν οἱ τραγωδίες, γιὰ νὰ μὴν ξαναγίνουν. Χωρὶς κραυγὲς και φωνές. Οἱ κραυγὲς και οἱ φωνές εἶναι ἀδέλφια τοῦ μίσους.

ΜΠΕΛΛΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

Πρόκειται γιὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας, και πρέπει νὰ καταγραφοῦν σὰν ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ἐὰν ὅμως τὰ ἀναμοχλεύεις, σκοπεύοντας νὰ ὑψώσεις τὸ μῖσος, καλῶτερα νὰ σιωπῆς. Ἄλλὰ νὰ ὑψώνεις τὴ φωνή σου, ἐὰν θέλεις νὰ φανοῦν οἱ τραγωδίες, γιὰ νὰ μὴν ξαναγίνουν. Χωρὶς κραυγὲς και φωνές. Οἱ κραυγὲς και οἱ φωνές εἶναι ἀδέλφια τοῦ μίσους.

βγεῖ ὄξω. Ἀκούει πὼς πλάκωσαν οἱ Τοῦρκοι, τρέχει μέσα νὰ προστατέψει τὰ παιδιά της. Τὰ γυρεύει δῶ, τὰ γυρεύει κεῖ, ἀλαφιάζεται. Κεῖνα τήνε βλέπουνε και τὴν ἀκοῦνε, ἀλλὰ δὲν βγάζουν τσιμουδιά, ὅσο οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἐκεῖ. Ἡ ἔρμη ἢ μάνα τρελαίνεται, παίρνει τσι δρόμοι, ψάχνει, σκούζει, χτυπιέται: "Τὰ

Ἡ διακονία

Ζώνεται ὁ Χριστὸς ποδιὰ μεγάλην
καὶ στὸ νιφτήρα ρίχνει τὸ νερὸ
κι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά κι ἀπὸ τὴν ἄλλη
καλεῖ τῶν μαθητῶν Του τὸν χορὸ.

- Τὰ πόδια σας ἐλᾶτε νὰ σᾶς νίψω,
νὰ σᾶς ὑπηρετήσω ἦρθα Ἐγώ,
ἐδῶ ἦρθα στὸν πόνο σας νὰ σκύψω,
δὲν ἦρθα γιὰ νὰ ὑπηρετηθῶ.

Μπροστὰ στὰ πλάσματά Του ὁ Πλάστης σκύβει,
σκύβει μὲ κεφαλὴ ὀλοταπεινή,
τῶν μαθητῶν τὰ πόδια τ' ἅγια νίβει,
τὰ νίβει, τὰ σκουπίζει μὲ πανί.

Στοὺς μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους,
ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά,
τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους
ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.

- Τὰ πόδια σου νὰ πλύνω ἔλα, Πέτρο.
- Δεσπότης Ἐσύ, δοῦλός Σου ἐγώ,
τοῦτο ποὺ λὲς ἀταίριαστο τὸ μέτρο,
γι' αὐτὸ σὲ Σὲ τὸ βῆμα σέρνω ἀργό.

- Πέτρο, ἂν δὲ ῥθεῖς γιὰ νὰ σὲ ὑπηρετήσω,
μ' Ἐμένα δὲ θεὸς νὰ ἴσαι πιά ποτέ.
- ὦ! Πῶς τὸ θάλημά Σου ν' ἀψηφίσω
καὶ πῶς νὰ μὴν ἀκούσω Ἐσέ, Χριστέ;

Ἔρχομαι νὰ μοῦ νίψεις τὸ κεφάλι
καὶ νὰ μοῦ πλύνεις καὶ τὰ χέρια αὐτά,
θεϊκὴ ἢ διακονία Σου καὶ μεγάλη,
τὰ ἔργα Σου ἐπουράνια, ζηλευτά.

- Τὰ πλάσματά μου τὰ δυστυχισμένα
πρέπει νὰ διακονεῖτ' ἔτσι κι ἐσεῖς
κι εἶναι σὰν νὰ τὸ κάνετε σ' Ἐμένα,
τῆς ἐντολῆς μου ἐργάτες τῆς χρυσῆς.

Τὸ λέντιο ὁ Χριστὸς περιζωσμένος
νίβει καὶ νίβει καὶ δὲ σταματᾷ
κι ὁ νοῦς τῶν μαθητῶν Του σασισμένος
σὲ κόσμους ἀγγελιόπληστους πετᾷ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝ. ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ

Γλωσσάρι

λέντιο, τό = ποδιά, πετσέτα.

Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.
Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.

Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.
Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.

Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.
Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.

Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.
Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.

Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.
Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.

Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.
Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.

Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.
Ἄλλοι μαθητὲς ἀνάμεσα τοὺς ἄλλους, ὁ Πέτρος προχωρεῖ διστακτικά, τοὺς λογιμοὺς του διώχνει τοὺς μεγάλους ὁ Κύριος, προσκαλώντας τὸν γλυκά.

Ἡ κατοικία στὰ βυζαντινὰ χρόνια

Ἡ «οἶκος» ἢ «οἰκία» ἢ «ὀσπίτιον» ἦταν ἡ κατοικία τῆς οἰκογένειας, ἐνῶ «ἐνοικιακά» ὀνομάζονταν γενικὰ οἱ κατοικίες, ἀλλὰ καὶ τὰ μισθούμενα οἰκήματα ἢ καταστήματα. Στὴ δημόσια φηγόταν καὶ «καπνός», ἡ δὲ ἔκφρασις «Ἐπάγω εἰς τὰ ἡμέτερα» σήμαινε πηγαίνω στὸ σπίτι μου.

«Ἐργολάβος» ἦταν, ὅπως καὶ τώρα, αὐτὸς ποὺ πληρωνόταν, γιὰ νὰ κτίσει τὸ σπίτι, καὶ ἡ συμφωνία συνοδεύονταν ἀπὸ συμβόλαιο καὶ ἀπὸ «σκάριφα», δηλαδὴ σχέδια τοῦ ἀρχιτέκτονα, ἢ ἀκόμη καὶ πρόπλασμα τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ κερὶ. Ἱεραρχικὰ μετὰ τοὺς «λιθοξόους» ἦταν οἱ «οἰκοδόμοι» ἢ «κτίσται», ἀλλὰ καὶ οἱ «χρίσται», αὐτοὶ ποὺ ἀναλαμβάναν τὸ ἐπιχρῖσμα-σουβάτισμα, καὶ βέβαια οἱ βοηθοί, ποὺ κουβαλοῦσαν τὰ ὑλικά στὸν ὦμο μὲ τὸ «προσῶμι». Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴ διαδικασία, συχνὰ ὑπῆρχαν προβλήματα καὶ διαφωνίες, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρεμβαίνει ὁ ἑπαρχος τῆς πόλης καὶ νὰ ἀπονέμεται δικαιοσύνη.

Ὅταν γινόταν ἐκσκαφὴ γιὰ τὴ θεμελίωση, ἀπαραίτητη ἦταν ἡ χάραξη τοῦ σταυροῦ στὸν θεμέλιο λίθο, ἀπομακρύνονταν τὰ χώματα ἔξω ἀπὸ

τὴν πόλη, κι ἂν ἔβρισκαν νερό, τὸ ἀντλιοῦσαν καὶ μετὰ ἔκτιζαν τὰ θεμέλια. Τὴν οἰκία ἔπρεπε νὰ τὴν κτίσουν «ἄμμεπτον», καὶ ἐὰν κατέρρεε ἐντὸς δεκαετίας, χωρὶς νὰ ὑπάρξει σεισμὸς ἢ ἄλλη θεομηνία, ἔπρεπε νὰ τὴν ξανακτίσουν μὲ δικὰ τους ἔξοδα. Γιὰ τὰ κτίσματα ἀπὸ πηλὸ ἴσχυε ἐγγύση πέντε ἐτῶν.

Στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν οἰκοπεδα, συνηθιζόταν μιὰ ἐποχὴ νὰ προεκτείνονται στὴ θάλασσα, πάνω σὲ πασσάλους, πρᾶγμα ποὺ περιγράφει γραφικὰ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης.

Οἱ ἐργάτες πάνω στὶς «σκαλώσεις», ὑπὸ τὴν αὐστηρὴ παρακολούθηση τοῦ «πρωτομαῖστορα», ἔκτιζαν τοὺς τοίχους μὲ μεγάλη σπουδὴ, καὶ γιὰ νὰ εἶναι κάθετοι, κρατοῦσαν τὸ «βαρίδιον». Στὴν κορυφὴ ἔμπηγαν σταυρό. Τὰ πιὸ καλὰ σπίτια κτίζονταν μὲ πέτρες τετραγωνισμένες, ποὺ ἀνάμεσά τους εἶχαν χαλίκια καὶ συνδυκτικὴ ὑψηλὴ ἀπὸ πηλὸ, ἄμμο ἢ χῶμα ἀνακατωμένα μὲ «ἄσβεστον». Αὐτὰ ἦταν

τὰ «ἐγχώρυγα» σπίτια, σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὰ ἀπὸ πηλὸ καὶ πέτρα κτισμένα, τὰ «λιθοπηλόκτιστα». Ἐντὶ γιὰ πέτρες χρησιμοποιοῦσαν πολλὰς φορές «πηλίνθους-τοῦβλα» ἐναλλὰξ μὲ πέτρες, σὲ σειρές, ἢ κατέφευγαν στὴν «ἰμάντωσιν», δηλαδὴ τὴ δημιουργία ζωνῶν ἀπὸ ξύλα, γιὰ ἐνδυνάμωση. Οἱ πιὸ φτωχοὶ χρησιμοποιοῦσαν ὠμὰ τοῦβλα, μὲ ἐνδιάμεσο ὑλικὸ πηλὸ καὶ ἄχυρα, ἢ ἀκόμη καλάρια, ἐπιχρισμένα μὲ πηλὸ. Συχνὰ φτιάχνονταν σπίτια ἀποκλειστικὰ ξύλινα, ἀλλὰ οἱ πυρκαγιές ἦταν συχνές, καὶ οἱ «ματρικάριοι» (πυροσβέστες) μὲ κάδους καὶ σίφωνες ἀγωνίζονταν νὰ σβήσουν τὶς φωτιές, ἀλλὰ τὸ ἔργο τους ἦταν δύσκολο, καὶ συχνὰ δὲν τὰ κατάφεραν.

Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ὑπῆρχαν ἕνας ἢ δύο ὄροφοι, σπάνια τρεῖς. Τὸ ἴδιο ἴσχυε γενικὰ καὶ

στο Βυζάντιο. Όταν τὸ σπίτι ἦταν διώροφο, τὸ κάτω λεγόταν «κατῶγι» καὶ τὸ πάνω «ἀνωγι», στὸ δὲ κατῶγι ἦταν ὁ στάβλος κι οἱ ἀποθήκες, καὶ στὸ ἀνωγι τὰ δωμάτια. Όταν ἡ οἰκία εἶχε δύο ὀρόφους, λεγόταν «σπίτιν δίπατον», κι ἂν εἶχε τρεῖς ὀρόφους, ὁ μεσαῖος λεγόταν «μεσόπατον». Ὡστόσο, ὑπῆρχαν τετραώφωρα καὶ πενταώφωρα, ὅπως μαρτυροῦν οἱ συγγραφεῖς: Ἰ. Τζέτζης, Ἄννα Κομνηνὴ καὶ Ἀρμενόπουλος. Ἐξάλλου, στὴ Ρώμη ἡ μεσαία τάξη ἔμενε σὲ πενταώροφες οἰκοδομές, λόγῳ ἑλληειψης χώρου ἐξαιτίας τῶν τειχῶν.

Πάντα καὶ παντοῦ ὑπῆρχαν οἱ πολυτελεῖς κατοικίας, ποὺ δὲν ἔκρυσαν τὴ ματαιοδοξία τῶν ἀρχόντων καὶ δὲν ἔπαψαν νὰ εἶναι ἀνέκαθεν ὁ στόχος τῶν ἱερωμένων. Αὐτὰ τὰ μικρὰ παλιὰ εἶχαν μέσα λουτρά, γυμναστήρια, στοῆς περιστυλῆς καὶ συντριβάνια. Ἡ σκάλα, ὅταν ἦταν ἐσωτερική, ἦταν ξύλινη καὶ συχνὰ περιστρεφόμενη, κι ὅταν ἦταν ἐξωτερική, ἦταν μαρμάρινη ἢ πέ-

στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ὑπῆρχαν ἓνας ἢ δύο ὀρόφοι, σπάνια τρεῖς. Τὸ ἴδιο ἴσχυε γενικὰ καὶ στὸ Βυζάντιο. Όταν τὸ σπίτι ἦταν διώροφο, τὸ κάτω λεγόταν «κατῶγι» καὶ τὸ πάνω «ἀνωγι», στὸ δὲ κατῶγι ἦταν ὁ στάβλος κι οἱ ἀποθήκες, καὶ στὸ ἀνωγι τὰ δωμάτια. Όταν ἡ οἰκία εἶχε δύο ὀρόφους, λεγόταν «σπίτιν δίπατον», κι ἂν εἶχε τρεῖς ὀρόφους, ὁ μεσαῖος λεγόταν «μεσόπατον». Ὡστόσο, ὑπῆρχαν τετραώφωρα καὶ πενταώφωρα.

τρινη, καὶ τότε ἦταν τὸ στολίδι τοῦ σπιτιοῦ. Τοὺς τοίχους, ἂν δὲν ἦταν πέτρινοι ἀλλὰ ἐπιχρισμένοι, τοὺς ἀσβέστωναν ἢ τοὺς ἔβαφαν κίτρινους ἢ γαλάζιους καὶ τοὺς διακοσμοῦσαν μὲ γεωμετρικὰ σχέδια ψηφιδωτῶν ἢ πηλῶν χρυσῶν ἢ ἀλλῶν μετάλλων ἢ κολλοῦσαν πάνω τοὺς ζωγραφισμένα πινάκια.

Ἡ στέγη μποροῦσε νὰ εἶναι ἐπίπεδη ἢ ἐπικλινῆς (μονοκλινῆς ἢ ἀμφικλινῆς), στὴν πρόσοψη εἶχε τὸ χαρακτηριστικὸ ἀέτωμα, ἦταν δὲ κεραμοσκέπαστη

γιὰ ὄσπρια καὶ κρασιά, καθὼς καὶ χώρος γιὰ τὸ ἄπλωμα τῶν ρούχων. Στὴν ἀπόληξη τῆς στέγης ὑπῆρχε ἓνας σταυρὸς κι ἓνα «ἀνεμοδούριον», ἴσως χάλκινη μετέωρη τετράπλευρη ἀνέμη, καθὼς καὶ ἡ «καπνοδόχος». Ἐπίσης, στὴ στέγη ὑπῆρχε κι ἓνα τετράγωνο ἄνοιγμα (ὁ «φεγγίτης») γιὰ τὸν καπνὸ τῆς ἐστίας.

Τὸ πάτωμα μποροῦσε νὰ εἶναι ἀπλῶς... καλὰ πατημένο χῶμα, ἢ νὰ εἶναι στρωμένο μὲ ὄστρακα,

σανίδια και δοκάρια ή με πλάκες και τουβλά. Ἡ πόρτα τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς λεγόταν «*πυλῶν*» ἢ «*πρόθυρον*» ἢ «*ξωπόρτιν*» καὶ πάντα ἐβλίπε πρὸς τὸν δρόμο, γι' αὐτὸ κι οἱ Βυζαντινὲς ἀπὸ τὰ ψηλά τους παραθύρια καθοῦσαν τοὺς μικροπωλητὲς ποὺ διαφήμιζαν τὴν πρᾶμάτεια τους, γιὰ νὰ ψωνίσουν. Τὸ σπίτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐμποδίζει τὴ θέα τῶν ἀλλήλων σπιτιῶν, κι ὁ πυλῶνας δὲν ἔπρεπε νὰ στενεύει τὸν δρόμο. Πάνω ἀπὸ τὸν πυλῶνα οἱ Βυζαντινοὶ (κάτι ἀνάλογοι ἔκαναν καὶ οἱ ἀρχαῖοι) ἔγραφαν εὐχὲς καὶ ρητὰ: «*Κύριε, εὐλόγησον τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον ἡμῶν, Ἀμήν*», ἢ ὑπῆρχε ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἢ

τῆς Παναγίας (γι' αὐτὸ καί... Παναγία Πορταῖτισσα ἢ Παναγία ἢ Πορταρέα). Στὸν ἐπισκέπτη ποὺ κτυποῦσε τὴν πόρτα ἄνοιγε ἡ δούλη (στὰ πλουσιόσπιτα) ἢ ὁ θυρωρὸς («*πορτάρης*»). Οἱ πόρτες ἦταν μονόφυλλες ἢ δίφυλλες, μὲ ἀνάγλυφες χάλκινες διακοσμήσεις μὲ χοντρά καρφιά. Στὸ κάτω μέρος εἶχαν πέτρινο, μαρμάρينو ἢ ξύλινο «*κατῶφλι*», καὶ στὴ μέση ἔναν κρικό, τὸ «*κρικέλλιον*» ἢ «*κορώνη*» ἢ «*κώραξ*», γιὰ νὰ κλείνει ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ εἰδοποιεῖ ὁ ἐπισκέπτης νὰ τοῦ ἀνοίξουν. Ὁ ἐπισκέπτης κτυποῦσε καὶ φώναζε: «*Ἄνοιξον*», καὶ στὴν ἐρώτηση: «*Τίς εἶ, κύριε;*» ἔλεγε τὸ ὄνομά του, καὶ

Ἡ πόρτα τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς λεγόταν «*πυλῶν*» ἢ «*πρόθυρον*» ἢ «*ξωπόρτιν*» καὶ πάντα ἐβλίπε πρὸς τὸν δρόμο, γι' αὐτὸ κι οἱ Βυζαντινὲς ἀπὸ τὰ ψηλά τους παραθύρια καθοῦσαν τοὺς μικροπωλητὲς ποὺ διαφήμιζαν τὴν πρᾶμάτεια τους, γιὰ νὰ ψωνίσουν. Τὸ σπίτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐμποδίζει τὴ θέα τῶν ἀλλήλων σπιτιῶν, κι ὁ πυλῶνας δὲν ἔπρεπε νὰ στενεύει τὸν δρόμο. Πάνω ἀπὸ τὸν πυλῶνα οἱ Βυζαντινοὶ (κάτι ἀνάλογοι ἔκαναν καὶ οἱ ἀρχαῖοι) ἔγραφαν εὐχὲς καὶ ρητὰ: «*Κύριε, εὐλόγησον τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον ἡμῶν, Ἀμήν*», ἢ ὑπῆρχε ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Παναγίας (γι' αὐτὸ καί... Παναγία Πορταῖτισσα ἢ Παναγία ἢ Πορταρέα).

Τὰ σπίτια τῶν πλουσιῶν, στολισμένα μὲ μάρμαρα καὶ κοιλόνες, ἦταν πολυώροφα καὶ φορτωμένα ἀντικείμενα ἀξίας. Οἱ τοῖχοι ἦταν σκεπασμένοι μὲ ὀρθομαρμάρωση ἢ μαρμαροκονία ἢ πολύχρωμες (κατὰ προτίμηση κόκκινες) πέτρες, καὶ οἱ κοιλόνες ἦταν βασικὸ στοιχεῖο μεγαλείου καὶ ἐπίδειξης, καθὼς «*ἠξίουσαν θαυμάζεσθαι ἀπὸ κίωνων τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις*», ὅπως ἔγραψε ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος.

ἂν ἦταν ἐπιθυμητός, ἡ πόρτα ἄνοιξε μὲ τὸ «*Ἐλθέ ἔσω*». Στὰ μοναστήρια, αὐτὸς ποὺ κτυποῦσε τὴν πόρτα φώναζε δυνατὰ: «*Κύριε, εὐλόγησον*». Οἱ πόρτες ἐκλείναν μὲ σύρτες, μὲ κλειδιά σιδερένια ἢ χάλκινα, ἀλλὰ καὶ μὲ ξύλινους μοχλοὺς τοῖχο μὲ τοῖχο (ἀμπάρες), κι ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ βρεῖ νὰ ἐπιζοῦν στὰ χωριά μας.

Ἀπὸ τίς «*παρακυπτικὲς θυρίδες*» ἢ τὰ «*παρθύρια*», ποὺ εἶχαν ὀρθογώνιο ἢ τοξωτὸ σχῆμα καὶ ἦταν ἀπὸ γυαλὶ χρωματιστό, μπορούσαν οἱ γυναῖκες σκύβοντας νὰ δοῦν τὸν δρόμο καὶ τὴν αὐλή. Ἐπειδὴ οἱ δρόμοι ἦταν στενοὶ κι ὁ φωτισμὸς λίγος, τὸ κράτος ἔπαιρνε θέση, ὅταν κάποια κατασκευὴ ἔκρυβε τὸ φῶς ἢ τὴ θέα σ' ἓνα ἄλλο σπίτι χαμηλό. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἱστορία τῆς γριᾶς χήρας ποὺ διαμαρτυρήθηκε στὸν Θεόφιλο, γιὰ τὸ ὅτι τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ του Πετρωνᾶ τῆς ἔκρυβε τὴ θέα. Ὁ βασιλεὺς διέταξε ἀμέσως τὴν κατεδάφισή του. Οἱ «*φωταγωγοί*» καὶ «*φεγγῖται*» ἦταν καὶ γιὰ τὸ φῶς, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν καπνὸ τῆς ἐστίας. Ἦταν ἀνοίγματα γιὰ φωτισμὸ τοῦ σπιτιοῦ συνήθως, μὲ κάγκελο γιὰ τὴν προστασία ἀπὸ τοὺς κλέφτες, κι

ὅλα αὐτὰ ὑπόκειντο σὲ νόμους, καὶ τὰ παράνομα διώκονταν.

Τὸ Βυζαντινὸ σπίτι εἶχε καὶ «*ἡλιακόν*», δηλαδὴ τμήμα ἐκτεθειμένο στὸν ἥλιο, ποὺ μπορούσε νὰ βρῆται στὸν πρῶτο, στὸν δεῦτερο ὄροφο, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀπόληξη τοῦ σπιτιοῦ, στὴ σημερινὴ ταράτσα. Ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ ὀνόμαζαν «*ἡλιακόν*» καὶ αὐτὸ ποὺ ὀνόμαζαν οἱ ἀρχαῖοι «*ἐξώστην*» ἢ «*σολήριον*», τὸ ὀρθογώνιο τμήμα ποὺ προεξείχε τοῦ κάθετου τοίχου τῆς οἰκοδομῆς. Καὶ ἐπειδὴ οἱ κατασκευὲς αὐτὲς ἦταν ξύλινες, ὑπῆρχε νομοθεσία ποὺ ἐπέτρεπε ἢ ἀπαγόρευε ὅ,τι θεωρεῖτο ἐπικίνδυνο γιὰ πυρκαγιά. Μερικὰ σπίτια πλουσίων εἶχαν «*πύργους*» καὶ «*καστέλλους*» μὲ προμαχῶνες, γιὰ νὰ ἀμύνονται ἀπὸ τὸ ἐξαγριωμένο πλῆθος στὶς ταραγμένες ἐποχές. Μὲ τὴν εἴσοδο στὸ σπίτι ὑπῆρχε ὁ κῶρος ὑποδοχῆς, τὸ λεγόμενον «*τρίκλινον*», στὸ ὁποῖο σύχναζαν μόνον ἄνδρες, ἐνῶ οἱ γυναῖκες

Μυθολογία, σκηνὲς ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα*, μάχες τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἑναστρο οὐρανό, οὐράνιο τόξο, καὶ ἐπίσης εἰκόνες Ἀγίων, ἀναπαραστάσεις νικητρίων πολέμων, αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, ἀλλὰ καὶ σκηνὲς κυνηγιοῦ (ιδίως κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν εἰκονομαχιῶν). Ἰδιαίτερο δωμάτιο γιὰ τὸ μαγεῖρεμα, στὰ πτωχὰ σπίτια, μᾶλλον δὲν ὑπῆρχε.

Ἡ «*ἐστία*» ἢ «*πυροστία*» ἦταν τὸ δωμάτιο μὲ τὰ ξύλα καὶ τὴ φωτιά, γιὰ τὴ θέρμανση, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ μαγεῖρεμα. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ εἶναι ἐντυπωσιακὸ εἶναι ὅτι στὸ Βυζαντινὸ σπίτι ὑπῆρχε «*ἀπόπατος*» ἢ «*ἀφεδρών*» ἢ «*ἔδρα*» ἢ «*σωτήρια*» ἢ «*χρεία*» ἢ «*κοινά*» ἢ «*σελήρια*» ἢ «*ἐξέδρα*», δηλαδὴ ἀποχωρητήριο καὶ σύστημα ἀποχέτευσης, ποὺ τὰ περισσότερα δυτικὰ κράτη δὲν εἶχαν. Σκανδαλιῶδες παράδειγμα εἶναι ὅτι οὔτε τὸ παλιὰ τῶν Βερσαλλιωτῶν δὲν εἶχε λουτρό καὶ τουαλέτα. Πράγματι ὑπῆρχε τουαλέτα στὸ Βυζαντινὸ σπίτι, ἀλλὰ ὑπῆρχε καὶ λουτρό,

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ εἶναι ἐντυπωσιακὸ εἶναι ὅτι στὸ Βυζαντινὸ σπίτι ὑπῆρχε «*ἀπόπατος*» ἢ «*ἀφεδρών*» ἢ «*ἔδρα*» ἢ «*σωτήρια*» ἢ «*χρεία*» ἢ «*κοινά*» ἢ «*σελήρια*» ἢ «*ἐξέδρα*», δηλαδὴ ἀποχωρητήριο καὶ σύστημα ἀποχέτευσης, ποὺ τὰ περισσότερα δυτικὰ κράτη δὲν εἶχαν. Σκανδαλιῶδες παράδειγμα εἶναι ὅτι οὔτε τὸ παλιὰ τῶν Βερσαλλιωτῶν δὲν εἶχε λουτρό καὶ τουαλέτα.

ἀπασχολοῦνταν στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ. Στὰ δωμάτια ὑπῆρχαν «*ἀρμάρια*» καὶ στοὺς τοίχους κτιστὰ «*πεζούλια*» σκεπασμένα μὲ χαλιὰ καὶ ὑφάσματα, γιὰ νὰ κάθονται.

Τὰ σπίτια τῶν πλουσίων, στολισμένα μὲ μάρμαρα καὶ κοιλόνες, ἦταν πολυώροφα καὶ φορτωμένα ἀντικείμενα ἀξίας. Οἱ τοῖχοι ἦταν σκεπασμένοι μὲ ὀρθομαρμάρωση ἢ μαρμαροκονία ἢ πολύχρωμες (κατὰ προτίμηση κόκκινες) πέτρες, καὶ οἱ κοιλόνες ἦταν βασικὸ στοιχεῖο μεγαλείου καὶ ἐπίδειξης, καθὼς «*ἠξίουσαν θαυμάζεσθαι ἀπὸ κίωνων τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις*», ὅπως ἔγραψε ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος. Ὑπῆρχαν ὀροφὲς χρυσῆς ἢ «*χρυσόπαστες*», καὶ τὸ ἔδαφος «*συγκοπτόν*», ὅπου μὲ μαρμάρινες πολύχρωμες ψηφίδες παριστοῦσαν σχέδια ἀρχαῖα, δένδρα καὶ φυτὰ, ἐνῶ οἱ τοῖχοι ἦταν ζωγραφισμένοι ἀπὸ τοὺς «*τοιχογράφους*», συνήθεια ἀπὸ τὰ Ἑλληνιστικὰ καὶ Ρωμαϊκὰ χρόνια, ἢ ἦταν διακοσμημένοι μὲ ψηφιδωτὰ. Ἡ ὀροφή, ιδίως ἡ θοηλωτὴ, εἶχε διάφορες παραστάσεις: σκηνὲς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ

ἄσχετα μὲ τὰ δημόσια λουτρά, ποὺ λειτουργοῦσαν οὕτως ἢ ἄλλως. Τὸ λουτρό αὐτὸ βρισκόταν ἀνάμεσα στὰ δωμάτια, ἀλλὰ ἐπίσης συχνὰ καὶ στὴ στέγη, τὸ δὲ νερὸ ἀνέβαινε ἐκεῖ μὲ σωλῆνες. Εἶχε ἐπίσης μικρὸ παρεκκλήσι καὶ «*κλήιβανον*»-«*ἰπνόν*» κάπου στὴν αὐλή, μεταλλικὸ σκεῦος ἢ πήλινο γιὰ ψήσιμο τοῦ ψωμοῦ, ἀλλὰ καὶ κτιστὸ «*φοῦρνο*».

Ἡ αὐλὴ ἦταν χωμάτινη ἢ στρωμένη μὲ πλάκες μαρμάρινες ἢ πέτρινες. Τὸ πηγάδι εἶχε «*τροχόν*» ἢ «*ἀνέμη*» καὶ «*πηγαδόσχοινον*» γιὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ κουβᾶ. Ἀπαραίτητη ἦταν καὶ ἡ «*κινστέρινα*» ἢ «*ὄμβροδέκτης*», ποὺ συγκέντρωνε τὸ βρόχινο νερὸ, καὶ κάπου δίπλα στὸν κῆπο, μὲς στὸ περιβόλι, βρισκόταν ἡ βρύση μὲ διακοσμητικὴ σύνθεση μαρμάρινη ἢ μεταλλικὴ.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΙΝΤΖΟΓΛΟΥ-ΑΜΑΣΛΙΔΟΥ
(ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν βιβλίον:
«*Ὅσα δὲν ἤξερα γιὰ τὸ Βυζάντιο*»)

Ὁ Φιλελληνισμὸς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση

Ἀπευθυνόμενος ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης τὸ 1838 ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Πνύκας στοὺς μαθητὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου τῶν Ἀθηνῶν, εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «*Ὅταν ἀποφασίσουμε νὰ κάμομε τὴν Ἐπανάσταση, δὲν ἐσυλληγοισθήκαμε οὔτε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις οὔτε κανεὶς φρόνιμος μᾶς εἶπε, "ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταροκάραβα βατσέλα", ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ ὁ κληρὸς μας καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάσταση».*

Τοῦτα τὰ λόγια τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ δείχνουν πῶς οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821 ἀνέλαβαν τὸν Ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους μὲ σθένος, πάθος καὶ

ὁμοψυχία. Δὲν λογάρισαν τὴν ἰσχυρότατη τότε Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία οὔτε τὸ τελείως ἀρνητικὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα κλίμα στὴν Εὐρώπη. Φόβος καὶ τρόμος ἢ Ἱερὰ Συμμαχία, κατέπνιγε τὰ ἐπαναστατικὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα τῶν λαῶν, πρὶν κἂν αὐτὰ ἐκδηλωθοῦν, γιὰ νὰ μὴ διαταραχθεῖ τὸ εὐρωπαϊκὸ καθεστῶς, ἢ ὑπάρχουσα «νόμιμη ἐξουσία». Τρομερὸς ὁ Μέττερνιχ, κύριος ἐκπρόσωπος τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, μὲ ἐχθρικὰ αἰσθήματα πρὸς τοὺς Ἕλληνας. «*Ἡ Ἑλλὰς εἶναι πιά παρελθόν*», εἶπε πεῖ. Κι ὅμως, ἄναψε ἡ Ἐπανάσταση σὲ στεριᾶς καὶ θάλασσες, ἀπὸ τὴ Μοῦδοβλαχία ὡς τὴν Πελοπόννησο, τὴ Στερεὰ, Εὐβοία, Θεσσαλία, Χαλκιδική, Δυτικὴ Μακεδονία καὶ τὰ νησιά μας. Καὶ τὴν εἶδαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οἱ ἡγέτες τῆς ὡς διεθνῆ ὑπόθεσης.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης στὶς 24 Φεβρουαρίου 1821, κηρύσσοντας τὴν Ἐπανάσταση στὸ Ἴασιο τῆς Μοῦδοβλαχίας, κυκλοφορεῖ τὴν περίφημη προκήρυξή του «*ΜΑΧΟΥ ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ*», καλώντας καὶ ἐγκαρδιώνοντας τὸ ἔθνος σὲ ἀπελευθερωτικὴ ἐπανάσταση. «*Ἡ ὥρα ἦλθεν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες! [...] Οἱ φωτισμένοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, πλήρεις εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς τῶν προπατόρων μας εὐεργεσίας, ἐπιθυμοῦσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος [...]*». Καὶ σὲ ἓνα μῆνα, στὶς 24 Μαρτίου 1821, μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Καθαμάτας καὶ τὴ συγκρότηση τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας, πρώτης μορφῆς κεντρικῆς διοίκησης τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων, ὁ Πρόεδρος τῆς Πετρόμπεης

Οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821 ἀνέλαβαν τὸν Ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους μὲ σθένος, πάθος καὶ ὁμοψυχία. Δὲν λογάρισαν τὴν ἰσχυρότατη τότε Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία οὔτε τὸ τελείως ἀρνητικὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα κλίμα στὴν Εὐρώπη. Φόβος καὶ τρόμος ἢ Ἱερὰ Συμμαχία, κατέπνιγε τὰ ἐπαναστατικὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα τῶν λαῶν, πρὶν κἂν αὐτὰ ἐκδηλωθοῦν, γιὰ νὰ μὴ διαταραχθεῖ τὸ εὐρωπαϊκὸ καθεστῶς, ἢ ὑπάρχουσα «νόμιμη ἐξουσία».

Μαυρομικάλης στέλνει την πρώτη προκήρυξη – «Προειδοποίηση» της Μεσσηνιακής Γερουσίας στις Αϋλές της Εύρωπης. Με αυτήν, καθιστούσε γνωστή στις Μεγάλες Δυνάμεις όχι μόνο την έναρξη του Ἀγώνα των Ἑλλήνων για ανεξαρτησία, ἀλλὰ κυρίως την ὕπαρξη ἑνὸς λαοῦ με ἔθνικη συνείδηση, τῶν Νεοελλήνων, καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ λαοῦ αὐτοῦ νὰ ἀποτινάξει «τὸν ἀνυπόφορο ζυγὸ τῆς Ὀθωμανικῆς τυραννίας». «... Ἐνὶ λόγῳ ἀπεφασίσαμεν ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἢ νὰ ἀποθάνωμεν. [...] Ἄπαντες πνέομεν πνοὴν ἐλευθερίας... Τούτου ἔνεκεν προσκαλοῦμεν ἐπιπόνως τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν ὄλων τῶν ἐξευγενισμένων εὐρωπαϊκῶν γενῶν [...] ἡ μήτηρ μας Ἑλλάς, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ὑμεῖς ἐφωτίσθητε, ἀπαιτεῖ ὡς ἐν τάχει τὴν φιλήνθρωπον συνδρομὴν σας [...]».

Οἱ κυβερνήσεις δὲν ἀνταποκρίνονται, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς, ἔμποροι καὶ διανοούμενοι, ἦταν σπουδαῖοι. Ἦξεραν νὰ ἐκφράσουν τὶς ἰδέες τους με τρόπο κατανοητό. Νὰ συγκινήσουν καὶ νὰ ἐνθουσιάσουν. Ἐδῶ πρέπει νὰ θυμίσουμε στοὺς ἀναγνώστες πὼς οἱ αἰῶνες 17^{ος}, 18^{ος} καὶ ἀρχὲς τοῦ 19^{ου} εἶναι οἱ αἰῶνες τῶν ἐμπορικῶν ταξιδιῶν τῶν Ἑλλήνων πρὸς κάθε κατεύθυνση, τῶν «πραματευτῶν» καὶ τῶν «καρaboκῦρηδων». Ἔτσι διεσπάρσαν πολλοὶ Ἕλληνες στὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἐργάσθηκαν, πλούτισαν, μορφώθηκαν, γνώρισαν ξένους πολιτισμούς, ἔμαθαν ξένες γλῶσσες, ἔνιωσαν καλύτερα τοὺς ἀρχαίους προγόνους τους καὶ τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ τους, πού ἦταν τὸ βᾶθρο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Βγῆκαν στὶς ἀγορές, συναγωνίσθηκαν τοὺς ξένους. Εἶχαν οἰκογενειακὰ δίκτυα πού ἔφθαναν ὡς τὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ἀλλὰ καὶ ὡς τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη μέχρι τὸ Παρίσι, τὸ Ἄμστερνταμ καὶ τὸ Λονδίνο. Μὰ παρὰ τὴν εὐημερία τους, δὲν ἠησμονοῦσαν τὴ σκληραβωμένη Πατρίδα καὶ ἐνίσχυσαν με κάθε τρόπο τοὺς δεινοπαθοῦντες συμπατριῶτές τους, ἀλλὰ καὶ δημιουργοῦσαν φιλίες με τοὺς ξένους. Ἡ λαχτάρα τῆς ἀπελευθέρωσης θέρειε μέσα τους καὶ περίμεναν τὴ στιγμή νὰ δράσουν. Ὅπως ὁ Ρήγας με τὴν ἐνθουσιώδη δράση καὶ τὴ θυσία του, ἔτσι καὶ οἱ «ἀπόστολοι» τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἶχαν ρίξει τὸν σπόρο στὶς καρδιές τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Μὲ τὸ ξέσπασμα λοιπὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς, δημιουργικοὶ καὶ ριζοσπαστικοὶ ἔμποροι καὶ διανοούμενοι, διακεκριμένοι στὰ γράμματα καὶ στὴν πολιτικὴ, δημοσιεύουν στὸν τύπο, σὲ πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώ-

πης, τὶς ἐκκλήσεις γιὰ βοήθεια καὶ ὑποστήριξη τῆς Ἑλλάδας. Καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου εἶναι γεγονός τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σὲ πολλὰ μέρη τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου. Ὑπενθυμίζουν με φυλλῆδια στὰ λαϊκὰ στρώματα πὼς ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ γενέτειρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τώρα διεξάγει ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐναντίον τοῦ αὐταρχισμοῦ καὶ ὡς χριστιανικὸς λαὸς ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πίστη του.

Ἄπλοιο ἄνθρωποι διαβάζουν τὶς ἐκκλήσεις καὶ σκέπτονται πὼς μεγάλωσαν μαθαίνοντας τὰ ἰδανικὰ τῆς δημοκρατίας, τῆς φιλοσοφίας, τὶς ἀπαρχὲς τῆς

ἐπιστήμης, τὴν ἀρχαιότερη λογοτεχνία στὸν κόσμο, ὅλα δημιουργήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Κι ὅσοι θαύμαζαν τὴν κλασικὴ Ἀρχαιότητα θαυμάζουν καὶ τὴν Ἀθήνα. Μὰ τώρα ἡ Ἀθήνα εἶναι στὰ χέρια ἀδυσώπητου κατακτητῆ. Ἡ εἶδηση λοιπὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, τῆς ἐπανάστασης τῶν ἀπογόνων ἐκείνων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ξεσηκώνει συμπάθεια καὶ συγκίνηση. Ἄπλοιο ἄνθρωποι καὶ ὁμάδες στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἀνταποκρίνονται στὸ κάλεσμα τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη μεταστρέφεται σιγὰ σιγὰ ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν στὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι, τὸ φαινόμενο τοῦ φιλελληνισμοῦ, πού ὑπέφωσκε στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, μετὰ τὴν ἐλληνικὸ ξεσηκωμὸ φθάνει στὴν κορύφωσή του. Κι ὅσο διασπείρονται οἱ εἰδήσεις γιὰ τὶς νίκες τῶν ἀγωνιστῶν στὴ Γραβιά, στὸ Βαλιτέτσι, στὴν Ἐρεσό, στὸ Μακρυνόρος, στὰ Βασιλικὰ, ἢ γίνονται γνωστὲς οἱ περιοχὲς πού ἀπελευθερώνονται, ἕνας ἄκρατος ἐνθουσιασμὸς συνέχει πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ξεσηκώνονται νὰ διαμαρτυρηθοῦν κατὰ τῶν συντηρητικῶν κυβερνήσεων.

Ο φιλελληνισμός όμως είναι ξμπρακτος και έκδηλώνεται με πολλὲς δραστηριότητες. Φλογοερά ἄρθρα στὸν ἡμερήσιο και περιοδικὸ τύπο προβάλλουν τὴ νομιμότητα τοῦ Ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Συγκροτοῦνται Φιλελληνικὰ Κομιτᾶτα (ἐπιτροπές) στὶς κυριώτερες εὐρωπαϊκὲς πόλεις, με σκοπὸ τὴν ὑλικὴ κυρίως ὑποστήριξη τῶν ἐξεγερθέντων ἡρωικῶν ἀπογόνων τοῦ Ὁμήρου. Διεργοῦνται ἔρανοι, γίνονται ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, δίδονται συναυλίες, ὀργανώνονται θεατρικὲς παραστάσεις και φιλανθρωπικὲς ἐκδηλώσεις, κατεβαίνουν στὴν Ἑλλάδα ἐθελοντὲς διαφόρου προελεύσεως γιὰ ἐνεργὸ συμμετοχὴ σὲ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, δραστηριοποιοῦνται λογοτεχνικοὶ και καλλιτεχνικοὶ κύκλοι, βασικοὶ ἐκπρόσωποι τῶν ὁποίων θὰ ἀσκήσουν καταλυτικὴ ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης.

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς Ἐπαναστάσεως, πολλοὶ ἐνθουσιῶδεις νέοι, φοιτητὲς κυρίως τῶν Πανεπιστημίων τῆς Γερμανίας και τῆς Γαλλίας, ἄλλοι ἀρχαιολάτρες και φιλελεύθεροι, ἄλλὰ και πρῶν στρατηγοὶ ποὺ με τὴν πτώση τοῦ Ναπολέοντα και τὴν ἐπικράτηση τῶν ἀρχῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας εἶχαν μείνει ἄνεργοι, ἐπίσης Ἴταλοὶ, Πολωνοὶ, σπεύδουν μέσω Μασσαλίας νὰ κτέλθουν στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ἀψηφώντας τὶς φυσικὲς κακουχίες ἢ δυσκολίες και ἀπαγορεύσεις τῶν ἀρχῶν. Ἡ πρώτη ἀποστολὴ ξεκίνησε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1821 ἀπὸ τὴν Τεργέστη. Γιατὶ ἐκεῖ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης σχημάτισε σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ και παρέλαβε μαζί του φιλελληνες ἀξιωματικούς. Δεύτερη ὁμάδα φιλελλήνων ἐπιβιβάστηκε στὴ Μασσαλία τὸν Ἰούλιο τοῦ 1821 σὲ ὑδραῖοκο καράβι

φορτωμένο με ὄπλα και πολεμοφόδια, ξένους ἐθελοντὲς και Ἑλληνες φοιτητὲς ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια. Ἄλλο καράβι με τὸν Σκωτσέζο συνταγματάρχη Τόμας Γκόρντον και Γάλλους φιλελληνες. Κύματα κύματα ἔρχονται οἱ φιλελληνες, και κάποιοι παίρνουν μέρος στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἄλωση με νυκτερινὸ αἰφνιδιασμὸ τοῦ Ναυπλίου τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1821.

Ἐν τῷ μεταξύ, στὸ τέλος τοῦ 1821 ἡ Ἐπανάσταση ἔχει ἐδραιωθεῖ στὴ νότια Ἑλλάδα. Καὶ τὴν 1^η Ἰανουαρίου 1822 διακηρύσσεται στὴν Ἐπίδαυρο ἀπὸ τὴν Α΄ Ἐθνοσυνέλευση «*ἐνώπιον Θεοῦ και ἀνθρώπων*» «*ἡ πολιτικὴ ὑπαρξὶς και ἀνεξαρτησία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*» ὕστερα ἀπὸ δουλεία τεσσάρων αἰώνων. Ψηφίζεται τὸ πρῶτο «*Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος*» με 110 ἄρθρα, και στὴ Διακήρυξη (15/1/1822), ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ

κείμενο τοῦ *Προσωρινοῦ Πολιτεύματος*, ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευση διευκρινίζει πρὸς τοὺς ἐλεύθερους ἡσούς πὼς ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Τούρκων «*μακρὰν τοῦ νὰ στηρίζεται εἰς ἀρχὰς τινὰς δημαγωγικὰς και στασιῶδεις [...]*» εἶναι πόλεμος ἐθνικός, πόλεμος ἱερός, τοῦ ὁποίου ἡ μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάγκη τῶν δικαίων τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας και τῆς τιμῆς, τὰ ὁποῖα, ἐνῶ τὴν σήμερον ὄλλοι οἱ εὐνομούμενοι και γειτονικοὶ ἡσὸι τῆς Εὐρώπης τὰ χαιρούσιν, ἀπὸ ἡμᾶς μόνον ἡ ἀπαρδειγμάτιστος τῶν Ὁθωμανῶν τυραννία ἐπροσπάθησε με βίαν νὰ ἀφαιρέσῃ και ἐντὸς τοῦ στήθους ἡμῶν νὰ τὰ πνίξῃ...».

Τὸ κείμενο τοῦ «*προσωρινοῦ Πολιτεύματος*» ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση γνωστοποίησε στοὺς προξένους τῶν ξένων Δυνάμεων ποὺ βρισκόνταν στὶς ἑλληνικὲς χῶρες και στοὺς φιλελληνικοὺς κύκλους τῆς Εὐρώπης. Ἀποσπάσματα δημοσιεύθηκαν σὲ εὐρωπαϊκὲς και ἀμερικανικὲς ἐφημερίδες. Οἱ εὐνομούμενοι ἡσὸι μάθαιναν πὼς οἱ παλαιοὶ ραγιᾶδες, οἱ Ἑλληνες, γίνονται πολῖτες και θεμελιώνουν τὸ Κράτος τους στὶς ἀρχὲς τοῦ δικαίου, με τὴν ἀπόφαση «*... ἢ νὰ χαθῶμεν ἐξ ὀλοκλήρου, κρίνοντας ἀνάξιον νὰ ζῶμεν πλεόν ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ περικαλλοῦς ἐκείνου Ἔθνους τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ δουλείαν τοιαύτην...*».

Στὸ ἑλληνικὸ προσκλήτήριο τότε ἀνταποκρίνεται πλῆθος ἐθελοντῶν, Γερμανοὶ κυρίως ἀξιωμα-

τικοί, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι κάθε λογιῆς, ἐπιστήμονες, ὑπάλληλοι, ἔμποροι, φοιτητές, ἀκόμη καὶ μαθητὲς τρέχουν μὲ αὐταπάρνηση νὰ ὑπηρετήσουν τὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεση. Μὲ διάταγμα δὲ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἱδρύεται τὸν Μάιο τοῦ 1822 τὸ Τάγμα τῶν Φιλελλήνων, τὴν ἀνώτατη ἀρχὴ τοῦ ὁποῦ ἀνέλαβε ὁ πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ Σώματος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖος. Πάνω ἀπὸ 100 φιλελλήνες ἀξιωματικοί, Γερμανοὶ, Γάλλοι, Ἴταλοὶ, Πολιωνοὶ, συγκρότησαν δύο λόχους. Ἀρχηγὸς τοῦ ἑνὸς ὁ Πολιωνὸς Μιρζέφσκης καὶ τοῦ ἄλλοῦ ὁ Ἑλβετὸς Σεβαλιέ. Διοικητὴ καὶ τῶν δύο ὁ Γάλλος Δάνιας. Ὅλοι σχεδὸν ἐκεῖνοι οἱ φιλελλήνες ἔπασαν ἥρωικὰ στὴ μάχη τοῦ Πέτα, πολεμώντας ἐναντίον τῶν ὀρδῶν τοῦ Κιουταχὴ τὴν 1^η Ἰουλίου

καὶ καθηγητὲς, ὡς ἀρχαιολόγοι, στὸ Βερολίνο, στὸ Μόναχο, στὴ Χαϊδελβέργη, στὴ Λειψία, θὰ ὑψώσουν δημόσια τὴ φωνή τους γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῶν Ἑλλήνων. Μόνο στὴ νότια Γερμανία, μαρτυρεῖται ἡ λειτουργία δέκα φιλελλήνων σωματείων. Καὶ μιὰ λεπτομέρεια: Στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ φιλελλήνα Γερμανοῦ ἱατροῦ Τράιμπερ ξεψύχησε ὁ ἥρωας Γεώργιος Καραϊσκάκης τὸ 1827.

Ἀλλὰ δημιουργὸς καὶ ἐμπνευστὴς τῆς κινητοποίησης τοῦ φιλελληνισμοῦ στὴν Εὐρώπη κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας. Στὴ Γενεύη, ὅπου διαμένει κατὰ τὰ ἔτη 1822-1827, μετὰ τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία του ὡς ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ἀναπτύσσει πολιτικὴ δραστηριότητα

Ἡ εἶδηση τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, τῆς ἐπανάστασεως τῶν ἀπογόνων ἐκείνων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ξεσηκώνει συμπάθεια καὶ συγκίνηση. Ἀπλοὶ ἄνθρωποι καὶ ὀμάδες στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἀνταποκρίνονται στὸ κάλεσμα τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη μεταστρέφεται σιγὰ σιγὰ ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν στὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι, τὸ φαινόμενο τοῦ φιλελληνισμοῦ, ποὺ ὑπέφωσκε στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, μὲ τὴν ἑλληνικὸν ξεσηκωμὸ φθάνει στὴν κορύφωσή του.

τοῦ ἴδιου χρόνου. Κάποιοι ἐπιζήσαντες μετέφεραν στὸν ἱστορικὸ Κωνσταντῖνο Παπαρρηγόπουλο τὰ τελευταῖα λόγια του: «*Ἐκ νεότητος ἐπολέμησα, ἔλεγε ὁ παλαίμαχος Μιρζέφσκης, ἀπανταχοῦ τῆς ὑπ' οὐρανόν [...]. Τώρα ἐν καὶ μόνον ποθῶ, νὰ ἀποθάνω μαχόμενος ἐπὶ τῆς ἡγισμένης ταύτης γῆς ἢ νὰ ἴδω τὴν ἐλευθερίαν ἀναθάλλουσαν ἐν αὐτῇ ὡς γηραιὸς αὐτῆς πολίτης*». Ὁ δὲ Δάνιας συμπλήρωνε: «*Καὶ ἂν οἱ πολέμιοι στήσωσι τὰ πολιὰς ἡμῶν κεφαλὰς ἐπὶ τῶν σεραῖων αὐτῶν, τὰ λείψανα ἐκεῖνα θέλουσι διδάξει πῶς θνήσκουσιν οἱ ἄνθρωποι ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ πίστεως*». Καὶ συμπληρώνει ὁ ἱστορικός: «*Καὶ τῷ ὄντι, μόνον ἀφοῦ ἐθέρισαν πλείστους ὄσους πολεμίους, ἀντήλλαξαν τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς ζωῆς. Αἰωνία αὐτῶν ἡ μνήμη!*».

Παράλληλα, σὲ ὅλες τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης, στὶς πρωτεύουσες ἀλλὰ καὶ στὶς ἐπαρχιακὲς πόλεις, ἱδρύονται Φιλελληνικὰ Κομιτᾶτα (ἐπιτροπές). Στὴ Γερμανία ὁ φιλελληνισμὸς ἐκδηλώθηκε μὲ ὀρμὴ καὶ ἐξαπλώθηκε γρήγορα σὲ ὅλα τὰ γερμανικὰ κράτη, μὲ ἐξάιρεση τὴν Αὐστρία. Οἱ πανεπιστημια-

καὶ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ ἀλληλογραφώντας μὲ Εὐρωπαίους φιλελλήνες καὶ διπλωμάτες, καθὼς καὶ μὲ σημαίνοντα πρόσωπα τῆς Ἑλλάδας. Ἐκεῖ, στὴ Γενεύη, εἶχε ἀποφασίσει νὰ ἐγκαταστήσει τὸ κέντρο ὄλων τῶν Εὐρωπαίων φιλελλήνων. Γιατί; Τὸ 1813-14 ὁ Ἑλληνας διπλωμάτης εἶχε σταθερῶς ἀπὸ τὸν τσάρο Ἀλέξανδρο Α΄ στὴ Γενεύη ὡς Σύμβουλος, γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴν ἐνοποίηση τῶν καντονίων τῆς Ἑλβετίας καὶ νὰ φροντίσει τὴν ψήφιση τοῦ πρώτου συντάγματος. Ὁ Καποδίστριας ἐπέτυχε στὴν ἀποστολή του, καὶ οἱ Ἑλβετοὶ τὸν ἀναγνώρισαν ὡς εὐεργέτη. Τοῦ ὄφειλαν τὴν ἀνεξαρτησία τους. Ὁ Καποδίστριας εἶχε ἰλοπόν, κυρίως στὴν Ἑλβετία, καὶ ἰδιαίτερα στὴ Γενεύη, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη, πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς φίλους, ποὺ περίμεναν τὸ σύνθημα νὰ ἐνεργοποιήσουν τὸ φιλελληνικὸ κίνημα. Ὅ,τι δὲν εἶχε μπορέσει νὰ κάνει μὲ τὴν κυβερνήσεως τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ποὺ τηροῦσαν φιλοτουρκικὴ πολιτικὴ, θὰ τὸ ἐπιτύχανε τώρα. Ἐγραφε τότε ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας στοὺς Ἑλλήνες ὅτι «*σὰν πολιτικὸς δὲν μποροῦσε πιά νὰ*

τοὺς βοηθήσει, θὰ μπορούσε ὁμως νὰ προκαλέσει ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ τους ἀγῶνα τὸ ἔμπρακτο ἐνδιαφέρον τῶν Εὐρωπαϊῶν φίλων του, ποὺ τὸν τιμοῦσαν μὲ τὴν παλιά τους φιλία».

Κινητήριος δύναμη καὶ ψυχὴ ὄλων τῶν γνωριμιῶν του ἦταν «ὁ μέχρι θανάτου πιστὸς φίλος» του καὶ μεγάλος εὐεργέτης τῶν Ἑλλήνων, ὁ μεγαλοτραπεζίτης Ἰωάννης-Γαβριὴλ Ἐυνάρδος. Ἀνεκτίμητη ἢ προσφορά του! Διέθεσε τεράστια ποσὰ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του περιουσία γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Ταυτόχρονα, συντόνιζε τὴν εὐρωπαϊκὴ φιλελληνικὴ κίνηση, στέλλοντας ἐγκυκλίουσ σὲ ὅλα τὰ κοιμῆτα τῆς Εὐρώπης καὶ ὑποστήριζε τὰ ἑλληνικὰ αἰτήματα σὲ διάφορες

εὐρωπαϊκὲς πρωτεύουσες. Ἐπὶ μισὸ αἰῶνα ὁ Ἐυνάρδος νὰ συμπαρασταθεῖ ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ στὴν Ἑλλάδα ὅσο κανένας ἄλλος στὸν κόσμο, καὶ θὰ ὑπερασπιστεῖ τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων στὰ Εὐρωπαϊκὰ Κοινοβούλια. «Εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ὑπολογιστεῖ, ἔστω κατὰ προσέγγιση, τὸ ὕψος τοῦ ποσοῦ τῶν χρημάτων, πολεμοφοδίων καὶ τροφίμων ποὺ στάλθηκαν τότε στὴν ἀγωνιζόμενη γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας» (Ἑλένη Κούκκου). Διατέθηκαν ἐπιπλέον χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴν περιθαλίψη τῶν προσφύγων καὶ τὴν ἐξαγορὰ αἰχμαλιῶτων γυναικοπαίδων μετὰ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐξάλλου, ὁ ἑλβετικὸς τύπος καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως διαδραμάτισε πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὴν ἀφύπνιση ὄχι μόνο τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλβετίας, ἀλλὰ καὶ τῶν λαῶν τοῦ εὐρύτερου εὐρωπαϊκοῦ χώρου. Αὐτὴ ἦταν ἡ πιὸ θετικὴ ἀνταπόκριση στὴν κραυγὴ τῆς ἀγωνιζόμενης Ἑλλάδας. Ἡ ἐφημερίδα *Journal de Genève* δημοσίευσε συγκλονιστικὰ ἄρθρα καὶ ἐπιστολὲς μὲ θέμα τὸ ἥρωικὰ ἀγωνιζόμενο Μεσολόγγι ἢ τὴν πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν (1827). Λεπτομερεῖς ἦταν οἱ περιγραφὲς γιὰ τὴν κατάσταση τῶν πολιορκουμένων Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων στὴν Ἀκρόπολη ἀγωνιστῶν. Καὶ ὁ Ἑλβετὸς Ἰωάννης-Ἰάκωβος Μάγερ, ἀρχισυντάκτης τῆς πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς ἐφημερίδας *Τὰ Ἑλληνικὰ Χρονικά*,

Φηλογερὰ ἄρθρα στὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ τύπο προβάλλουν τὴ νομιμότητα τοῦ Ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Συγκροτοῦνται Φιλελληνικὰ Κοιμῆτα (ἐπιτροπές) στὶς κυριώτερες εὐρωπαϊκὲς πόλεις, μὲ σκοπὸ τὴν ὑλικὴ κυρίως ὑποστήριξη τῶν ἐξεγερθέντων ἥρωικῶν ἀπογόνων τοῦ Ὀμήρου. Διενεργοῦνται ἔρανοι, γίνονται ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, δίδονται συναυλίες, ὁργανώνονται θεατρικὲς παραστάσεις καὶ φιλιανθρωπικὲς ἐκδηλώσεις, κατεβαίνουν στὴν Ἑλλάδα ἐθελοντὲς διαφόρου προελεύσεως γιὰ ἐνεργὸ συμμετοχὴ σὲ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, δραστηριοποιοῦνται λογοτεχνικοὶ καὶ καλλιτεχνικοὶ κύκλοι, βασικοὶ ἐκπρόσωποι τῶν ὁποίων θὰ ἀσκήσουν καταλυτικὴ ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης.

που έκδιόταν στο Μεσολόγγι, σκοτώθηκε κατά την ήρωική Έξοδο (10-11 Απριλίου 1826) με τη γυναίκα του και τα δύο παιδιά του.

Ο γενναίος φιλελληνισμός της Γαλλίας επίσης προσέφερε στην Έπανάσταση λαμπρότατες υπηρεσίες. Όλες οι πολιτικές μερίδες, αν και ήταν αντίθετες μεταξύ τους στα έσωτερικά τους θέματα, όμοφρονούσαν, όταν ο λόγος ήταν για την Ελλάδα. Πολλοί Γάλλοι έπασαν στα πεδία των μαχών δίπλα στους Έλληνες αγωνιστές, και Γάλλος υπήρξε ο μόνος σπουδαίος του έλληνοτικού τακτικού στρατού διοικητής, από τις 30 Ιουλίου 1825, και εκπαιδευτής, ο στρατηγός Φαβιέρος, που πολέμησε και στην Ακρόπολη. Τα φιλελληνικά κομιτάτα στο Παρίσι, στη Μασσαλία, στη Λυών, περιελάμβαναν στους κόλπους τους μεγάλες προσωπικότητες της γαλλικής κοινωνίας. Ένθερμοι υποστηρικτές δοῦκες,

Επίλεκτα μέλη της αγγλικής πολιτικής και κοινωνικής ζωής ιδρύουν την Έλληνική Έπιτροπή στο Λονδίνο. Βασικός στόχος της Έπιτροπής ήταν να βοηθήσει τις αγγλοελληνικές διαπραγματεύσεις για παροχή δανείου στην Ελλάδα και να ενισχύσει με κάθε τρόπο τον έλληνοτικό Άγωνα.

Ὡς επίσημος αντιπρόσωπος αυτής της Έπιτροπής κατεβαίνει στην Ελλάδα ο λόρδος Βύρων. Μαζί του μεταφέρει δύο μικρά κανόνια, πολλὰ κιβώτια με φάρμακα και χρηματικά ποσά σε μετρητά και έπιταγές. Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1823 φθάνει στο Μεσολόγγι. Η παγκόσμια φήμη τοῦ ποιητῆ επέδρασε τότε πολλὴ εὐνοϊκὰ στὸν διεθνή φιλελληνισμό και στους αγωνιζόμενους Έλληνες. Γύρω του συσπειρώθηκαν έθελοντές και συνέστησαν τὸ βυρωνικό σῶμα, για να συνδράμουν τὰ πολεμικά σχέδια, τὰ ὁποῖα ανέσπειλε ο θάνατος τοῦ Βύρωνα

Δημιουργὸς και ἔμπνευστῆς τῆς κινητοποίησης τοῦ φιλελληνισμοῦ στην Εὐρώπη κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας. Στὴ Γενεύη, ὅπου διαμένει κατὰ τὰ ἔτη 1822-1827, μετὰ τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία του ὡς ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ἀναπτύσσει πολιτικὴ δραστηριότητα και ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ ἀλληλογραφώντας με Εὐρωπαίους φιλέλληνες και διπλωμάτες, καθὼς και με σημαίνοντα πρόσωπα τῆς Ἑλλάδας.

στρατηγοί, καθηγητῆς τῆς Σορβόννης, ἰδιοκτῆτες τυπογραφείων στα ὁποῖα τυπώνονταν φιλελληνικά φυλλάδια. Κι ἕνας μικρὸς δρόμος τοῦ Παρισιοῦ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐνῶ ὅμως τόσο Γάλλοι φιλέλληνες πολεμοῦσαν μαζί μας, πρέπει νὰ ἀναφέρουμε πὼς συγχρόνως πολυάριθμοι Γάλλοι ἀξιωματικοὶ ὑπηρετοῦντες στο ναυτικό και στὸν στρατὸ τοῦ Ἰμπραὴμ ὀδηγοῦσαν τὴς δυνάμεις του ἐναντίον μας. Ἡ γαλλικὴ δηλαδὴ κυβέρνηση, με τὰ ἀντιφατικά συμφέροντα της στὴν Ἀνατολή, ἀμφιταλαντευόταν στὴς πολιτικές της ἐνέργειες.

Παρὰ τὴν κατευθυνόμενη ἀπὸ τὰ συμφέροντά της πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, με τὴν αὐστηρὴ οὐδετερότητά της στὸν Ἀγῶνά μας, βαθύτατη αἴσθησι στὸ ἀγγλικὸ κοινὸ προκάλεσε ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου (1822), και ἐκδηλώθηκε φιλελληνισμός. Χιώτες ἔμποροι τοῦ Μάντσεστερ κυκλοφοροῦν ἐνημερωτικά φυλλάδια, και κληρικοὶ και ἔμποροι συγκεντρώνουν συνεισφορὲς για τὴν περίθαλψη τῶν προσφύγων ἀπὸ τὴ Χίο, τὴς Κυδωνιῆς κ.ἄ.

στὴς 7 Ἀπριλίου 1824. Συγκλονιστικό τὸ γεγονός για τοὺς Ἑλληνες και για τὸν ὑπόλοιπο κόσμο, γιατί στο πρόσωπό του ὁ ἑλληνοκὸς λαὸς εἶδε συμπάρταση ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, και κυρίως τὴ δικαίωση τοῦ Ἀγῶνά του. Τὸν τίμησε ὁ ἔθνικός μας ποιητῆς Διονύσιος Σολωμός. Ἀφιέρωσε «Εἰς τὸν θάνατον τοῦ λόρδου Μπαίρον» ἐκτενέστατο ἠυρικό ποίημα, που ἀποτελεῖ ὕμνο για τοὺς ὡς τότε θυσιασθέντες ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνα. Δύο μόνο στροφὲς ἀναφέρουμε:

*Λευθεριά, για λίγο πάψε
νὰ χτυπᾶς με τὸ σπαθί.
Τώρα σίμωσε και κλάψε
εἰς τοῦ Μπαίρον τὸ κορμί.*

*Ἄκου, Μπαίρον, πόσον θρήνον
κάνει ἐνῶ σὲ χαιρετᾶ,
ἡ Πατρίδα τῶν Ἑλλήνων
κλαῖγε, κλαῖγε, Ἐλευθεριά.*

Κι ἐνῶ οἱ Ἕλληνες εἶχαν ξεκινήσει τὴν Ἐπανάσταση ἀποφασισμένοι γιὰ «ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανά», σπαράσσονται ἀπὸ δύο ἐμφυλίου πολέμου (1824), καὶ ἀρχίζουν ἐναντίον τους συντονισμένες ἐπιχειρήσεις Τούρκων καὶ Αἰγυπτίων. Κι ὅταν μάλιστα ὁ Ἰμπραὴμ ἐρημώνει μὲ ἰσχυρὲς δυνάμεις τὸ 1825 τὴν Πελοπόννησο, ξεριζώνει τὰ δένδρα καὶ ἀπειλεῖ νὰ πουλήσει δούλους τοὺς κατοίκους τῆς καὶ νὰ τοὺς ἀντικαταστήσει μὲ μουσουλμάνους ἀπὸ τὴ βόρειο Ἀφρική, ἐπαναστατοῦν οἱ συνειδήσεις τῶν Χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὶς κυβερνήσεις τους νὰ ἀφυπνιστοῦν γιὰ τὴ διάσωση τῆς Ἐπανάστασης τῶν Ἑλλήνων. Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες θυσιάζονται στὴ Σφακτηρία καὶ σὲ ἄλλα φρούρια, ὁ Παπαφλέσσας πέφτει στὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας, ὁ Κολλοκοτρῶνης ἀντιστέκεται μὲ ἀνταρτοπόλεμο, χάνεται ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα καί, ἐνῶ ψυχορραγεῖ ἡ Ἐπανάσταση, τὸ κίνημα τοῦ φιλελληνισμοῦ γιγαντώνεται, μὲ ἐνθερμες ἐκδηλώσεις συμπάραστασης, ὅσο οἱ Χριστιανοὶ παρουσιάζονται θύματα τῶν Μουσουλμάνων...

Καὶ ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς συμπαρίσταται στὸ ἔθνος μας. Εἶναι πρόσφατοι οἱ δικοὶ του ἀγῶνες

ληνικὰ κομιτᾶτα στὴ Γερμανία, τὴν Ἑλβετία, τὴ Γαλλία, τὴν Ἀγγλία, τὶς Κάτω Χῶρες, τὴ Δανία, τὴ Σουηδία, τὴν Ἀμερική, ἀλλὰ συγχρόνως διοργανώνονται καὶ συναυλίες, θεατρικὲς παραστάσεις καὶ ἐκθέσεις ἔργων τέχνης μὲ ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τὴ διάθεση τῶν ἐσόδων τους ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Στὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς παρουσιάζονται συνήθως ἐπίκαιρα ἔργα, ὅπως ἡ καντάτα «Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς» καὶ πίνακες ζωγραφικῆς μὲ θέματα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ὅπως τοῦ Ντελακρουά «Ἡ σφαγὴ τῆς Χίου», «Ἡ Ἑλλὰς ξεψυχᾷ πάνω στὰ εἶρηια τοῦ Μεσσηλογγίου». Οἱ πίνακες ἀποδίδουν,

Ἐντυπωσιακὴ ὁμως ὑπῆρξε
καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς
διανόησης στὴ φιλελληνικὴ
κίνηση.

Ὁ πολὺς λαὸς ἔμεινε πιστὸς στὴ γενναία φιλία του, τιμώντας τοὺς εὐεργέτες τῆς ἀνθρωπότητας. Θαρρεῖς καὶ συσπειρώθηκε ἡ παγκόσμια τάξη καὶ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐπέμβαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων (Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ρωσίας) καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου στὸ Ναβαρῖνο ἀπὸ τοὺς Συμμάχους τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1827 χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ πολλοὺς ὡς μιὰ νίκη ποὺ πέτυχε ἡ «φιλελληνικὴ φιλολογία» τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821.

γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία του. Ἰδρύνονται φιλελληνικὰ κομιτᾶτα στὴ Νέα Ὑόρκη, τὴ Φιλαδέλφεια, τὴ Βοστώνη, κι ἀρχίζουν νὰ ἔρχονται στὴ χώρα μας οἱ πρῶτοι Ἀμερικανοὶ ἀγωνιστές, ὅπως στρατιωτικοὶ καὶ ἐκπαιδευτικοὶ γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν Ἑλληνοπαίδων, καὶ ὁ χειρουργὸς ἰατρὸς Σάμιουελ Χάου προσφέρει πολὺτιμες ὑπηρεσίες. Ἀπὸ τὸ 1827 ἕως τὸ 1828 οἱ φιλέλληνες τῆς Ἀμερικῆς στέλνουν ὀκτῶ φορτῖα μὲ τρόφιμα, ἰματισμὸς καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα ἐφόδια, τὰ ὁποῖα μοιράζονται στοὺς ἀμάχους.

Καὶ δὲν δραστηριοποιοῦνται μόνο τὰ φιλελ-

ῶχι μόνο τὸ πνεῦμα τοῦ ρομαντισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο τῆς ἑλληνοτουρκικῆς σύγκρουσης, καὶ συγκλονίζουν τὴν κοινὴ γνώμη. Κυκλοφοροῦν ἐπίσης λιθογραφίες μὲ παραστάσεις τῆς Μπουμπουλίνας, τοῦ Κανάρη, τῆς Μαντῶς Μαυρογένους, τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἄλλων ἡρώων. Καὶ ἀκόμη, ἀπεικονίσεις ἑλληνικῶν γεγονότων καὶ προσώπων κυκλοφοροῦν πρὸς τὸ εὐρύτερο κοινὸ πάνω σὲ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσης (πιᾶτα, σαποῦνια, ἀρώματα κλπ.).

Ἐντυπωσιακὴ ὁμως ὑπῆρξε καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς διανόησης στὴ φιλελληνικὴ κί-

νηση. Ὁ Μπάυρον στὰ φημισμένα ποιήματά του «Τσαίλντ Χάρολδ», «Γκιαούρ», «Κατάρτα τῆς Ἀθηνᾶς», «Κουρσάρος», «Δὸν Ζουάν» ἐκφράζει τὰ φιλελληνικά του αἰσθήματα, ποὺ τὸν ὀδήγησαν στὸ Μεσολόγγι, ἀπ' ὅπου μὲ τὴ θυσία του πέρασε στὴν ἀθανασία. Νωρίτερα ὁ Σατωβριάνδος μὲ τὸ φυλλάδιό του "Note sur la Grèce" ὑπενθύμιζε στοὺς ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης τὸ χρέος τους ἀπέναντι στὴν κοιτίδα τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ, ὁ Βερανζέρους μὲ τὰ τραγούδια του γιὰ τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα συγκινοῦσε τοὺς συμπατριῶτές του,

Ἄλλὰ ὁ πολὺς λαὸς ἔμεινε πιστὸς στὴ γενναία φιλία του, τιμώντας τοὺς εὐεργέτες τῆς ἀνθρωπότητας. Θαρρεῖς καὶ συσπειρώθηκε ἡ παγκόσμια τάξη καὶ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐπέμβαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων (Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ρωσίας) καὶ ἡ καταστροφή τοῦ τουρκοαἰγυπτιακοῦ στόλου στὸ Ναβαρίνο ἀπὸ τοὺς Συμμάχους τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1827 χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ πολλοὺς ὡς μιὰ νίκη ποὺ πέτυχε ἡ «φιλελληνικὴ φιλοδοξία» τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ἐμεῖς, οἱ σύγχρονοι Νεοέλληνες, θὰ εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ ἀποσποῦμε τὴν ἐκτίμηση, τὸν σεβασμὸ, ἴσως καὶ τὸν θαυμασμὸ τοῦ πολιτισμένου κόσμου; Θὰ ἔχουμε «ὡς θεμέλιον τῆς πολιτείας τὴν φρόνιμον ἐλευθερίαν», ὅπως ζήτησε ἀπὸ ἐκείνους τοὺς μαθητὲς τοῦ 1838 στὴν Πνύκα ὁ Θεόδωρος Κολλοκοτρώνης;

ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἐξέδιδε τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του *Ἀνατολικά ποιήματα*, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα προκάλεσαν ἐντύπωση γιὰ τὴν τραγικότητά τους «Τὰ κεφάλαια τοῦ Σεραγιού» καὶ «Τὸ Ἑλληνόπουλο τῆς Χίου» καὶ ἔξαρση συναισθημάτων «Ὁ Κανάρνος», ἐνῶ ὁ Claude Fauriel μὲ τὴ δημοσίευση τῆς πρώτης συλλογῆς τῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν τῆς Ἑλλάδας συνέβαλε, ὥστε νὰ γίνουν περισσότερο γνωστοὶ καὶ ν' ἀγαπηθοῦν οἱ ἥρωες τῆς Παλιγγενεσίας.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Λουδοβίκος τῆς Βαυαρίας συνέθεσε τριάντα δύο φιλελληνικά ποιήματα, ἐνῶ ὁ W. Muller ἀφιέρωνε ἤδη ἀπὸ τὸ 1821 μὲ τις συλλογές του *Τραγούδια τῶν Ἑλλήνων* ποιήματα στὰ γεγονότα τοῦ Ἀγῶνα. Μὰ καὶ ὁ Γάλλος μυθιστοριογράφος Σταντὰλ στὰ ἔργα του ὀραματίζεται τὴν ἀνάσταση τῆς Ἑλλάδας καὶ γίνεται μαχητικὸς στὶς ἀνταποκρίσεις του καὶ στὴν ἀλληλογραφία του. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1826 γράφει: «Οἱ Εὐρωπαῖοι μονάρχες ἔχουν χάσει τὴν ἐκτίμηση τῶν ὑπηκόων τους ἐξαιτίας τῆς ἀδιαφορίας ποὺ ἔδειξαν γιὰ τὴ σφαγὴ στὴν Ἑλλάδα. Κι ὅμως, ὅλοι οἱ γενναῖοκαρδοὶ ἄνθρωποι πλαταροῦν νὰ δοῦν τὴν Ἑλλάδα ἀναστημένη».

Καὶ πόσοι στιχουργοὶ ἄγνωστοι καὶ ἀνώνυμοι ὕμνησαν τὴν ἐθνικὴ μας ἐξέγερση! Ὑπῆρξαν βέβαια καὶ ἐξαιρέσεις φιλελληνικῶν ἐκδηλώσεων ποὺ κινήθηκαν ἀπὸ συμφέρον καὶ ἰδιοτέλεια, συμμεριζόμενες τὴν πολιτικὴ τῶν βασιλικῶν αὐλῶν.

Ἄλλὰ ὁ φιλελληνισμὸς στὸ σύνολό του ὑπῆρξε ἓνα γιγαντιαῖο ρεῦμα μὲ ἔνταση καὶ διάρκεια, ποὺ ὑποχρέωσε τις εὐρωπαϊκὲς κυβερνήσεις νὰ μεταβάλλουν πολιτικὴ καὶ νὰ ἐπέμβουν ἐνεργὰ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας. Καὶ βέβαια, ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τῆς Ἑλλάδας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνη της. Οἱ ξένοι μᾶς συμπαρυστάθηκαν στὴν πιὸ κρίσιμη φάση τοῦ Ἀγῶνα τῆς Παλιγγενεσίας. Τὸ ὄφειλαν ἐξάλλου στὴ χώρα μας. Ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος βίωσε σὲ ὅλες τις ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς του τις ἑλληνικὲς ἀξίες τῶν προγόνων μας. Τὸ ἐπισφραγίζει ἀργότερα ὁ Φρειδερίκος Μιστρὰλ στὸν *Ἑλληνικὸ* του "Ἦμνο μὲ τὴν ἐπωδὸ:

*Κι ἂν πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶναι ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.*

Μὰ ἐμεῖς, οἱ σύγχρονοι Νεοέλληνες, θὰ εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ ἀποσποῦμε τὴν ἐκτίμηση, τὸν σεβασμὸ, ἴσως καὶ τὸν θαυμασμὸ τοῦ πολιτισμένου κόσμου; Θὰ ἔχουμε «ὡς θεμέλιον τῆς πολιτείας τὴν φρόνιμον ἐλευθερίαν», ὅπως ζήτησε ἀπὸ ἐκείνους τοὺς μαθητὲς τοῦ 1838 στὴν Πνύκα ὁ Θεόδωρος Κολλοκοτρώνης;

A. Κ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ

Πλησιάζοντας τὸ Πάσχα

Κάθε χρόνο που πλησιάζει τὸ Πάσχα, ἡ σκέψη μας ἀναπολεῖ ὀρισμένα γεγονότα που μίλησαν βαθιὰ μέσα στην καρδιά μας.

Ξεχωριστὴ θέση παίρνει μιὰ στιγμή στὸ σπίτι τοῦ Λάζαρου. Ἡ Μαρία ὑποδέχεται τὸν Κύριο με ἀγάπη καὶ εὐγνωμοσύνη, τοῦ προσφέρει μύρο, που συμβολίζει τὸ μύρο τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς της. Ὅμως ἕνας ἀπὸ τοὺς παρευρισκόμενους σκανδαλίζεται καὶ ψιθυρίζει: «Διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων;». Πόσο μεγάλη διαφορὰ συναισθημάτων! Μύρο ἀγάπης ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, χρήματα καὶ δηνάρια ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Στ' ἀλήθεια, πῶς θὰ ὑποδεχθοῦμε ἐμεῖς τὸν Κύριο τὶς ἅγιες μέρες τοῦ Πάσχα;

«Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται!». Καὶ πάλι, δυὸ εἰκόνες φανερῶνουν τὴ διαφορὰ τῶν στρατοπέδων τῆς κοινωνίας. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ, οἱ γιοὶ τῆς νύχτας κοιμοῦνται τὸν ζοφερὸ ὕπνο τῆς ἀνομίας· ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, πιστοὶ με ἀναμμένα ἰλυχνάρια ξαγρυπνοῦν προσμένοντας τὸν Κύριο καὶ ψάλλουν εἰρηνικά, «Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται!».

Ὅλη ἡ πλῆσι πλητάρῃ τὸν ἐρχομὸ Του καὶ γνωρίζει τὴν ἅγια μορφή Του: Τὰ βουνά, τὰ ρεῖθρα τοῦ Ἰορδάνη, οἱ κέδροι τῆς Γεσθημανῆ. Τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων που ἄκουσαν τὴ φωνή Του, θεραπεύθηκαν ἀπὸ τὶς ἀσθένειές τους. Οἱ ἄγριοι κρίνοι τῶν ἀγρῶν, τὰ πολύχρωμα ἄνθη τῆς ἀνοιξῆς... Μὰ ὁ Πέτρος τὰ μεσάνυχτα εἶπε πῶς δὲν Τὸν ξέρει...

Ὁ Χριστὸς δηλώνει πῶς εἶναι πράγματι βασιλιάς. Ἀλλὰ στεφανωμένος με ἀγκάθια, γιατί εἶναι βασιλιάς τοῦ πόνου. Με ἡλαμύδα κόκκινη, γιὰ νὰ στεγνώνει τὸ αἷμα τῶν ἀθῶων τῆς γῆς. Με χέρια ἀπλωμένα στὸν Σταυρό, γιὰ νὰ ἀγκαλιάσει τοὺς ἀνθρώπους που παρίστανται στὴ σκιά τοῦ Σταυροῦ. Με τὴν πλευρὰ κεντημένη, γιὰ νὰ ζητήσει

Στ' ἀλήθεια, πόσο εὐτυχισμένοι θὰ εἴμαστε, ἂν μαζί με τὰ ἀναστάσιμα ἀγιοκέρια ἀνάβαμε σήμερα στὰ βάρη τῆς ψυχῆς μας καὶ τὴ λαμπάδα τῆς πίστεως!

σὰν θρόνο τὶς καρδιές ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Τίποτα δικό Του δὲν ἀπόκτησε. Ἐτάφη σὲ ξένο τάφο. Ὑπῆρξε ὁ μεγάλος Ξένος.

Μὲ συγκίνηση θυμόμαστε τοὺς στίχους ἐνὸς ποιήματος:

*«Γιὰ τὴν ἀγάπη σου ἐγὼ
ἀνέβηκα εἰς τὸν Σταυρό,
γιὰ τὴν ἀγάπη τὴ δική μου
ἐσὺ τί ἔκαμες, παιδί μου;»*

Αὐτὴ τὴν ἐρώτηση ἂς κάνουμε φέτος στὸν ἑαυτό μας, ὥστε νὰ ἐρευνησοῦμε βαθιὰ ἂν ἡ ἀγάπη μας ἀνταποκρίνεται στὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ μας. Μὲ ἀποφασιστικότητα καὶ πίστη ἂς ἀρχίσουμε μιὰ νέα ζωὴ, ἀκολουθώντας τὰ χνάρια τῶν πιστῶν μαθητῶν Του. Τὸ φετεινὸ Πάσχα ἂς εἶναι ἕνας σταθμὸς στὴ ζωὴ μας καὶ μιὰ ἀρχὴ γιὰ μιὰ καινούργια ζωὴ.

Στ' ἀλήθεια, πόσο εὐτυχισμένοι θὰ εἴμαστε, ἂν μαζί με τὰ ἀναστάσιμα ἀγιοκέρια ἀνάβαμε σήμερα στὰ βάρη τῆς ψυχῆς μας καὶ τὴ λαμπάδα τῆς πίστεως!

Καλὸ Πάσχα!

Τὰ μικρὰ τῆς ζωῆς μας

Ἡμέρα τῆς γυναίκας

Γιὰ ὄλους τοὺς ἄλλους εὐκαιρία νὰ τιμήσουν τὴν πολυποίκιλη γυναικεία προσφορά. Ὅχι μόνο μὲ μεγαλοστομίες, ἀλλὰ μὲ εὐθύτητα καὶ εἰλικρίνεια, μὲ ἔντιμη, οὐσιαστικὴ ἀναγνώριση τοῦ πολυσχιδοῦς ἔργου τῆς. Παρὰ τοὺς ἐνθουσιώδεις πανηγυρισμούς, σύμφωνα μὲ διεθνεῖς διαπιστώσεις οἱ γυναῖκες ἐξακολουθοῦν νὰ ἀμείβονται λιγώτερο, νὰ πλήττονται περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνεργία, νὰ καταλαμβάνουν δευτερεύουσες θέσεις.

Ἡμέρα τιμῆς καὶ εὐθύνης.

Γιὰ μᾶς τὶς ἴδιες τὶς γυναῖκες, ἡμέρα περισυλλογῆς, εὐκαιρία ἀπολογισμοῦ καὶ προγραμματισμοῦ δράσης. Ἄκόμα ἓνα βῆμα πιὸ μπροστά, ἀκόμα μία προσπάθεια. Τὸ κυριώτερο, ἀκόμα μία προσευχή. Γιὰ ποιούς; Γιὰ ὅσους δὲν πιστεύουν ἢ δὲν πιστεύουν σωστά. Καὶ οἱ πλανημένοι εἶναι ἀδέλφια μας.

Σήμερα, στὴ γιορτὴ μας, ἄς ἀναλογισθοῦμε μήπως μπορεῖ ἀκόμα λίγη ἀγάπη παραπάνω νὰ μοιράσει ἢ καρδιά μας, ἀκόμα λίγη ὑπομονὴ νὰ

σπεύρουμε, ν' ἀνθίσει στὶς ψυχές μας.

Σήμερα, ἄς παρακαλέσουμε τὴν ταπεινὴ κόρη τῆς Ναζαρέτ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ βαδίζουμε μὲ τὸ παράδειγμά τῆς, νὰ προκόβουμε σὲ ἀρετὴ, πραότητα καὶ ὑπακοὴ στὸν Θεό.

Ποιὸς εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς γυναίκας; Μά, φυσικά, ὅποιος ἦταν ἀπὸ τότε ποὺ τὴν ἔπλασε ὁ Δημιουργός. Ἴδιος καὶ ἀπαράλληλος. Νὰ βελτιώνει, ν' ἀναπλάθει στὸ καλύτερο, νὰ ἐνώνει τὴν οἰκογένεια, ν' ἀκτινοβολεῖ ζωογόνο ἀγάπη. Νὰ μοιράζει τὸν χρόνο τῆς ἔτσι ποῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φροντίδα τῶν δικῶν τῆς, ν' ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων τῆς. Νὰ κατακτῇ τὴν εὐτυχία καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους.

Ἡ μέρα τῆς Ἀνάστασης

Κι ἂν Γολγοθᾶ ἀνεβαίνεις,
μάζεψε στάλα στάλα
τὴν ὑπομονή,
μάζεψε στάλα στάλα
τὴν ἐλπίδα.

Κι ἂν Γολγοθᾶ ἀνεβαίνεις,
ἄνθρωπε, φίλε, ἀδελφέ,
μὲ προσευχὴ καὶ πίστη
καρτέρα νὰ ῥθει μιὰ αὐγή,
νὰ ἔρθει μιὰ αὐγούλα,
νὰ ξημερώσει καὶ γιὰ σὲ
ἡ μέρα τῆς Ἀνάστασης.

Ποιὸς εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς γυναίκας; Μά, φυσικά, ὅποιος ἦταν ἀπὸ τότε ποὺ τὴν ἔπλασε ὁ Δημιουργός. Ἴδιος καὶ ἀπαράλληλος. Νὰ βελτιώνει, ν' ἀναπλάθει στὸ καλύτερο, νὰ ἐνώνει τὴν οἰκογένεια, ν' ἀκτινοβολεῖ ζωογόνο ἀγάπη. Νὰ μοιράζει τὸν χρόνο τῆς ἔτσι ποῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φροντίδα τῶν δικῶν τῆς, ν' ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων τῆς. Νὰ κατακτῇ τὴν εὐτυχία καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους.

Κάτι είδα... άκουσα... ή μούπαν...

Πόσο γρήγορα περνάει ο καιρός

Μέχρι να τὸ καταλάβεις, ἔφυγαν τὰ Χριστούγεννα, ἔφυγαν οἱ Ἀπόκριες, καὶ ἔφτασε ἡ Σαρακοστή. Οἱ νέοι εἶναι στεναχωρημένοι, γιατί δὲν πρόλαβαν καλὰ καλὰ νὰ χαροῦν τὶς διακοπές. Οἱ ἡλικιωμένοι ἄνθρωποι, ποὺ βλῆπουν νὰ φεύγει τόσο γρήγορα ὁ καιρός, βγάζοντας τὰ φύλλα τοῦ ἡμερολογίου, στεναχωριοῦνται γιὰ τὸν εὐλογο, γνωστὸ λόγο.

Ἔφυγε λοιπὸν ὁ Φλεβάρης, ποὺ λέγεται ὅτι μυρίζει καλοκαίρι. Καὶ ὁ Μάρτης ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ, καὶ ποὺ παλιά τὸν λέγανε παλουκοκάφτη, ἔχει καὶ αὐτὸς τὸ κρῦο, τὶς βροχές καὶ τὰ χιόνια του. Μὰ ἂν τύχει καὶ ζεῖς στὴν Ἀττική, ὁ καιρὸς σὲ ξεγελάει μὲ τὶς μουντὲς καὶ τὶς ἡλιόχλουστες μέρες του γιὰ παρηγοριά.

Ἡ Σαρακοστή προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπο γιὰ τὸν ἔρχομὸ τοῦ Πάσχα. Τὸ νὰ παρακολουθεῖς τὶς ἀκολουθίες καὶ τὶς λειτουργίες, ὅταν φυσικὰ τὸ ἐπιτρέπουν ἡ ὑγεία σου καὶ τὰ καπρίτσια τοῦ καιροῦ, γαληνεύει τὴν ψυχὴ καὶ ἡρεμεῖ τὸν νοῦ.

Ἄν κάποιος ἡλικιωμένος ζεῖ μέσα σὲ πολυπληθῆ οἰκογένεια, δὲν ἔχει τὴν πολυτέλεια γιὰ μελαγχολία. Ἄν μάλιστα ὑπάρχει καὶ ἓνα μωρό, τότε θὰ τὸ δεῖ νὰ ἀρχίσει νὰ μπουσουλάει, καὶ μάλιστα βιαστικά. Ὅταν ἀρχίσει νὰ περπατάει, καὶ οἱ γονεῖς του ἐργάζονται, τότε τὸ πηγαίνουν μισοκοιμισμένο μὲ τὸ αὐτοκίνητο στὸν παιδικὸ σταθμὸ. Ἀκολουθεῖ

τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, καὶ στὴ συνέχεια ὅ,τι ἄλλο, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἀποκτήσει καὶ ἄλλα ἐφόδια γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Μετὰ ἀρχίζει ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν εὕρεση ἐργασίας. Ἔχει φτάσει σὲ μιὰ ἡλικία ποὺ θὰ πρέπει νὰ βρεῖ τὸν κατάλληλο σύντροφο, ἂν βέβαια θέλει νὰ κάνει οἰκογένεια.

Οἱ ἄνθρωποι, ὅταν εἶναι νέοι, ἔχουν ὄνειρα καὶ προσδοκίες πού, γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν, ἀπαιτοῦν κόπους, πρᾶγμα ποὺ εἶναι κουραστικό, ἀλλὰ ἀξίζει τὸν κόπο. Ἄλλοι νέοι δὲν ἔχουν τέτοιες σκέψεις. Προσπαθοῦν νὰ ζοῦν τὸ τώρα, καὶ ὅταν οἱ δυσκολίες ποὺ δὲν τὶς φαντάζονταν ἔρχονται, τότε τρέχουν, καὶ δὲν εἶναι σίγουρο ἂν θὰ προλάβουν τὸ κακό.

Τώρα, θὰ πείτε, τί μὲ ἔπιασε καὶ βάζω τὸν ἄνθρωπο ὅλο νὰ τρέχει; Ἄραγε, ἔτσι εἶναι ἡ ζωὴ; Ὅχι βέβαια, ἡ ζωὴ εἶναι ὠραία, ἀκόμα καὶ μὲ τὸ τρέξιμο καὶ τὴν κούρασή της.

Ἄς μᾶς βοηθήσει ὁ Θεὸς νὰ στηριζόμαστε πάνω Του, χωρὶς νὰ ὑποφέρουμε γιὰ τὰ λίγα

ποὺ μᾶς λείπουν, καὶ νὰ Τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ πολλὰ ποὺ ἔχουμε. Ἄς μᾶς βοηθήσει νὰ δεχόμαστε τὸν καιρὸ ὅπως μᾶς ἔρχεται, καὶ ἄς εὐχόμαστε νὰ δεχθοῦμε τὸ Πάσχα μὲ ὑγεία καὶ χαρὰ.

ΛΙΤΣΑ ΑΠΑΛΑΚΗ

Βιβλιοπαρουσίαση

ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΚΥΡΙΕΣ ΜΟΥ
ΜΑΡΙΑ ΓΟΥΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ,
ΑΘΗΝΑ 2021, 14Χ21,
160 σελ.

Ἡ Μαρία Γουμενοπούλου ἀσφαλῶς δὲν χρειάζεται συστάσεις. Ἄλλωστε, ἡ καταξιωμένη καὶ πολυβραβευμένη αὐτὴ λογοτέχνης, στὴν ὁποία ὀφείλει πολλὰ ἢ παιδικὴ κυρίως λογοτεχνία καὶ τῆς ὁποίας πολλὰ κείμενα κοσμοῦν τὰ ἀναγνωστικὰ καὶ τὰ ἀνθολόγια τοῦ Δημοτικοῦ, εἶναι τακτικὴ καὶ πολὺ ἀγαπημένη συνεργάτις τοῦ περιοδικοῦ μας.

Γιὰ πολλοὺς ἴσως δὲν χρειάζεται συστάσεις καὶ τὸ βιβλίο

ποὺ παρουσιάζουμε ἐδῶ. Τὸ βιβλίο *Καλημέρα κυρίες μου* φιλοξενεῖ μιὰ σειρὰ ἀπὸ τριάντα ἕνα (31) κείμενα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρχικὰ παρουσιάσθηκαν σὲ ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς ποὺ ἐπεμελεῖτο ὁ Νέστορας Μάτσας στὸ ΕΙΡΤ, καὶ κατόπιν συγκεντρώθηκαν, ἐμπλουτίσθηκαν καὶ κυκλοφόρησαν σὲ βιβλίο ἀπὸ τὴς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός».

Τὰ κείμενα αὐτά, ἐκτάσως τριῶν-τεσσάρων περίπου σελίδων τὸ καθένα, καλύπτουν ἕνα μεγάλου εὗρος θεμάτων, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἕνα ἰδιαίτερο γυναικεῖο ἐνδιαφέρον. Σὲ ἅλλες σελίδες τοῦ παρόντος τεύχους δημοσιεύουμε, κατόπιν συνεννόησης μὲ τὴ συγγραφέα, ἕνα τέτοιο κείμενο.

Τὰ κείμενα ἀκολουθοῦν, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἕνα ἀπλὸ καὶ λειτουργικὸ «μοτίβο»: Ἐνα μικρὸ, χαριτωμένο περιστατικὸ ἢ μιὰ ἀπλὴ σκέψη δίνει τὸ ἔναυσμα γιὰ μιὰ ἀποκαλυπτικὴ συζήτηση ἢ ἕναν γόνιμο ἐσωτερικὸ διάλογο. Μὲ πρωτότυπο καὶ ἐναργεῖ τρόπο ἡ συγγραφέας ξεδιπλώνει μπροστὰ στὰ μάτια μας μεγάλες ἀλήθειες.

Ἡ γραφὴ τῆς κ. Γουμενοπούλου ἔχει χαρακτηριστικὰ ποὺ τὸ καθένα τους εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὸ ἐπαιετό, ἀλλὰ, τὸ σημαντικώτερο, δύσκολα τὰ βρίσκεις μαζί: τὴν ἀπλότητα καὶ τὸν πλοῦτο τῆς γραφῆς, τὴ ζωντάνια τῆς ἀφήγη-

σης καὶ τὴ δεισδυτικότητα τῆς σκέψης. Κυρίως, ἴσως, μιὰ ἀπαράμιλλη εὐρηματικότητα, εἴτε στὸ ἀρχικὸ ἔναυσμα, εἴτε στὴν ἐκδίπλωση τῆς σκέψης, εἴτε στὸ συμπέρασμα, εἴτε καὶ σὲ ὅλα μαζί. Ὅλα τὰ κείμενα, τὸ καθένα γιὰ τοὺς δικούς του λόγους, τὰ χαίρεσαι καὶ τὰ ἀπολαμβάνεις. Συχνὰ νιώθεις ὅτι δύσκολα θὰ μπορούσες νὰ βρεῖς κείμενα σὰν αὐτά, ποὺ νὰ σὲ ἀναπαύουν καὶ νὰ σὲ προβληματίζουν συγχρόνως – καὶ αὐτὸς ὁ δύσκολος συνδυασμὸς εἶναι ἀσφαλῶς καρπὸς τοῦ λογοτεχνικοῦ τάλαντου καὶ τῆς συγγραφικῆς μαεστρίας τῆς κ. Γουμενοπούλου.

Ὅφειλουμε ἀσφαλῶς εὐχαριστίες στὸν ἐκδότη, τὸν κ. Κυριακίδη, ποὺ ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλία νὰ ἐκδώσει τὸ βιβλίο αὐτὸ τῆς κ. Γουμενοπούλου (ὁ ἴδιος δύο χρόνια νωρίτερα εἶχε ἐκδώσει τὸ ἐμβληματικὸ βιβλίο *Τὸ μαξιλάρι*). Χωρὶς νὰ ὑποτιμῶ τὴν εὐκαιρία ποὺ δίνει στοὺς παλαιότερους νὰ θυμηθοῦν αὐτὸ ποὺ ἔχουν διαβάσει καὶ ἀγαπήσει, αὐτὸ ποὺ ἴσως τοὺς ἔχει σημαδέψει, ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ σημειώσω ὅτι ἀξιολογῶ ὡς ἀκόμα πιὸ σημαντικὴ τὴν εὐκαιρία ποὺ δίνει στοὺς νεωτέρους – ἐν οἷς καὶ ἐγώ – νὰ γνωρίσουν θησαυροὺς ποὺ εἶναι ἀληθινὰ κρῖμα νὰ ἀγνοοῦν.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

**ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟ ΧΑΛΙ,
ΥΦΑΣΜΕΝΟ ΜΕ ΜΝΗΜΕΣ
ΠΟΛΛΕΣ...**

ΓΕΩΡΓΙΑ ΕΦΡΑΙΜΟΓΛΟΥ-
ΠΕΤΡΟΥ
ΑΘΗΝΑ 2019, 14Χ21,
142 σελ.

**1922-2022. Όταν οί αναμνή-
σεις πλέκονται με τὰ στημόνια
και τὰ ύφάδια**

Έδω και καιρό έφτασε στα χέρια μου ένα τρυφερό, νοσταλγικό βιβλίο, τὸ ὁποῖο περιέμενε ὑπομονετικά νὰ βγεῖ στὸν ἥλιο τῆς δημοσιότητας. Τοῦ μιλοῦσα κι ἐγὼ ἀγαπητικά, λέγοντάς του, «Θάρθει ἡ ὥρα, δὲν σὲ ξεχνῶ».

Σὰν ξημέρωσε τὸ 2022, με ὄλο τὸ ἱστορικό του βάρος ἀπὸ ὅσα συνέβησαν πρὶν ἑκατὸ χρόνια, τυλιγμένο στὸν πόνο, στὸ αἶμα, στὴν καταστροφή, τὸ πῆρα στὰ χέρια μου, καὶ ξεφυλλίζοντάς το εἶχα τὴν αἴσθηση ἀλλοτε πὼς βρισκόμουν στὰ σοκάκια τῆς Μικρασιατικῆς Σπάρτης, καὶ ἀλλοτε στοὺς δρόμους τῆς παλιᾶς Νέας Ἰωνίας. Στὶς σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἀναζήτησα νὰ βρῶ μιὰ γωνιά νὰ ξεποστᾶσω ἀπὸ τὴν ὀδύνη πού με συγκλονίζει, κάθε φορὰ πού προσεγγίζω αὐτὸ τὸ ἀπερίγραπτο σκη-

νικὸ τῆς ἀνθρώπινης τραγωδίας τοῦ 1922. Σήμερα, λοιπόν, σὰς καλῶ νὰ περιπατήσουμε μαζὶ στὸ Ταππουργεῖο τῆς οἰκογένειας Δημητρίου Ἐφραϊμογλοῦ, τὴν ἱστορία τοῦ ὁποῖου, καθὼς καὶ τῆς οἰκογένειάς του, ἀφηγεῖται ἡ κόρη Γεωργία Ἐφραϊμογλοῦ-Πέτρου, διανθίζοντάς τὴν με προσωπικὲς ἐμπειρίες καὶ στοιχεῖα αὐτοβιογραφικά.

Θέλω νὰ σὰς ὁμολογήσω πὼς ἀπὸ μικρὴ μαθήτρια εἶχα δυσκολία νὰ μελετήσω τὶς ἐθνικὲς μας καταστροφές. Σφιγγόταν ἡ καρδιά μου. Γι' αὐτὸ δὲν μποροῦσα νὰ ἀναφερθῶ στὴν Ἄλωση, οὔτε νὰ ἀγγίξω ἐρευνητικὰ τὴν τραγωδία τοῦ '22. Ὁ πόνος καὶ τὸ κλάμα πού με κατέκλυζε μοῦ δημιουργοῦσε ἕνα τεῖχος σιωπῆς. Στὴν ὑπέρβαση αὐτῆς μου τῆς ἀδυναμίας ἔπαιξαν μεγάλο ρόλο οἱ διηγήσεις τοῦ πατέρα μου, ὁ ὁποῖος ἦταν πολὺχροнос στρατιώτης στὰ χῶματα τῆς Μικρασίας καὶ βαρύτατα τραυματίας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκπληκτικὰ βιβλία τῶν σπουδαίων λογοτεχνῶν μας, τοῦ Βενέζη κ.ἄ.

Ἐσχάτως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἔφτασε τὸ 2022, κάποια γεγονότα με ἔκαναν νὰ αἰσθάνομαι ἔντονη τὴν ὑποχρέωση νὰ μιλήσω γι' αὐτὸ τὸ '22 τῆς καρδιάς μου: Ἡ παράσταση τοῦ ἐξαιρετικά γραμμένου καὶ παρουσιασμένου ἀπὸ τὴν κ. Ντενίση, φιλόλογο-ἠθοποιό-συγγραφέα, ἔργο «Σμύρνη μου ἀγαπημένη», τὸ βιβλίο τῆς συγγραφέως κ. Γεωργίας Ἐφραϊμογλοῦ-Πέτρου με τίτλο *Χειροποίητο χαλί, υφασμένο με μνήμες πολλῆς...* Καί, τέλος, δύο εἰδήσεις: Ἡ δημιουργία ἐργαστηρίου με ἀργαλειοὺς γιὰ τὴν κατασκευὴ ὑφαντῶν στὴν Ἀθήνα μας, προσπάθεια κάποιων ἐμπνευσμένων κυριῶν, ὡς καὶ «ἡ διαμεσικὴ παράσταση γιὰ τὸν ἀργαλειὸ στὸ Μέγαρο Μουσικῆς», μιὰ ἐντυπωσιακὰ πρω-

τότυπη παράσταση, ὑπῆρξαν μοχλοὶ παρακίνησης. Ὅπως ἔχει γραφεῖ (*Ἐστία*, 31/1/2022), ἡ παράσταση αὐτὴ «ἀντιλαμβάνεται τὸ ὑφαντὸ ὡς φορέα ἱστορίας, ἕναν καμβὰ ἐπάνω στὸν ὁποῖο πανανθρώπινα καὶ προσωπικὰ μοτίβα ζωῆς παίρνουν χρῶμα καὶ σχῆμα». Αὐτὸς ὁ τόσο μεστὸς ὅσο καὶ λιτὸς ὀρισμὸς τοῦ ὑφαντοῦ μᾶς ὀδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν στὸ ὠραῖο, κατατοπιστικὸ ὅσο καὶ συναισθηματικὰ φορτισμένο βιβλίο τῆς κ. Γεωργίας Ἐφραϊμογλοῦ-Πέτρου.

Στὸν δικὸ της τὸν καμβά, ἡ συγγραφέας ἔχει κεντήσει τὴ ματοβαμμένη ἱστορία τῶν προγόνων της, ἀλλὰ καὶ τὴ με τόσους κόπους, μεράκι καὶ ἐντιμότητα προσπάθειά τους νὰ ἐπιβιώσουν στὴ νέα τους ἐγκατάσταση, μετατρέποντας τὴν ἀπόγνωση, τὴν ἐμπειρία τῆς φρικαλεότητας πού βίωσαν, σὲ ἐνεργητικότητα καὶ δυναμικὴ γιὰ δημιουργία. Οἱ σελίδες γιὰ τὴν τραγωδία τοῦ ξεριζωμοῦ λιτές, ἀλλὰ συγκλονιστικές. Οἱ περιγραφὲς ὁμως τῆς μεγάλης προσπάθειας τῶν ξεριζωμένων νὰ δημιουργήσουν καὶ νὰ ἐπιβιώσουν, μοναδικές. Κάποιες σελίδες πρέπει νὰ διαβαστοῦν ἀπὸ μαθητὲς σχολῶν κληστοῦφαντουργίας (ἂν ὑπάρχουν πλῆθον).

Τὸ βιβλίο μιλάει γιὰ τὸ χειροποίητο χαλί, περιέχει καὶ φωτογραφίες τῶν ἀριστουργημάτων πού ἔχουν βγεῖ ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ ἐργαστήριό καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐργατικότητας, δημιουργικότητας, ἀλλὰ καὶ ἔμπνευσης.

Ἡ συγγραφέας, σὰν νὰ κάθε-ται μπροστὰ στὸν ὄρθιο ἀργαλειό της, πλέκει τὶς προσωπικὲς της ἀναμνήσεις, ἀποτυπώνει τὶς ἐθνικὲς μας ταραγμένες ἐποχές, πού συνδέονται με τὴν ἱστορία τῆς οἰκογένειάς της καὶ τὶς ἀληθινὰ πατρίδες μας, ἐνῶ ταυτόχρονα δίνει παράδειγμα

τρανὸ πῶς μὲ τὴν ἐργατικότη-
τα, τὴν ἐντιμότητα καὶ τὴν Πίστη
ἀντιμετωπίζονται δυσκολίες
ἀντικειμενικὰ ἀξεπέραστες. Ποιὸ
ἦταν τὸ ἐφόδιο αὐτῶν τῶν ἥρω-
ικῶν, βασανισμένων ἀνθρώπων,
ποῦ ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα τὸ
1922, ξεριζωμένοι ἀπὸ τὶς πα-
τρογονικὲς τους ἐστίες; «Μονα-

*δικό τους ἐφόδιο οἱ οἰκογενεια-
κές, πνευματικές, θρησκευτικές,
ἐθνικὲς τους ἀξίες».*

*«Αὐτὲς ἐπεδίωξα νὰ ἀναδεί-
ξω», γράφει. Ἐν κἀτὶ ἀπὸ ὅλες
αὐτὲς τὶς ἀξίες μπορέσουμε νὰ
μεταλαμπαδεύσουμε κι ἐμεῖς μὲ
τὴ σειρά μας στὰ παιδιὰ καὶ στὰ
ἐγγόνια μας, τὰ ὁποῖα βιώνουν*

σήμερα ἓνα ἐξαιρετικὰ δύσκολο
κοινωνικὸ, οικονομικὸ καὶ πνευ-
ματικὸ περιβάλλον, θὰ ἔχουν
πολλὰ νὰ κερδίσουν καὶ αὐτὰ,
ἀλλὰ καὶ τὸ Ἔθνος μας.

**ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΟΡΦΟΠΟΥΛΟΥ-
ΓΕΩΡΓΟΥΛΕΑ**

Εἰς Ἀνημόσυνον

Μαρία Δ. Σπυροπούλου

Στὶς 17 Ἰανουαρίου 2022
ἔφυγε γιὰ τὸν οὐρανό, τὴν
«ὄντως ζωὴν», ἡ Μαρία Δ.
Σπυροπούλου. Μιά «*ἀνδρεία
γυναίκα*», μιὰ σπάνια προσω-
πικότητα, μιὰ ἐξ ὀλοκλήρου
ἀφιερωμένη πίστη, μιὰ μεγάλη
ἱεραπόστολος τῆς Ὁρθόδοξης
Ἐκκλησίας. ἤφηνε τὴν τελευ-
ταία τῆς πνοὴ στὴ φιλόξενη οἰκία
καὶ στὴ ζεστὴ ἀγκαλιὰ τῶν ἀγα-
πημένων ἀδελφῶν τῆς Νίκου
καὶ Μερόπης Σπυροπούλου.
Τοὺς τελευταίους ἑπτὰ μῆνες
εἶχε ἐπιδεινωθεῖ πολὺ ἡ ἀναι-
μία τῆς, καὶ ἡ προχωρημένη
σχετικῶς ἡλικία τῆς δὲν ἄφηνε
περιθώρια. Ἄλλῃωστε, ἡ ἴδια
Ἰαχταροῦσε τὴν ὥρα πού «*εἶναι
Χριστῶ εἶναι*».

Ἔχουμε τὴν εὐλογία νὰ γνω-
ρίζαμε τὴ Μαρία ἀπὸ τὴ μικρὴ
τῆς ἡλικία στὴ Λευκάδα, ὅπου
ἔμενε μὲ τὴν ἀγαπητὴ καὶ σε-
βαστὴ πατρικὴ τῆς οἰκογένεια,
ἀποτελούμενη ἀπὸ τὸν μικρό-
τερο ἀδελφὸ τῆς Νίκο καὶ τοὺς
ἀείμνηστους γονεῖς τῆς. Τὸν πα-
τέρα τῆς, τὸν ἐξαίρετο θεολόγο
καθηγητὴ μας Δημήτριο Σπυρό-
πουλο στὸ Γυμνάσιο-Λύκειο τῆς
πόλης μας, καὶ τὴ μητέρα τῆς,
τὴν εὐγενικὴ καὶ καλοκαρδῆ

κυρία Ἑλένη, τὴν ἀγαπητὴ σὲ
ὄλους μας. Ὅσοι ἔχουμε τὴν
τιμὴ νὰ γνωρίζουμε τὴν οἰκογέ-
νεια Σπυροπούλου, καὶ ἰδιαίτερα
τὸ ἀνάστημά τους, τὴ Μαρία, κα-
ταθέτουμε ὅτι πρόσφεραν στὴν
ἐλληνικὴ κοινωνία καὶ στὴ δι-
εθνῆ χριστιανικὴ κοινότητα μιὰ
σπάνια γυναίκα, ἓνα ταλαντοῦχο
καὶ δημιουργικὸ ἄνθρωπο, μιὰ
χαρισματικὴ ἐκπαιδευτικὴ, μιὰ
ἀφοσιωμένη κοινωνικὴ λειτουρ-
γία, μιὰ καθιερωμένη ἱεραπόστο-
λο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Ἄλλὰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν
ἀνθρώπων, στὸ ἐσωτερικὸ καὶ
στὸ ἐξωτερικὸ, ποῦ τὴ γνώρισαν
καὶ συνεργάστηκαν μαζί τῆς θὰ
εἶχαν μπροστὰ τους μιὰ ταλα-
ντούχα δασκάλα στὰ σχολεῖα
ὅπου δίδαξε, δημόσια καὶ ἰδιω-
τικά, καὶ μιὰ δραστήρια λειτουρ-
γία, ποῦ ἐπιτέλεσε σπουδαῖο κοιν-
ωρικὸ ἔργο ὡς ὑποδιευθύντρια
τοῦ Ἀμαθίου Ὁρφανοτροφεί-
ου Ἀθηνῶν, Πέραν αὐτῶν τῶν
δραστηριοτήτων, ἐργάστηκε
ἐπιμελῶς στὸν τομέα τῆς συγ-
γραφῆς νεανικῶν ἐντύπων, καὶ
κυρίως τοῦ πανελληνίου θρη-
σκευτικοῦ περιοδικοῦ «*Ἡ Ζωὴ
τοῦ Παιδιοῦ*».

Τὸ 1963 διευρύνθηκε πολὺ ὁ

ὀρίζοντάς τῆς, πέραν τῶν ἔργων
τῆς στὴν Ἑλλάδα. Βρέθηκε στὴ
Γαλλία, μὲ σκοπὸ ἀρχικὰ νὰ
ἐμπλουτίσει καὶ νὰ τελειοποιή-
σει τὶς γνώσεις τῆς στὴ γαλλικὴ
γλῶσσα, καὶ παράλληλα νὰ
παρακολουθήσει τοὺς τρόπους
ἐργασίας τοῦ θρησκευτικοῦ
τύπου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς
Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ τῆς χορηγή-
θηκε ὑποτροφία ἀπὸ τὴν «Κα-
θολικὴ Ἐπιτροπὴ Πολιτιστικῆς
Συνεργασίας» καὶ παρακολού-
θησε μαθήματα δημοσιογραφί-

ας στο Καθολικό Ίνστιτούτο της Lille. Στη συνέχεια, με την ίδια υποτροφία, φοίτησε στο Ὁρθόδοξο Θεολογικό Ίνστιτούτο τοῦ Ἁγίου Σεργίου τοῦ Καθολικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Παρισιοῦ καὶ στὴ Σχολὴ Πρακτικῆς τῆς Σορβόννης. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν τῆς Στὴ Γαλλία, ἐργάστηκε στὸ γαλλικὸ ὀρθόδοξο περιοδικὸ *Contacts*, ἐξέδωσε τὸ Συμπόσιο *Ὁρθόδοξη Θεώρηση τῆς Β΄ Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ* καὶ συνεργάστηκε στὶς ἐλληνικὲς θεολογικὲς ἐκδόσεις. Ἐπιπλέον, μετέφρασε ἀπὸ τὴ γαλλικὴ τὸ βιβλίο *Ἡ Ἁγία Μόσχα*, ἐκδ. «Τῆνος».

Τὸ 1968 ἀνοίγεται ἄλλο κεφάλαιο στὶς δραστηριότητές της στὸ ἐξωτερικὸ μὲ υποτροφία ποῦ τῆς χορηγήθηκε ἀπὸ Ρουμανικὸ Πατριαρχεῖο, μέσῳ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Στὸ Βουκουρέστι, μετὰ τὴν ἐκμάθηση τῆς ρουμανικῆς γλώσσας, παρακολούθησε μαθήματα τοῦ κύκλου τῶν Doctorat τοῦ Θεολογικοῦ Ίνστιτούτου, μελέτησε θέματα ἀναφερόμενα στὴν πνευματικότητα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας καὶ παρακολούθησε

τὴ σύγχρονη ζωὴ, τὴν ὀργάνωση καὶ τὶς δραστηριότητές της. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς της στὴ Ρουμανία, δημοσίευσε ἄρθρα γιὰ τὶς διάφορες πλευρὲς τῆς ρουμανικῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ θεολογικῆς ἐπικαιρότητας καὶ μεταφράσεις ἄρθρων Ρουμάνων θεολόγων στὰ περιοδικὰ *Ἐκκλησία*, *Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, *Ἀνάπλασις*, *Contacts* καὶ στὸ Συμπόσιο *Ὁ Ζωντανὸς Λόγος*. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ρουμανικῶν σπουδῶν της, ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν τῆς ἀνέθεσε τὴν εὐθύνη τῆς λειτουργίας τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου «Ἡ Βηθλεέμ». Παράλληλα μὲ τὸ ἔργο αὐτό, συνέγραψε στὴ γαλλικὴ γλῶσσα σειρά ἄρθρων γιὰ «*τὸ χθὲς καὶ τὸ σήμερον*» τῆς Ὁρθόδοξου Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα δημοσιεύθηκαν στὸ περιοδικὸ *Contacts*. Ἐργάστηκε ἐπὶ ἓνα διάστημα μονιμοποιημένη (Φ.Ε.Κ. 37/1972) στὴ θέση τοῦ βοηθοῦ συνεργάτη Τύπου. Μὲ σύμβαση, κατέιχε θέση τῆς υπεύθυνης γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Διορθόδοξου Κέντρου Ἀθηνῶν.

Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα, ἐφοδιασμένη μὲ σπουδές, γλῶσσες

καὶ πλούσια ἐμπειρία ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, στρέφεται πρὸς τὴν Ἄνω Ἀνατολή, τὸν τελευταῖο καὶ μακροχρόνιο σταθμὸ τῆς ἱεραποστολῆς της. Μὲ κέντρο τὴ Σεούλ τῆς Κορέας καὶ κύριο συνεργάτη καὶ πνευματικὸ της ὄδηγὸ τὸν γνωστὸ Ἐπίσκοπο Σωτήριο Τράμπα, ἀνέπτυξε μεγάλη ἱεραποστολικὴ δράση, τὴν κορυφαία ποῦ εἶχε θέσει ὡς σκοπὸ. Εἰς ἀναγνώριση τοῦ ὄλου ἔργου της, στὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Σεούλ, ἡ εὐλαβεστάτη Μαρία Σπυροπούλου προχειρίστηκε σὲ Διάκονο τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας... «*Δέδωκα δὲ αὐτῇ εὐλογίαν... ὑπηρετεῖν τὸ ἔργον τῆς Ὁρθόδοξου Ἱεραποστολῆς πάση δυνάμει*» (Χειροθετήριον Γράμμα τοῦ Μητροπολίτη Νέας Ζηλανδίας, Ἐξαρχον Κορέας, Διονυσίου, 24-9-1978).

Αὐτὴ ἦταν, ἐν συντομίᾳ, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῆς Μαρίας Σπυροπούλου. Ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἀξιώσει τῆς αἰώνιας ζωῆς στὴν Οὐράνιο Βασιλεία Του. Καὶ μεῖς νὰ ἔχουμε τὴν εὐχὴ της.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΚΑΒΟΥΛΗΣ

Εἰς Ἀννημίσνον

Κωνσταντῖνος Ἀθανασόπουλος (1930-2019)

Συμπληρώνονται φέτος τρία ἔτη ἀπὸ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημία τοῦ διαπρεποῦς θεολόγου, διδασκάλου καὶ ἐμπνευσμένου ἱεροκήρυκα Κωνσταντίνου Ἀθανασόπουλου, μέλους τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων ἢ «ΖΩΗ» καὶ καθηγητῆ τῆς πρῶν παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Λάρισας. Ἄν καί, ὅπως ἐγράφη χαρακτηριστικὰ στὴν ἐφημερίδα *Ἐλευθερία* τῆς Λάρισας, «*δὲν ὑπάρχει ἐπαρχία καὶ πόλη τῆς Ἑλλάδας*

που να μην την επισκέφθηκε και να μην κήρυξε τον λόγο του Θεού», εν τούτοις, πέρα από κάθε αμφιβολία, ο αοίδιμος Κωνσταντίνος Ἀθανασόπουλος συνέδεσε το όνομα και τη ζωή του με την πόλη της Λάρισας. Ο Κωνσταντίνος Ἀθανασόπουλος βρισκόταν πίσω από το έργο των Χριστιανικών Μαθητικών Ὁμάδων, όντας ο ίδιος ο ίδρυτής και η ψυχή των Κατασκηνώσεων του « Ἀποστόλου Παύλου» στο Στόμιο, ενώ παράλληλα βρισκόταν και πίσω από κύκλους μελέτης Ἀγίας Γραφής ανδρών και γυναικῶν, κύκλους φοιτητῶν και φοιτητριῶν, κύκλους ἐπιστημόνων, κύκλους προνοίας και φιλανθρωπικῆς δράσεως. Δὲν θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ μακρύνουμε ἄλλο τὸν λόγο, γιατί δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ μιλήσει κανείς για τὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου Ἀθανασόπουλου στὴ Λάρισα, χωρὶς νὰ φανεῖ σὲ ὅσους μὲν δὲν τὸν ἐγνώριζαν ὅτι ὑπερβάλλει, και τὴν ἴδια στιγμή, σὲ ὅσους εἶχαν τὴν τύχη νὰ τὸν γνωρίζουν ὅτι λέγει λίγα. Εἰς μνημόσυνον ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημία του δημοσιεύουμε ἐδῶ ἓνα κείμενο που μᾶς ἐστάλη, τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖ ἐναργῶς τὸ ἀποτύπωμα τῆς πνευματικῆς παρουσίας τοῦ Κωνσταντίνου Ἀθανασόπουλου στὴν ψυχὴ ὧσων ἀξιώθηκαν νὰ τὸν γνωρίσουν και τὸ βᾶρος τῆς πνευματικῆς του κληρονομιάς.

ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

* * *

«Οὐδείς ἀναντικατάστατος!», λέγει ὁ σοφὸς Ἰαός. Φαίνεται ὅμως πὼς ὁ σοφὸς Ἰαὸς δὲν εἶχε γνωρίσει τὸν κ. Ἀθανασόπουλο... Κι ἐνῶ θὰ περίμενε κανείς τὰ τοπικὰ μέσα νὰ εἶχαν κατακλυστεῖ ἀπὸ δημοσιεύσεις και ἀφιερῶματα τὰ τελευταῖα τρία χρόνια που ἔχουν περάσει ἀπὸ τὴν ἐκδημία του, ἀντ' αὐτοῦ ἐπικράτησε μιὰ ἐκκωφαντικὴ σιωπή.

Ὁ λόγος εἶναι ἀπλός: Τὰ βαθιὰ αἰσθήματα εἶναι τὰ βουβά... Ἄλλωστε, ποὶς θὰ τοῖμοῦσε νὰ γράψει κάτι για αὐτὴ τὴ μοναδικὴ προσωπικότητα, ἡ ὁποία φώτιζε σιγὰ σιγὰ και πρὸ πάντων

ἀβίαστα ὅσους εἶχαν τὴν τύχη νὰ ζήσουν ἔστω και για λίγο μαζί του; Ἐξάλλου, ὁ ἴδιος σεβόταν πάντα τὴν κυρίαρχη ἀρχὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ὁποία ὑπηρέτησε σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ: τὴν ἐλευθέρη βουλήση...

Τὸ παρακάτω κείμενο τὸ συνέταξε τὴν ἡμέρα τῆς κοίμησής του, ἀλλὰ δὲν εἶχα τὸ σθένος νὰ τὸ ἐκφωνήσω μπροστὰ στοὺς χίλιους και πλέον ἀνθρώπους που ἦρθαν νὰ τὸν ἀποχαιρετήσουν στὸν Ι. Ν. τοῦ Ἀγίου Ἀχιλλείου. Τὸ δημοσιεύω τώρα μόνο εἰς μνήμην του, ὡς κατάθεση ψυχῆς, ὡς ἓνα ταπεινὸ εὐχαριστῶ!

Κύριε Ἀθανασόπουλε,

Στὴν παιδικὴ μου ἡλικία ἤσουν ἓνας γλυκὸς και συμπαθητικὸς κύριος. Στὴν ἐφηβικὴ μου ἡλικία ἤσουν ὁ κύριος Ἀθανασόπουλος, που μᾶς πίεζε νὰ ἀναλαμβάνουμε εὐθύνες: Ὁμάδες, κατασκηνώσεις, γιορτές, χορωδίες, και πάλι ὁμάδες, κατασκηνώσεις...

Στὰ 18 μου ἀντέδρασα. «Θέλω νὰ γνωρίσω τὸν κόσμο!», εἶπα μέσα μου. Κι ἔφυγα. Ἐφυγα νὰ σπουδάσω μακριά, πῆγα ἀκόμη πιὸ μακριά, στὸ ἐξω-

τερικὸ, γνώρισα κάθε λογιῆ ἀνθρώπους, ἀλλοθῶσσοι, ἀλλοθῶρσοι, μορφωμένους και μὴ, ἀκαδημαϊκοὺς, ἐπιφανεῖς δικηγόρους, πολιτικούς, βιομηχάνους, ἐκπροσώπους πρεσβειῶν... Ἐφτασα μέχρι τὴν πόρτα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης! Καὶ μετὰ; Ἐνα κενό...

Ἐστερα ἦρθαν τὰ δύσκολα. Μιὰ ἀνίατη ἀσθένεια, ἓνας θάνατος. Ἡ παρουσία ἡ δική σου, ἀλλὰ και ὅλης τῆς Χριστιανικῆς Ἐστίας Λάρισας «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος», ἦταν καταλυτικὴ. Δικαιρικὴ, ἀλλὰ δυνατὴ. Ἐνα τηλεφώνημα, ἓνας λόγος του και μόνο μου ἀρκοῦσε. «Ὁ καλὸς ὁδηγὸς ξέρει νὰ στρίβει τὸ τιμόνι!», μου ἔλεγες. «Ἄν πηγαίνεις μόνο εὐθεῖα, θὰ βρίσκεις τοῖχο».

Γύρισα πίσω. Δὲν μου τὸ ζήτησες ποτέ, πάντα μου ἔλεγες νὰ ἔχω ἀνοιχτοὺς τοὺς ὀρίζοντές μου. Γύρισα, γιατί ἐγὼ τὸ ἤθελα. Ξεκίνησα τὴ δική μου δουλειὰ στὴ Λάρισα, γιατί δὲν εἶχα ἄλλη ἐπιλογή. Δὲν ὑπῆρχε καμμία θέση για μένα ἐδῶ! Στὰ ἐγκαίνια τοῦ γραφείου μου ἡ Ἐστία με πηλημύρισε ἀπὸ ἀγάπη και στήριξη. Ἦσουν πάλι ἐκεῖ με τὸ χαμόγελό σου...

Κι ὕστερα ἦρθαν ξανά τὰ δύσκολα. Ἡ κρίση. Γιὰ ὅλους μας. Νέοι ἀκρωτηριασμένοι, χωρίς ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον, χωρίς δουλειά, χωρίς παιδιά, ζητιάνοι τῶν γονιῶν μας γιὰ τὴν καθημερινή μας διαβίωση. Ἀφουγκράστηκες ἀμέσως τὴν ἀνάγκη τῆς κοινωνίας. Τὰ κηρύγματά σου ἔγιναν ἀκόμη πιὸ φιλογερά: «Ἐχει ὁ θεός, ἔχει ὁ Θεός!». «Θὰ τὸ λήτε καὶ θὰ τὸ πιστεύετε», μᾶς ἔλεγες. «Ἐλπίδα κατὰ τοὺς ἀνθρώπους σημαίνει νὰ βλέπεις τὸ φῶς στὴν ἄκρη τοῦ τοῦνεῖ καὶ νὰ πιστεύεις ὅτι θὰ βγεῖς. Ἐλπίδα κατὰ Θεὸν σημαίνει νὰ βρίσκεσαι στὸ σκοτάδι καὶ νὰ εἶσαι πεπεισμένος ὅτι θὰ βγεῖς στὸ φῶς». Ἔτσι μᾶς ἔλεγες.

Προχώρησα, παντρεύτηκα, ἔγινα μπτέρα. Ἄρχισε νὰ μοῦ λείπει πάλι ἡ Ἑστία, μοῦ ἔλειπες ἐσύ, κύριε Ἀθανασόπουλε! «Νὰ κάνουμε ἕναν καινούργιο κύκλο!», εἶπαμε μὲ τὰ κορίτσια. Ἡ χαρά σου, ὅταν τὸ ἔμαθες, δὲν περιγραφόταν. «Ἔκινάει και-

νούργιος κύκλος στὴν Ἑστία! Γιὰ νὰ μὴ μᾶς κατηγορεῖτε ὅτι μένουμε στάσιμοι!», ἔλεγες στοὺς μεγαλύτερους.

Ἡ παρουσία σου καὶ πάλι καταλυτική. Ἐσὺ ἐπέλεξες τὶς ὑπεύθυνες, ἤξερες καλύτερα ἀπ' τὸν καθένα μας ποιὲς χρειαζόμασταν, καὶ εἶχες ἀπόλυτο δίκιο! Καὶ ἀκόμα καὶ ἂν εἴμαστε στὴν ἀρχή, ὁ σπόρος ἔπαισε. Καὶ μὲ τὸν καιρὸ θὰ ἀρχίσει νὰ φυτρώνει!

Ἐσὺ ὅμως σιγὰ σιγὰ ἔπαιρνες τὸν δρόμο σου. Τὸ κατάλαβες καὶ ἄρχισες νὰ ετοίμαζες. Δὲν ἄφησες ἐκκρεμότητες! Στὴν τελευταία σου ὁμιλία γιὰ τὸ σύνθημα τῆς χρονιάς μᾶς ἀποχαιρέτησες μὲ τὸν τρόπο σου... «Πεῖτέ μου τὸ μυστικό, κύριε Ἀθανασόπουλε!», σᾶς εἶπα στὸ τέλος. Μὲ κοίταξες χαμογελῶντας, ἀπορημένος, δὲν ξέρω ἂν κατάλαβες τί σοῦ εἶπα, δὲν μοῦ ἀπάντησες! Ἴσως γιὰ γιὰ σένα δὲν ὑπῆρχε μυστικό. Ἦταν φανερό! Τὸ προσδιόρισε

πολὺ σωστὰ ὁ μακαριστὸς Β. Στεργιούλης στὸ σχετικὸ ἄρθρο του στὴν τοπικὴ ἐφημερίδα: Ἀγαποῦσες τὸν Χριστὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο. Ἴσως γιὰ τὴν τελικὰ ἡ σωτηρία περνάει μόνο μέσα ἀπὸ τὸν συνάνθρωπο...

Ἐφτασες λοιπὸν στὸν προορισμὸ σου, κύριε Ἀθανασόπουλε, καὶ μᾶς ἔδωσες γερά τὴ σκυτάλη στὰ χέρια! Μᾶς ἔδωσες καὶ ὅλα τὰ ἐφόδια νὰ συνεχίσουμε, δὲν ἔχουμε καμμία δικαιολογία! Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ κρατήσουμε τὴ σκυτάλη γερά καὶ νὰ τρέξουμε στὸν δικὸ μας στίβο. Γιὰ νὰ τὴν παραδώσουμε ἀλώβητη στὶς ἐπόμενες γενιές. Ἐμεῖς, συνεχιστὲς τοῦ ἔργου σου, τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ. Ἐμεῖς, ὅπως μᾶς κάλεσες νὰ εἴμαστε στὴν τελευταία σου ὁμιλία: «Λάμποντες! Ἀστράπτοντες! Φωτόμορφα τέκνα τῆς Ἐκκλησίας!».

Ἀμήν.

K.M.

Ἡ ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς μπορεῖ νὰ γίνει μὲ τοὺς ἑξῆς τρόπους:

Γιὰ συνδρομὴ Ἑσωτερικοῦ

α) Μὲ κατάθεση στὴν τράπεζα Eurobank, στὸν λογαριασμὸ ποῦ διατηρεῖ ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωση Ἀκτίνων ὑπ' ἀριθμ.: 0026-0201-94-0100366081 (IBAN: GR1102602010000940100366081).

Νὰ ζητᾶτε νὰ σημειώνεται ρητῶς τὸ ὄνοματεπώνυμό σας στὴν Αἰτιολογία.

β) Στὰ ΕΛΤΑ μὲ ταχυδρομικὴ ἐπιταγὴ στὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ (Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα). Προβλέπεται ἐπιβάρυνση μὲ ταχυδρομικὰ τέλη.

γ) Στὰ ΕΛΤΑ μὲ ἔντυπο ταχυπληρωμῆς ποῦ συναποστέλλεται μὲ τὸ τελευταῖο τεῦχος κάθε χρονιάς γιὰ ὅσους ἔχουν ὀφειλὴ. Σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση δὲν προβλέπεται ἐπιβάρυνση μὲ ταχυδρομικὰ τέλη.

δ) Στὰ Βιβλιοπωλεῖα «ΖΩΗ» καὶ συνεργαζόμενα βιβλιοπωλεῖα.

ε) Σὲ κατὰ τόπους συνεργάτες καὶ ἀντιπροσώπους, οἱ ὁποῖοι καὶ θὰ κόβουν σχετικὲς ἀποδείξεις.

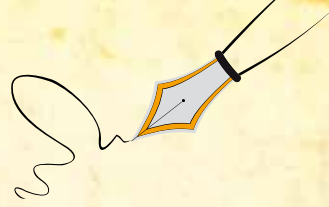
Γιὰ συνδρομὴ Ἐξωτερικοῦ

Παρακαλοῦμε μὴν ἀποστέλλετε ἐπιταγές, γιὰτὶ ἀδυνατοῦμε νὰ τὶς εἰσπράξουμε. Ἡ συνδρομὴ μπορεῖ νὰ καταθεθεῖ μὲ τραπεζικὸ ἔμβασμα. Τὰ στοιχεῖα ποῦ θὰ χρειαστεῖτε εἶναι:

– IBAN: GR1102602010000940100366081

– BIC/Swift Code: ERBKGRAA

ΠΡΟΣΟΧΗ! Ὅταν κατατίθεται ἕνα ποσὸ στὸν τραπεζικὸ λογαριασμὸ, χωρίς νὰ ἀναγράφεται στὴν Αἰτιολογία τὸ ὄνοματεπώνυμο τοῦ συνδρομητῆ / τῆς συνδρομητριάς (ἀκόμη καὶ ἂν ἀναγράφεται: «Κόσμος τῆς Ἑλληνίδος συνδρομὴ 2021» ἢ ὅ,τι ἄλλο), δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ γνωρίζουμε ποῖα συνδρομὴ ἀφορᾷ τὸ συγκεκριμένο ποσὸ! Ἄν τυχὸν ἔχετε κάνει κατάθεση, ἀλλὰ ἔχετε ἀμελήσει νὰ καταγράψετε τὰ στοιχεῖά σας στὴν Αἰτιολογία, παρακαλοῦμε ἐπικοινωνήστε μὲ τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ (κατὰ προτίμηση μὲ μήνυμα ἠλεκτρονικοῦ ταχυδρομείου), γιὰ νὰ μᾶς ἐνημερώσετε καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ πιστώσουμε σωστὰ τὸ ποσὸ.

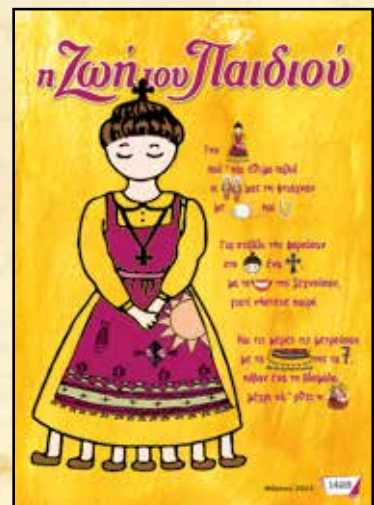
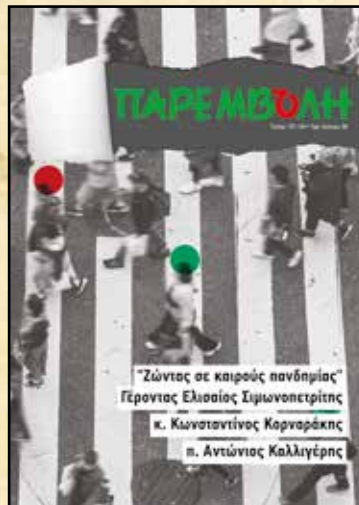

Ή αξίζει νά διαβάσετε

Τό μνηιαίο Όρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με την ιστορία τών 100 χρόνων του κοντά στόν έλληνικό λαό.

Τό περιοδικό γιά την Έπιστήμη, τά Γράμματα και την Τέχνη, με τό ένδοξο παρελθόν και τό δυναμικό “παρών” στις μάχες του κατά του ύλισμου και της άπιστίας.

Ένα περιοδικό – πολύτιμος συμπαραστάτης γιά έκπαιδευτικούς και γονείς.

Νεανικό περιοδικό τής “Χριστιανικής Φοιτητικής Ένώσεως” – με τόν ένθουσιασμό τής νεότητας και τή σφραγίδα τής πίστης και τής παιδείας.

Τό μνηιαίο παιδικό περιοδικό πού κυκλοφορεί άπό τό 1946 – ένας πολύτιμος πνευματικός φίλος γιά τά Έλληνόπουλα.

ΠΑΡΩΡΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
ΚΕΜΠ.ΑΘ
Αριθμός Άδειας
1754

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ.Τ. 10561
ΑΘΗΝΑ

Άξιζει νά διαβάσετε

Τό Όδοιπορικό τῆς Πρόνοιας

Συνεργαζόμενα Χριστιανικά Σωματεία «Ο Άπόστολος Παῦλος»

Έκδόσεις «Δαμασκός»

